

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA’LIMI VAZIRLIGI

T.USMONXO‘JAYEV, M.TOIROVA,
X.SAGDIYEV, T.SHARIPOV

KICKINTOYLARGA 200 TA HARAKATLI O‘YINLAR

Toshkent
“Yangi asr avlodi”
2009

Taqdim etilayotgan ushbu qo‘llanma maktabgacha hamda boshlang‘ich ta‘lim muassasalari uchun harakatli o‘yinlardan iborat. Albatta, bu o‘yinlar ermak uchun o‘ynalmaydi.

Chunki bu zukko xalqimizning asrlar mobaynida jamlagan ma‘naviy javohirlari majmuasidir. O‘zbek elining donishmandligini qarangki, har bir o‘yin avvalo sodda, aqlni peshlaydigan, qiziqarli tuzilgan bo‘lib, uning mag‘zida milliylik, mehr-oqibat, jasorat, mardlik, vatanparvarlik tuyg‘ulari singdirilgan. Ta‘lim va tarbiyaning bunday uyg‘unligi yetuk insonni tarbiyalash uchun dasturulamal vazifasini o‘taydi.

MUALLIFLAR:

T.Usmonxo‘jayev – Pedagogika fanlari doktori,
professor, I darajali «Sog‘lom
avlod uchun» ordeni sohibi

M.Toirova – biologiya fanlari nomzodi, katta ilmiy xodim,
O‘zbekiston Respublikasi xalq ta‘limi a‘lochisi

X.Sagdiyev – Katta ilmiy xodim, bolalar
sporti bo‘yicha mutaxassis

T.Sharipov – Navoiy viloyati RKTQTMOI
ma‘naviy-ma‘rifiy ishlar bo‘yicha prorektor

TAQRIZCHILAR:

R. Salomov – Pedagogika fanlari doktori
F. Turdiyev – Pedagogika fanlari nomzodi

ISBN 978-9943-08-143-7

© T.Usmonxo‘jayev, M.Toirova, X.Sagdiyev, T.Sharipov
«Kichintoylarga 200 ta harakatli o‘yinlar». «Yangi asr avlodi», 2009-yil.

KIRISH

Bolalar uchun xonada yoki sayr qilish chog'ida o'tkaziladigan harakatli o'yinlar va mashqlar ularning harakat faoliyatini oshiradi, o'rganib-o'zlashtirganlarini mustahkamlashga zamin yaratadi va eng muhimi, tarbiyalanuvchilar sog'ligini yaxshilaydi.

Harakatli o'yinlar va mashqlarga avvaliga bolalarning bir qismi jalb qilinadi. Ularda barcha bolalar ishtirok etishga intilishlari kerak. Sayrda harakatli o'yinlar va mashqlarni o'tkazishga tayyorlanish unchalik murakkab emas. Buning uchun bolalar kerakli asbob-anjomlar olib chiqishadi – bir necha to'p, tayoqcha – kegli, arqonchalar shular jumlasidandir. Zarur holatda o'yinlar yoki estafeta o'yinlarini o'tkazish uchun maydonchada gimnastik o'rindiqlar ham o'rnatish mumkin (kvadrat holatda, ketma-ket yoki parallel shaklda).

Havo iliq paytlarda o'yin va mashqlarni sayrning boshi yoki oxirida o'tkazsa bo'ladi. Salqin kunlarda esa aynan sayr oxirida, ya'ni o'yinlar va mashqlardan so'ng o'tkazish lozim. Chunki tanasi qizigan bolalar darrov ichkariga kirishi zarur.

Dastavval mavzusiz o'yin yoki estafeta o'tkaziladi (oddiy yugurish estafetalari). Bolalar ko'nikmasi hosil qilinishi uchun uni 3-4 marta qaytarish kerak. Tarbiyachi qonun-qoidalarning aniq bajarilishini kuzatib boradi: vaqtdan oldin yugurib ketmaslik, keglini barvaqt urib yuborganda qaytib joyiga qo'yish va h.k.

Sog'ligi tufayli mashg'ulotdan vaqtinchalik ozod etilgan bolalar tarbiyachi tomonidan yordamchi yoki hakam sifatida jalb qilinishi mumkin. So'ngra bolalarga tanish bo'lgan

asosiy harakat faoliyatiga oid mashqlarni bajarish taklif etiladi: gimnastik o'rindiqqa chiqish va undan tushish, gimnastik o'rindiqdan yurish, sakrash va h.k. Zarur chog'larda tarbiyachi yordam tarzida alohida ko'rsatmalar berishi kerak.

Shunday qilib, bolalar zalda o'tkaziladigan jismoniy tarbiya mashg'ulotlaridagi harakatlarni o'rganishadi, ularni sayr davomidagi o'yinlar va mashqlar bilan mustahkamlashadi.

Keyinchalik bu harakatlar estafeta va o'yinlar paytida bajariladi. Asosiy harakat faoliyatiga oid mashqlar 3-4 marta qaytarilgandan so'ng tarbiyachi harakatli o'yinlarini tashkil qiladi. Bolalar faol harakatlanishi uchun o'yinlar mazmuni yugurish, sakrash, uloqtirish va boshqa harakatlarga mos ravishda tanlangan.

Asosiy harakatlanish mashqlari va o'yinlar paytida bolalar sayr uchun mo'ljallangan kiyim kiyishadi, shu bois tarbiyachi ularning juda isib ketmasligi, terlamasligini nazorat qilishi zarur. O'yinda bolalar ancha faol harakat ko'rsatsa, qaytarishlar orasidagi tanaffusni biroz uzaytirish ham mumkin, ya'ni bu orada bolalar yo'l qo'ygan xatolarni muhokama qilishi mumkin bo'ladi. Ob-havo qulay bo'lgan kunlari bolalar faolligini oshirish uchun yaxshi imkoniyat tug'iladi. Buning uchun keng va katta bo'lgan maydonni tanlash, qaytarishlar orasidagi vaqtni qisqartirish zarur.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida harakatli o'yinlarni tashkil qilish va bolalarga o'rgatishda quyidagi qoidalarga alohida e'tibor berish lozim:

- yugurish, sakrash, uloqtirish, irg'itish, ushlab olish, muvozanatni saqlash va shu kabi jismoniy harakatlarni tartibli bajarish;

- sabr-chidamga o'rgatish;

- o'yinga ruhiy jihatdan tayyorlash;

- o'z-o'zini tutish va o'ziga bo'lgan ishonchni tarbiyalash;

- qat'iyatlilik ko'nikmalarini hosil qilish;

- fikr-mushohadaga o'rgatish;

- topqirlik ko'nikmalarini shakllantirish;
- hozirjavob bo'lishga tayyorlash;
- o'yinlarni bolalar bo'sh vaqtini to'g'ri tashkil qilishga yo'naltirish;
- har bir o'yinning pedagogik jihatlarini nazardan qochirmaslik;
- ushbu jarayonda bolalarning jismoniy tayyorgarligi va yosh xususiyatlariga e'tibor berish;
- birdamlik va hamdardlik xususiyatini shakllantirish.

Maktabgacha ta'lim muassasalari tarbiyachilari bu ko'rsatmalardan to'g'ri va o'z o'rnida foydalanishsa – maqsadga muvofiq bo'lardi.

HARAKATLI O‘YINLARNI TANLAB OLISH VA O‘TKAZISH QOIDALARI

Harakatli o‘yinlarni tanlab olishda tarbiyachi bolalarning yosh xususiyatlarini hisobga olishi hamda jismoniy mashqlarni mos ravishda belgilay olishi kerak. Bola 7 yoshga yetib, maktabga qadam qo‘yganda uning tayyorgarlik darajasini hisobga olish zarur. Masalan, sakrash o‘yinlari o‘tkazishda ehtiyotkorlik talab etiladi. Avvalo bolani sakrash usullariga, jismoniy tarbiya mashg‘ulotlariga o‘rgatish lozim. Albatta, bog‘cha bolalarining harakat ko‘nikmasi va malakasini rivojlantirish harakat uslubini chuqurroq o‘rgatishda emas. Masalan, bolalar uzunlikka yugurib kelib, sakrashga o‘rgatiladigan bo‘lsa, avval ularni sakrash oldidan birdaniga to‘xtab qolmaslikka, yugurishni sekinlashtirmaslikka, sakrashdan oldin bir oyoqda depsinib, ikkala oyoq bilan yumshoq tushishga o‘rgatish lozim. Faqat shundan so‘ng sakrash o‘yinlariga o‘tilsa bo‘ladi. Chunki bu kabi o‘yinlar tufayli bolalarda sakrash uchun zarur bo‘lgan ko‘nikma va malakalarni hosil qilish mumkin. Bundan tashqari, bunday harakatli o‘yinlar chaqqonlik, jasurlik kabi jismoniy xususiyatlarni ham rivojlantiradi.

Harakatli o‘yinlarni tanlab olishda, eng avvalo, tarbiyachi kitob va qo‘llanmalarda berilgan o‘yinlarning jismoniy va ruhiy ta‘siri jihatlarini bilishi kerak. Yana shuni unutmash kerakki, o‘yin vazifasi qo‘yilganda faqat harakatlarga mos bo‘lishi shart emas, balki harakatli o‘yinlar yordamida bolalar ruhiyatida bir-biriga yordamlashish, qo‘llab-quvvatlash xislatlarini tarbiyalashi lozim. Buning uchun «Qoch, bolam, sor keldi», «Pir-r etdi»,

«Ikki yaxob», «Mushuk keldi» va boshqa o‘yinlardan foydalansa bo‘ladi.

Maktabda tayyorlov guruhlari, bog‘cha yoshidagi bolalarga harakatli o‘yinlarni tanlab olishda ularning qiziqishini hisobga olish zarur. Bu yoshdagi bolalarni o‘yinlardagi bo‘ri, qo‘zi, sichqon, mushuk qiyofasi, surati, nimalar qilishi qiziqitirmaydi. Aksincha ularning xatti-harakati, masalan, mushukning chaqqonlik bilan sichqonni ushlab olishi qiziqtiradi. O‘yinlarda harakatlar murakkablashib boradi. Masalan, «Bo‘rilar zovurda» o‘yinida bolalar yugurib kelib, to‘xtab qolishi, so‘ngra sakrab, chaqqonlik bilan bo‘rilarga tutqich bermasdan zovurdan o‘tib ketishi kerak. Bu yoshdagi bolalar uchun ikki tomon bo‘lib o‘ynash, qarama-qarshilikning mavjud bo‘lishi ko‘proq qiziqarlidir. Masalan, «Ikki yaxob» o‘yinida bir tomon – «yaxob»lar bolalarni «yaxlatib» qo‘yishga intiladi va boshqa tomon «yaxlatilib» qolishdan qochishga harakat qiladilar

Bog‘cha bolalari bilan turli estafetalarni uyushgan holatda o‘tkazish oson emas. O‘yin-estafetani o‘tkazish bir qaraganda oson tuyuladi, lekin bolalar o‘yinlarini kuzatish natijasi shularni ko‘rsatadiki, bunaqangi o‘yinlar bolalar uchun hech qanday tushuncha bermaydi. Oqibatda ular bolalarda tartibning buzilishiga, sabrsizlik, betoqatlik, xunob bo‘lishlik, bir-birini turtish, asabiylikka olib kelishi mumkin. O‘yinda yutqazgan hamda g‘olib chiqqan guruh bolalarini o‘yin tugagandan keyin tinchlantirish juda murakkab kechadi.

Maktabgacha tayyorlov guruhidagi bolalar tarbiya talab bo‘lgani uchun ham ularda sezgirlik, tez yugurish, chaqqonlik bilan narsalarni uzatish, olib berish kabi ko‘nikmalar hali hosil bo‘lmaganligi hamda guruh oldida mas’uliyat hissi shakllanmaganligi, bir xatti-harakatni aniq baholay bilmasligi, boshqalarning harakatini ham yaxshi tushuna olmasligi kuzatiladi. Bu fazilatlar va jismoniy sifatlar yetishmaganligi uchun ham ularni tarbiyalash lozim.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning hozircha o'zini yaxshi tuta bilmasligini e'tiborga olib, guruhlarini ikki jamoaga emas, balki 4-5 ryuphlapra ajratib olish zarur. Bu guruhlar ketma-ket holatda turmay, bir-birini yaxshi ko'rib turishi uchun o'tirib olishi ham mumkin. Chunki navbati bilan startga chiqish tartibini saqlab turadilar. Bunday o'yinlarda bolalar bir-birini kuzatadi, har bir guruhdan bitta ishtirokchi tezlikda, chaqqonlikda, aniq nishonga otishda mahoratini ko'rsatadi. G'olib chiqqan o'yinchi o'z jamoasiga ochko keltiradi. O'yin tugagandan so'ng to'plangan ochkolar hisoblab ko'riladi. Eng ko'p ochko to'plagan jamoa g'olib deb topiladi.

O'yinni tashkil etishda barcha shart-sharoitlar to'g'ri hisobga olinsa, uning tarbiyaviy ahamiyati oshib boradi. Buning uchun o'yin paytida bo'ladigan chiziq, chegaralar masofalari, kerakli o'yin ashyolari: koptok, bayroqcha kabilar taqsimlab berilishi lozim. Keyinchalik esa bolalarni o'z-o'ziga xizmat qilishga odatlantirish kerak. Ko'pincha tarbiyachi bu tashkiliy ishlarni bolalardan biri yoki ikkisi ga navbatchi sifatida topshiriq berib o'rgatadi, shunda har safar navbatchi almashtirib turiladi.

Tarbiyachi o'yin o'tkazishdan oldin uni qanday tushuntirishni o'ylab ko'rishi kerak. Tushuntirish juda qisqa, aniq, lo'nda bo'lishi kerak. O'yin mazmuni, qoidalarini tushuntirishda mayda gaplardan xoli bo'lish zarur. Undan keyin o'yinchilardan kim qaysi yerda turishini aytib o'tish kerak.

Bolalarga tanish o'yinni o'tkazishda har gal to'liq tushuntirish shart emas, ammo o'yin qoidasini tarbiyachining o'zi ta'kidlab o'tishi zarur. O'yin qoidasini bajarishda tez-tez xatoga yo'l qo'ygan bolani ko'rsatib o'tish maqsadga muvofiq bo'ladi. O'yin o'tkazilayotgan vaqtda tarbiyachi faqatgina kuzatuvchi bo'lib qolmasligi kerak. O'yinni shunday o'tkazish kerakki, bolalar undan quvonib, qanoat hosil qilib, murakkab qoidalarni o'rganib olishsin. Tarbiyachi o'yin davomida qatnashuvchilarni kuzatib,

alohida bolalarga e'tibor berib, gohida rag'batlantirib, gohida qoida buzganlarga tanbeh berib, rahbarlik qilishi kerak.

Ba'zi tarbiyachilar ayrim qoidabuzarliklarga e'tibor bermaydilar. Faqat belgilangan paytdagina hushtak chalinishi kerak, tarbiyachi ko'rinib turgan xatolarni unutmasligi kerak, ya'ni bu xatolarni ko'rsatish bolalarda irodani, tartibni tarbiyalaydi. Ularni ortiqcha xatti-harakatlardan saqlaydi, bardoshli va intizomli bo'lishdek muhim sifatni yuzaga keltiradi. O'yin jarayonida bolalarni darhol to'xtashga ham o'rgatish zarur. Shunday umumiy qoidaga o'rganish lozimki, xohlagan o'yin paytida belgi yoki hushtakka bolalar tezda to'xtab qolsin (chapak, «to'xta» yoki «o'yindan to'xtang» so'ziga). Shundan so'ng tarbiyachining gapiga, tushuntirishiga qat'iy rioya qilish kerak. Lekin o'yinni ko'p to'xtatmaslik kerak. Chunki o'yinda bolalar hayajonda bo'lishini unutmaslik lozim. Tarbiyachi o'yinni o'tkazish chegaralariga ham diqqat qilishi kerak. Bu ayniqsa, juda mas'uliyatli payt. Chunki o'yinning zavq bilan o'ynalishida vaqtga kam e'tibor beriladi. Masalan, gimnastika mashqlariga qaraganda, o'yin vaqtini belgilash murakkabroq bo'ladi. Bolalardan «Charchab qoldinglarmi?» deb so'rash mumkin emas, zavqlanib, qiziqib o'ynayotgan bolalarga bu ta'sir qilishi mumkin.

Shu bois tarbiyachi bolalarning charchaganligiga, tashqi ko'rinishiga (tez-tez nafas olishi, yuzining qizarib ketishi), xulqiga (tez-tez qoida buzishlar, qo'pollik, lanjlik) e'tibor berishi va o'z vaqtida o'yinni to'xtatishi lozim. O'yin har xil tugallanishi mumkin. 6-7 yoshli bolalarni o'yinning o'zigina emas, balki natijasi ham qiziqtiradi. Shu bois, hap bir o'tkazilgan o'yindan keyin uning natijasini tahlil qilish lozim. O'yinda qaysi bir o'quvchi chaqqonlik, epchillik mahoratini ko'rsatgani, do'stona qo'llab o'ynagani, qoidaga rioya qilmaganligi to'g'risida aytib o'tish lozim. Har bir o'yin natijasini tarbiyachi o'ziga xos ravishda tushuntirishi, bolalar uchun chiroyli tahlil qilib berishi kerak.

HARAKATLI O'YINLARNI BOLALAR YOSHIGA MOS HOLDA O'TKAZISH

Uch yashar bolalarning bilim doirasi tor bo'ladi, diqqati doimo chalg'ib turadi. Shuning uchun bolalarga oddiy va ular oson tushunadigan o'yinlarni o'rgatish kerak. Bunday o'yinlarda qush va hayvonlar yoki ularning rasmlari, o'yinchoqlar, ertaklardan foydalanilsa yaxshi bo'ladi. Bu o'yinlar, albatta, mazmunli va ibratli bo'lishi shart.

Bu yoshdagi bolalarni o'yinlarga o'rgatishda mashqlar katta ahamiyatga ega. Bunday o'yinlarda mazmun bo'lmaydi. Ularga oddiy topshiriqlar, masalan, bayroqni olib kelish, qo'ng'iroqchani jiringlatish, koptokka yetib olish kabi topshiriqlar beradilar. Harakatlar esa (yurish, yugurish va boshqalar) bolalarga tanish hamda qiynalmasdan bajaradigan bo'lishi lozim.

Mazmuni bolalarga tanish bo'lgan va harakatlarga singdirib yuborilgan o'yinlarni kichkintoylar juda qiziqib o'ynaydilar. Bu esa kichkintoylarning harakat qobiliyatini rivojlantirish, ularni ochiq joyda to'g'ri yurishga o'rgatishda katta ahamiyatga ega bo'ladi, faollik va mustaqillikni tarbiyalashga yordam beradi.

To'rt yashar bolalar bilim doirasining kengayishi va harakatida tajribalar ortishi bilan harakatli o'yinlarning mazmuni ham xilma-xil bo'la boradi. Qush va hayvonlar harakatiga, transport turlariga, turli narsalarga taqlid qilib, bajarilgan harakatlar o'yinlarning asosiy mazmunini tashkil etadi. O'yinlarda bolalarga buyumlarni tanish, shaklini (kub, doira, kvadrat shaklini) eslab qolish bilan bog'liq bo'lgan, topshiriqlar, ranglarni ajratish, tovushlarni farq qilish kabi topshiriqlar bera boshlash kerak.

Ko'pchilik harakatli o'yinlar mazmunini kengaytirish va shartli vazifalar qo'yish lozim.

Bu yoshda harakatlarni rivojlantirish uchun qo'yiladigan o'yin shartlari bilan bolalarning idrok etishida farq bo'ladi. Asta-sekin bolaning vazifani bajarishga munosabati

o'zgaradi. Masalan, 3 yoshga qadam qo'ygan bolalar o'yinda, ko'pincha mas'uliyat sezmagan bo'lsalar (masalan, bo'ri bitta quyonni tutadi, uni tutib olganidan keyin u bilan birga yugurib, o'ynab ketadi, boshqa quyonlarga esa e'tibor bermaydi), endi bolalar o'zlariga yuklatilgan vazifani tushunadigan bo'ladi (endi bo'ri quyonni tutib olgandan keyin uni to'xtatadi, uyiga olib keladi, shundan keyin boshqa quyonlarni tuta boshlaydi). O'yinda ko'pincha tarbiyachi boshlovchi bo'ladi.

O'yindagi harakatlarning mazmuni bolalarga tushunarli va qiziqarli bo'lishi juda muhim. Bu ularning faoliyatini oshiradi, harakatlarga his-hayajon va jo'shqinlik bag'ishlaydi.

To'rt yoshga qadam qo'ygan bolalar bilan o'tkaziladigan o'yinlarda harakatlarni ancha murakkablashtirish (kubiklar ustiga chiqish, ustida cho'qqayib o'tirish, undan tushish, stul tagida emaklab yurish va h.k.) har xil harakatlarni bir-biriga qo'shib bajarish kerak bo'ladi (koptokni uzoqqa irg'itib, orqasidan quvib yetib olib kelish, chivinni tutish uchun irg'ishlab sakrash va h.k.). Bunday murakkab harakatli o'yinlarda ishtirok etgan bolalar bir-birlaridan o'zishga harakat qiladilar.

Bu xildagi o'yinlar hamisha ham birgalikda o'ynaydigan o'yinlar hisoblanmaydi. Bu o'yin mashqlarda, ayniqsa, ko'proq namoyon bo'ladi.

Ko'pchilik bo'lib, ashula aytib o'ynaladigan o'yinlar va qofiyali so'zlar jo'rligida o'ynaladigan o'yinlar keng qo'llanadi. Bunday o'yinlarda bolalarni hamjihatlikka va harakatlarni birgalashib bajarishga erisha borish mumkin.

Besh yashar bolalarning harakatli o'yinlari mazmuni rang-barang, atrof tevarakda, hayotda uchraydigan voqealar to'g'risida ularning tasavvuri va bilimi oshib borishi bilan bog'liq bo'ladi. Bolalarning o'yin vaqtida faol harakat qilishi ko'p jihatdan ularning malakasi va ko'nikmasiga, tevarak-atrofnı yaxshi bilishga, harakatlarni sabot, chaqqonlik, idrok va hamkorlikda bajarishiga bog'liq bo'ladi. Aksariyat o'yinlarda bitta boshlovchi bo'ladi, lekin ba'zan bu vazifani o'yinchilarning 2-3 tasi bajarishi mumkin.

Oʻrta guruh uchun moʻljallangan harakatli oʻyinlarning baʼzilari mazmunga va bajariladigan vazifa tasviriga ega boʻlmaydi. Bunday oʻyinlarga musobaqa tusini kiritish ham mumkin.

Koʻpincha qofiyali soʻzlar oʻyin mazmunini ochib beradi va uni toʻldiradi, harakat uchun ishora xizmatini oʻtaydi. Soʻzlar koʻpchilik boʻlib aytilsa, yana ham yaxshi boʻladi.

Olti yashar bolalarning bilim doirasi kengayib boradi, binobarin, harakatli oʻyinlarning mazmuni ham murakkablashadi.

Oʻyin qoidalarining ham murakkablashib borishi tufayli ularni bajarishda aniqlik, diqqat-eʼtibor, sabr-toʻqat, signaldan tez taʼsirlanishga oʻrganish, ortiqcha harakatlarni cheklash (aniq bir yoʻnalishda yugurish, tutilganlarning chetga chiqishi va h.k.) talab etiladi. Oʻyin qoidasi intizomning tarkib topishiga yordam beradi.

Maʼlumki, harakatli oʻyinlarda ishtirok etish uchun bolalarni guruhlarga boʻlish kerak boʻladi. Bunda koʻpincha kuchli oʻgʻil bolalar bilan, qizlar faqat qizlar bilan guruhlashishga intiladilar. Bu oʻyinning borishiga va natijasiga taʼsir etadi. Shuning uchun tarbiyachi kuchliroq bolalarni nimjonroq bolalar bilan, oʻgʻil bolalarni qizlar bilan guruh-guruh qiladi.

Bunda oʻgʻil va qiz bolalarning odob-axloqli boʻlishi, yaxshi tarbiya topishi katta ahamiyatga ega boʻladi. Bundan tashqari, oʻgʻil bolalar qizlardan qolishmaslik uchun ancha tashabbuskor boʻladi, qizlarni hurmat qilishga oʻrganadi.

Yetti-sakkiz yashar bolalar uchun harakatli oʻyinlar jismoniy tarbiya darsining asosi hisoblanadi. Shuning uchun ham maktab dasturida boshqa manbalarga nisbatan oʻyinlarga koʻproq oʻrin ajratiladi. Buning sababi shundaki, dasturga kiritilgan turli xil jismoniy mashqlarni bolalar xilma-xil oʻyinlar vositasida osongina idrok qiladilar va oʻzlashtiradilar.

Oʻyinlarda yugurish, sakrash va uloqtirish yoki irgʻitish mashqlariga alohida eʼtibor berish lozim. Bu yoshdagi bolalar bilan oddiy va oʻrtacha murakkab oʻyinlarni oʻtkazish bilan birga, agar bolalar yetarli darajada tayyorlangan boʻlsa, ancha murakkabroq, yaʼni guruhlarga

bo'linib, o'ynaladigan o'yinlarni ham o'tkazish mumkin. Bolalar bu o'yinlarda «Bir kishi hamma uchun, hamma bir kishi uchun» degan shior asosida birga o'ynashga o'rganadilar. Shunda ularda o'zlari bilan birga o'ynayotgan o'rtoqlari uchun javobgarlik hissi uyg'onadi.

Guruh o'yinlari bolalardan yetarli darajada chaqqon, hozirjavob, farosatli va baquvvat bo'lishi talab etadi.

Jismoniy tarbiya darslari ko'pincha turli o'yinlardan tarkib topadi. Bundan tashqari, darsga basketbol, voleybol, qo'l to'pi va futbol kiritiladi.

To'qqiz-o'n yashar bolalarning o'yinlari birmuncha murakkablashtiriladi.

O'n bir-o'n to'rt yoshdagi o'quvchilar uchun darsga kiritiladigan harakatli o'yinlar jismoniy tarbiyaning boshqa vositalari o'rnini bosa boshlaydi.

O'qituvchi harakatli o'yinlarni o'tkazganda 5-9-sinf o'quvchilari organizmining yoshiga mos ravishda rivojlanishi kerakligini unutmasligi kerak. Shuning uchun darsda o'yinlar tashkil qilish, o'tkazish va mashg'ulotlar vaqtida o'yin mashqlarini bolalarga asta-sekin to'liq o'rgatish zarur.

O'yin paytida bolalarning juda keskin harakat qilmasligiga qarab turish, har bir bolaga o'ziga yarasha munosabatda bo'lish muhim ahamiyatga ega.

O'quvchilarga o'rgatiladigan harakatli o'yinlar tashkiliy tuzilishi, harakatlarning mazmuni jihatidan birmuncha murakkab bo'ladi. Sport elementlarini o'z ichiga olgan o'yinlarga, shuningdek, sport o'yinlariga ko'proq o'rin beriladi.

5-9 sinflarda harakatli o'yinlarni darsning ikkinchi va uchinchi qismlarida o'tkazgan ma'qul. Darsning asosiy qismida birorta murakkab sport o'yinini o'rganishga zamin tayyorlash uchun ba'zi bir o'yinlarni kiritish mumkin. Bundan maqsad o'quvchilarni sport o'yinlariga tayyorlashdir. Masalan, «To'p uchun kurash», «To'p sardorga» va h.k.

Ma'lumki, 8-11 sinf o'quvchilari ijtimoiy va ishlab chiqarishga oid ishlar bilan shug'ullanadilar. Bu hol ulardan harakatli o'yinlar uchun ajratilgan vaqtni tejab sarflashni talab etadi. Ular ko'proq sport bilan shug'ullanadilar.

MAKTABGACHA TARBIYA YOSHI DAGI BOLALAR UCHUN O'YINLAR

«Chumchuqlar va avtomobil»

O'yinning maqsadi – tarbiyachining buyrug'i bilan bolalarni turli yo'nalishda, bir-birlariga urilmasdan harakat qilishga va yo'lni o'zgartirib, o'z joyini topib olishga o'rgatishdan iborat.

Bolalar maydoncha yoki xonaning bir tomoniga qo'yilgan stullarda yoki skameykalarda o'tiradilar. Bolalar – chumchuqlar, u yer esa – in bo'ladi.

Ikkinchi tomonda turgan tarbiyachi avtomobilni ifoda etadi. U: «Qani, chumchuqlar, yo'lga uchib tushamiz», deydi. Shunda bolalar maydoncha bo'ylab xuddi chumchuqqa o'xshab, qo'llarini qanot qilib, qoqib yuguradilar. Oradan biroz vaqt o'tgach, tarbiyachi: «Ehtiyot bo'linglar, avtomobil kelyapti. Qani qushchalar, in-laringizga qochinglar», deydi. Avtomobil garajdan chiqib, chumchuqlarga qarab yuguradi. Chumchuqlar inlariga qarab uchadilar (joylariga borib o'tiradilar). Avtomobil esa garajga qaytadi.

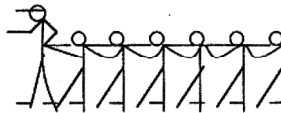
Dastlab o'yinda 10-12 bola keyin butun guruh qatnashadi. Tarbiyachi oldin chumchuqlarning qanday uchishini, qanday don cho'qishini ko'rsatib beradi. Bolalar chumchuqlarga taqlid qilib o'qituvchining harakatlarini takrorlaydilar. Keyin o'yinda avtomobilni tarbiyachining o'zi ipga bog'lab, sudrab yuradi. Faqat o'yinni bir necha marta takrorlagandan keyingina harakatchanroq bir bolaga avtomobilni olib chiqish va yurishni topshirish mumkin. Qushchalar o'z inlariga yetib olishlari uchun avtomobil juda tez yurmasligi kerak.

«Poyezd»

O'yinning maqsadi – bolalarni bir nechtdan bo'lib, avval bir-birining orqasidan ushlab, keyinchalik ushlamasdan yurishga va to'xtatishga o'rgatishdan iborat bo'ladi.

Tarbiyachi bolalarga bir-birining orqasida turishni taklif qiladi: «Sizlar – vagonchalar, men – parovoz bo'laman», deb o'zi bolalarning oldiga borib turadi. Parovoz hushtak chaladi-da, dastlab asta harakatlanib, so'ng tez yurib ketadi (tarbiyachi «du-du-du» deb ovoz chiqaradi, bolalar uning ketidan qadamlarini tezlatib, keyin yugurib ketadilar). So'ngra tarbiyachi harakatni sekinlashtirib, asta-sekin to'xtaydi. So'ngra tarbiyachi: «Poyezd bekatga yetib keldi. Mana, bekat», deydi. U yana hushtak chalib, yurib ketadi.

Dastlab besh-oltita bola ketma-ket turadi, qolganlari stulchalarda o'tirib, tomosha qilishadi. O'yinni takrorlaganda bolalar soni 12-15 kishiga yetishi mumkin. O'yin ko'p marta takrorlangandan so'ng eng chaqqon bolaga parovoz bo'lishni topshirish mumkin. Vagonlar bir-biridan uzilib qolmasligi uchun parovoz juda tez yurmasligi kerak.

«Samolyotlar»

Bu o'yinda bolalar bir-biriga tegmasdan, turli yo'nalishda yugurishga o'rgatiladi. Shunda ular signalni darrov ilg'ab olib, harakatni boshlashga odatlanadilar.

Bolalar samolyotda o'tirgan o'quvchilarni ifoda etadilar. Ular maydonchanning har yer, har yerida turadilar. Tarbiyachi: «Uchishga tayyorlaning!» deganida ular qo'llarini tirsakdan bukib, oldilarida aylantiradilar, ya'ni

motorni ishga soladilar. «Uchinglar!» deganida bolalar qo‘llarini yon tomonlariga uzatib, maydoncha bo‘ylab tarqalib yuguradilar. «Qo‘ning!» deganida samolyotlar to‘xtab, yerga qo‘nadilar (bolalar bitta tizzalarini yerga qo‘yib cho‘nqayadilar). O‘yin 5-6 marta takrorlanadi.

O‘yinni biroz murakkablashtirish mumkin. Buning uchun bolalar 3-4 guruhga bo‘linadilar. «Qo‘ning!» deganda bolalar o‘z joylarini topib turadilar. Tarbiyachi qaysi guruh samolyotlari birinchi bo‘lib to‘planganini ta’kidlaydi. O‘yin o‘rta va kichik guruhlarga bo‘lib o‘tkazilsa, maqsadga muvofiq bo‘ladi. Kichikintoylarga bu o‘yin qiyinlik qiladi.

«Pufak»

O‘yinda bolalar doira bo‘lib goh keng, goh g‘uj bo‘lib turishga o‘rgatiladi. Berilgan buyruqqa mos harakat qilishga odatlantiriladi.

Bolalar tarbiyachi bilan birga qo‘l ushlab, kichkina doiracha yasab bir-birlariga yaqin turadilar. Tarbiyachi she’r aytadi:

*Pufak, pufak aytaman,
Shishib yana katta bo‘l.
Doimo shunday qol,
Yorilmayin qo‘ya qol.*

Shundan keyin bolalar bir-birlarining qo‘llarini qo‘yib yubormasdan, orqaga yura boshlaydilar. Tarbiyachi: «Pufak yorilib ketdi», deyishi bilanoq bolalar yurishdan to‘xtab, qo‘llarini tushirib, cho‘qqayib o‘tiradilar va «paq», «paq», deyidilar.

«Pufak yorilib ketdi», degandan keyin bolalar qo‘llarini qo‘yib yubormasdan doira markazi tomon yurishi mumkin. Ular doira markaziga qarab: «sh-sh-sh-sh» deyidilar (havo chiqib ketadi). Keyin yana «Pufak shishiriladi».

O'yinda dastlab 6-8 keyin 15-16 nafar bola ishtirok etadi. So'zlarni shoshilmasdan aniq aytish, bolalarni tarbiyachi bilan so'zlarni takrorlashga jalb qilish lozim.

«Qo'g'irchoqlarnikiga mehmonga»

O'yindan maqsad – bolalarni birga yurish, yugurish, o'zlarini tutishga o'rgatishdir.

Bolalar xonadagi devor tagiga qo'yilgan stullarga o'tirib, tarbiyachilardan qo'g'irchoqlarning qayerda yashashini so'rashadi.

U qo'g'irchoqlar turgan burchakni ko'rsatib: «Yuringlar, birga qo'g'irchoqlarni ko'rgani boramiz». «Yuringlar, bolalar o'ynab kelamiz, faqat yo'lda tarqalmay, to'g'ri yuringlar», deydi. Bolalar o'rinlaridan turib, tarbiyachi bilan qo'g'irchoqlar oldiga jo'nashadi. Tarbiyachi: «Kech bo'lib qoldi, uyga ketadigan vaqtimiz bo'ldi, endi keta qolaylik», degandan keyin bolalar o'z joylariga borib o'tiradilar.

O'yin boshlanishi oldidan bir nechta qo'g'irchoqni xonaning boshqa joyiga olib borib qo'yish kerak. O'yinni takrorlaganda – bolalar shu qo'g'irchoqlarni ko'rgani boradi.

«Koptokni quvib yet»

Bu o'yinda bolalar chaqqonlikka va koptokni yumalatib, tutib olishga o'rgatiladi.

Bolalar maydonchada o'ynab yurganda, tarbiyachi bir nechta bolani chaqirib, koptokni yumalatishni va uni tutib kelishni taklif qiladi. Keyin birin-ketin koptokni turli tomonga yumalatadi. Bola koptok ketidan yugurib, uni tutib oladi va tarbiyachiga keltirib beradi. Tarbiyachi koptokni bir gal boshqa tomonga otadi, lekin endi boshqa bola olib keladi.

Uch yashar bolalar tarbiyachi otgan koptokning orqasidan yuguradilar. Shundan keyin o'yinga bolalarning boshqa guruhi jalb qilinadi. O'yinda bir yo'la 8-10 bola

ishtirok etishi mumkin. Bolalarning baravar yugurishi uchun hamma koptoklarni birdan otish kerak. Koptok o'rniga rezina xaltacha, qum solingan xaltachalardan foydalanish ham mumkin.

«So'qmoq bo'ylab»

O'yindan maqsad – bolalarni ko'plashib yurishga, chiziq orqasidan chiqib ketmaslikka o'rgatishdir.

Tarbiyachi polga ikkita yonma-yon chiziq chizadi (yoki orasini 20-25 sm qilib ikkita 2,5-3 metrli arqon tashlaydi). Tarbiyachi bolalarga hozir o'rmonga o'ynagani borishlarini aytadi. O'rmonga uzun so'qmoq yo'ldan ehtiyot bo'lib boradilar. Ya'ni bir-birlarining orqalaridan ikki chiziq orasidan sekin yuradilar. Keyin shu yo'ldan qaytib keladilar.

Tarbiyachi bolalarning chiziqni bosmasliklarini, bir-biriga xalaqit bermasliklarini, oldinda borayotganlarga urilib ketmasliklarini kuzatib turadi.

«Ariqdan sakrab o'tish»

O'yindan maqsad – bolalarni qoidaga amal qilishga, chaqqonlikka o'rgatish, sakrash va yugurish kabi harakatlarni mustahkamlash, muskullarini rivojlantirishdir.

Polga taxta tashlab qo'yiladi (eni 25-30 sm, uzunligi 2-2,5 m). Bu ariqning ko'prigi bo'ladi. Ariqning narigi qirg'og'ida lolaqizg'aldoqlar, bo'tako'zlar, moychechaklar va bog'da rang-barang gullar ochilib yotibdi (gilam ustiga har xil rangdagi latta qiyiqlari tashlab qo'yiladi). Bolalar ariqning narigi qirg'og'ida ko'prikdan o'tadilar (cho'qqayib o'tiradilar, engashadilar), keyin uyga qaytib keladilar. O'yin 3-4 marta takrorlanadi.

Tarbiyachi bolalarning faqat ko'prikdan o'tishlarini kuzatib: «Ariqda suv tez oqadi, chuqur, ehtiyot bo'lib o'tinglar, oyoqlaringizni ho'l qilib qo'ymanglar», deb turadi.

«Kim sekinroq»

Bu o'yinda bolalar diqqatni rivojlantirishga, aytilgan so'zlarga mos harakat qilishga odatlantiriladi.

Bolalar tarbiyachilar bilan birga boradilar. Kutilmaganda tarbiyachi bunday deydi: «Qani, kim sekin-sekin yurishni yaxshi bilar ekan, oyoq uchlarida bunday yuring» (ko'rsatadi). Bolalar oyoq uchlariga ko'tariladilar va mumkin qadar sekin yurishga harakat qiladilar. Qaysi tomonga qarab ketayotgan bo'lsalar, o'sha yo'nalishda yo'lni davom ettiradilar. Keyin tarbiyachi bildirmasdan chetga chiqib oladi-da: «Endi esa hamma mening oldimga yugurib kelsin», deydi. Bolalar tarbiyachining oldiga yugurib kelib, uni o'rab olishadi. Tarbiyachi bolalar bilan gaplashadi, mashqni g'ayrat bilan yaxshi bajarganliklarini ta'kidlab o'tadi.

Uch yoshdagi ayrim bolalar oyoq uchida yurgan vaqtlarida boshlarini g'ayritabiiy engashtirib, uni yelka tomonga qisib yuradilar. Shunday qilganda ular sekinroq yurayotganga o'xshaydilar. Bolalarga bunday harakatlarni ko'rsatib, ularni tuzatishga harakat qilish kerak. Oyoq uchida yurish – tovon-to'piqlarni mustahkamlaydi. Shu sababli u bolaning jismoniy rivojlanishi uchun juda foydali mashq hisoblanadi. Biroq bolalarni bu mashqni uzoq vaqt bajarishga majbur qilib, ularni toliqtirib qo'ymaslik kerak. O'yin 3-4 marta takrorlanadi.

«Tayoqchadan hatlab o't»

O'yindan maqsad – bolalarni chaqqon harakat qilishga o'rgatish. Ularda sakrash va yugurish kabi harakatlarni mustahkamlash va chaqqonlikka o'rgatishdan iborat.

Xonaning o'rtasida ikkita tayoqcha orasi – bir metr qilib yonma-yon qo'yiladi.

Xonaning bir tomonida bolalar turishadi, ikkinchi tomonida stul o'rindig'ida bayroqcha bo'ladi. Tarbiyachining

ko'rsatmasiga binoan tayoqchadan 2-3 qadam nariga bayroqchaga qarab turgan bola birinchi tayoqcha tomon yurib boradi va undan hatlab o'tadi. So'ngra ikkinchi tayoqchadan ham xuddi shunday hatlaydi. Stulga yaqinlashib boradi, bayroqchani qo'lga oladi, uni boshidan yuqori ko'tarib hilpiratadi. Keyin bayroqchani yana stulga qo'yadi, yon tomonga, chetroqqa chiqib ketadi va qaytib kelib, o'z joyiga turadi. Shundan so'ng topshiriqni keyingi bola bajaradi.

Agar bu mashq bir necha marta takrorlangandan keyin bolalarga juda osonga o'xshab qolsa va ular bu topshiriqni tez hamda ishonch bilan bajara boshlasalar, mashqni biroz murakkablashtirish kerak bo'ladi: polga 4-6 tayoqchani bir-biriga yonma-yon qilib qo'yib chiqib yoki bir necha chambarakni polga tashlab qo'yib, bolalarga ularning ustidan hatlab o'tish taklif qilinadi.

«Menga yetib olinglar»

O'yindan maqsad – bolalarni qoidaga amal qilishga o'rgatish, ularda yugurish kabi harakatlarni mustahkamlash va chidamlilikni tarbiyalashdir.

Bolalar maydoncha yoki xonaning bir tomonidagi stullarda yoki skameykalarda o'tiradilar. «Menga yetib olinglar», deydi tarbiyachi va maydonchaning ikkinchi tomoniga qarab yuguradi. Bolalar tarbiyachining ketidan uni tutmoqchi bo'lib yuguradilar. Bolalar tarbiyachiga yaqinlashib qolganlarida, u to'xtaydi-da: «Qochib ketinglar, endi men sizlarga yetib olaman!» deydi. Bolalar o'z joylariga qarab yuguradilar.

Bu o'yinni dastlab bolalarning kichik bir guruhi bilan o'tkazgan ma'qul. So'ng bolalar sonini 10-12 kishigacha ko'paytirish mumkin. Tarbiyachi bolalardan qochib, juda tez yugurmasligi kerak. Bolalar tarbiyachiga yetib olganlaridan keyin yaxshi yugurar ekansizlar, deb ularni maqtab qo'yishi kerak.

«Shiqildoqqacha emaklab kel»

Bu o'yinda bolalar diqqatini rivojlantirish, aytilgan so'zlarga mos ravishda emaklab yurish harakatini o'rgatishdan iborat bo'ladi.

Bolalar xonaning bir tomoniga qo'yilgan stullarda o'tirishadi. To'rt metr nariga bayroqcha yoki shiqildoqlar terib qo'yiladi. Tarbiyachi biror bolaning ismini aytib chaqiradi va unga shiqildoqqacha emaklab borishni, uni olib o'rnidan turishni va shiqildoqni (yoki bayroqchani) boshdan yuqori ko'tarishni (bayroqchani hilpiratishni) taklif qiladi. Shiqildoqni (yoki bayroqchani) polga, o'z joyiga qo'yib qaytib keladi. Bolalar topshiriqni navbat bilan bajaradilar.

O'yin-mashqda bir vaqtning o'zida bir necha bola (3-5 nafar) yoki birdan hamma baravar ishtirok etishi mumkin. Unda bolalarning har biriga alohida-alohida o'yinchoqlar topib qo'yish kerak. Bunday topshiriqning tashkil etilishi bolalarda mo'ljalga tezroq borib-kelish istagini uyg'otadi. O'yin juda jonli o'tadi. Biroq bunda emaklash sifati pasayib ketadi. Bolalar shoshilib, harakat uyg'unligi qoidasini buzadi. Shuning uchun tarbiyachi bolalar e'tiborini tezroq harakat qilishga atayin qaratmasligi kerak. Mashqda band bo'lmagan boshqa hamma bolalar baravariga: «Bir, ikki, uch – emakla!» deb qichqirib, shodlanishadi. O'yin tamom bo'lganida esa quvonchdan chapak chalishadi. Shunday qilib, o'yinda bolalarning hammasi faol qatnashadi.

«Darvoza»

Bu o'yinda bolalarda emaklab borish malakasi takomillashtiriladi.

Bolalar xonaning bir tomoniga terib qo'yilgan stullarda o'tiradilar 4-5 metr narida bolaning bo'yiga teng keladigan to'r osilgan ustun turadi. Ustunning tagida, polda koptok yotadi. Bolalar bilan ustun orasida – taxminan masofaning o'rtasida yoy-darvoza bo'ladi. Tarbiyachi bolalardan

birining ismini aytib chaqiradi va unga darvozaga qadar emaklab borishni, keyin uning ostidan emaklab o'tib, koptokni olishni, oldinga emaklab o'rnidan turib, koptokni ikki qo'llab ko'tarishni va uni to'rga tashlashni taklif qiladi.

Darvoza o'rnida stul, skameykalarda (oyoqlari orasidan emaklab o'tish uchun), chambaraklardan foydalanish mumkin. Uch yashar bolalarga narsalar tagidan emaklab o'tish va narsalarga tirmashib chiqishning turli usullarini, to'siqlar ostidan engashib o'tishni o'rgatish kerak. To'siqlar ostidan engashib o'tganda qo'llarni yerga tegizmaslik kerak. Bunda bolalar emaklash va engashib o'tish, degan tushunchalarni bir-biridan farq qilishga o'rganadilar.

«Chiziqni bosma»

O'yindan maqsad – bolalarni qoidaga amal qilgan holda harakatlarni mustaqil bajarishga va muvozanatni saqlashga o'rgatishdir.

Tarbiyachi polga ikkita yonma-yon chiziq chizadi. Ularning uzunligi 3-4 metr bo'lib, bir-birlaridan 40-50 sm uzoqlikda bo'ladi. O'yinda qatnashuvchilar navbat bilan chiziqni bosib olmaslikka harakat qiladilar. «Yo'lak»ning oxirida bola o'rnidan turadi. Ikkala qo'llarini yuqori ko'tarib kerishadi, keyin dastlabki holatga, o'z joyiga qaytib keladi.

Bu o'yinda polga qo'yilgan taxtadan foydalanish ham yaxshi natija beradi.

«Ehtiyot bo'l»

O'yinning maqsadi – bolalarni muvozanatni saqlab yurishga o'rgatish. Ularni qo'rqmas qilib tarbiyalashdan iboratdir.

Bolalar gimnastika skameykasi yoni bo'ylab terib qo'yilgan stullarda o'tiradilar. Ular bitta-bittadan skameykaning oxiriga kelib, tizzalariga tayangan holda skameyka chetidan qo'llari bilan ushlab, ustidan

emaklagancha uning narigi boshigacha boradilar. Skameykaning oxiriga yetgach, bola oʻrnidan turadi va undan tushadi.

Tarbiyachi bolaga yordam beradi, uni ushlab boradi. Mashqni qiya qilib qoʻyilgan taxta ustida oʻtkazish ham mumkin. Bunda yuqoriga ham, pastga ham emaklasa boʻladi.

«Toʻp doirada»

Oʻyindan maqsad – bolalarga toʻpni bir-birlariga yumalatishni oʻrgatishdir.

Bolalar polda doira boʻlib oʻtiradilar va koptokni bir-birlariga yumalatadilar.

Tarbiyachi doiradan tashqarida turib, oʻyinni kuzatadi. Toʻpni ikki qoʻllab itarish kerakligini tushuntiradi. Buni qanday bajarish zarurligini koʻrsatib beradi. Agar toʻp doiradan chiqib ketsa – uni olib berib turadi va h.k.

«Toʻpni ilib ol»

Bu oʻyinda bolalarga toʻpni ikki qoʻllab pastdan irgʻitish va uni yerga tushirmasdan ilib olish oʻrgatiladi. Masofani qoʻz bilan chamalash mashq qildiriladi.

Bolalar davra qurib turadilar. Tarbiyachi oʻrtada turib oladi.

U kichikroq toʻpni qoʻlida pastlatib ushlab turadi. Tarbiyachi: «Yusuf, toʻpni ilib ol», deydi va bolaga toʻpni otadi. Bola toʻpni ilib olib, uni tarbiyachiga irgʻitadi.

Tarbiyachi bolalar toʻpni ikkki qoʻllab past tomondan shaxt bilan irgʻitishlarini, ilayotganda qoʻllarini sal oldinga uzatib, toʻpni koʻkraklariga bosmay, barmoqlari bilan ilishlarini kuzatib turadi.

«To'pni yumalat»

Bu o'yinda bolalarga to'pni yumalatish va ilib olish o'rgatiladi. Ularda harakatchanlik xususiyatlari tarbiyalanadi.

Bolalar polda doira bo'lib o'tiradilar (oyoqlarini kerib, oldinga uzatadilar yoki chordona qurib o'tirib oladilar). U to'pni navbat bilan har bir bolaga qarab yumalatadi. Bolalar to'pni ilib olib, uni yana tarbiyachiga yumalatadilar.

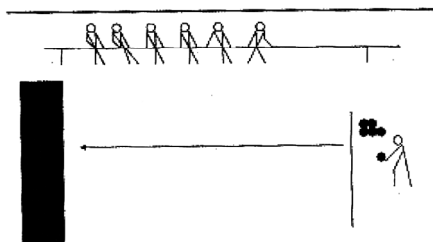
Bolalar bu harakatlarni o'zlashtirib olganlaridan so'ng doira markazida – tarbiyachining o'rniga bolalardan birontasi o'tirishi mumkin.

«Nishonga tushir»

O'yindan maqsad – bolalarga koptokni yumalatishni va darvozaga tushirishni o'rgatish, chaqqonlikni mashq qildirishdir.

Bolalar skameykada o'tirishadi. Ulardan nariroqda chiziqdan ikki-uch qadam uzoqlikda darvoza (yoy)lar turadi. Bola o'rnidan turib yaqinlashib keladi, engashib, yerda yotgan to'plardan birini qo'lga oladi. Uni darvozaga tushirishni mo'ljallab, yumalatadi. Uch-to'rtta to'pni darvozaga tushirgach, to'plarni terib keladi. Keyin topshiriqni navbatdagi bola bajaradi.

To'pni bir qo'li bilan ham, ikki qo'l bilan ham itarish mumkin. Bolalar uni darvozaga tushirishni o'rganib olganlaridan keyin ularga keglini urib yiqitish singari murakkabroq topshiriqlar berish mumkin.

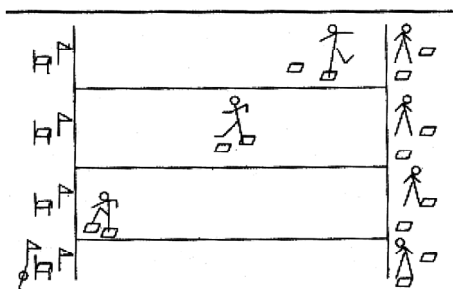
«Tutuvchi lentani ol»

O'ynovchilar doira yasab turadilar. Har biri orqalariga, belbog'iga yoki yoqasiga rangli matodan qilingan lentani qistirib oladilar. Tarbiyachining «Yuguring» degan ishorasi bilan bolalar yugurib ketadilar. Tutuvchi ularni quvlab, lentalarini olishga harakat qiladi. Lentadan mahrum bo'lgan bola chetda turadi.

Tarbiyachining «1, 2, 3 – hammangiz doira bo'lib yig'iling», degan ishorasi bilan bolalar doira bo'lib turadilar. Tutuvchi tutgan lentalarini sanaydi va uni bolalarga qaytarib beradi. O'yin boshqatdan boshlanadi.

«Oyog'ingni ho'l qilma»

Maydonchanning bir tarafida bolalar o'tiradilar. Ulardan 3-4 qadam masofada chiziq chiziladi. Uning oldiga 4-5 o'ynovchilar turadilar. Maydonchanning boshqa tarafida har bir o'ynovchi to'g'risiga bayroqcha bilan stullar qo'yiladi. Chiziqdan 4-5 metr masofada botqoqlik (ariqcha) chiziladi, 3-4 metr kenglikda. O'ynovchilar 2 tadan kichkina taxtacha (30x20 sm) oladilar. Bolalarga oyoqlarini ho'l qilmasdan taxtachalar ustidan (polni bosmasdan) yurib bayroqchalarga yetib borish topshiriladi. Tarbiyachining ishorasi bilan o'ynovchilar botqoqlikka yetib borib, taxtachaning bittasini qo'yib, uning ustida turadilar, orqada yotgan avvalgi taxtachani olib, yana oldilariga qo'yadilar, botqoqlikdan

o'tib olgunlaricha shunday davom etadi. So'ngra o'zlarining bayroqchalari oldiga borib, uni ko'taradilar. Kim birinchi bo'lib bayroqchani ko'tarsa, shu g'olib hisoblanadi. So'ngra bolalar bayroqchalarni joyiga qo'yib, joylariga qaytadi va taxtachalarni boshqa bolalarga beradi. O'yin qaytadan davom etadi, o'yinda hamma qatnashishi shart.

«Qo'lga tushib qolma»

Maydonchada doira chiziladi. Bolalar yarim qadam masofada doira atrofida turadilar. Tarbiyachi o'yinni olib boruvchini belgilaydi va u doira ichida xohlagan joyida turadi. Bolalar chiziq ustidan doira ichiga sakraydilar. O'yinni olib boruvchi yugurib, bolalarga tegmoqchi bo'lib harakat qiladi. U yaqinlashishi bilan bolalar doira chetiga chiqib oladilar. Qaysi bolalarga qo'li tekkan bo'lsa, u yutqazgan hisoblanadi, lekin o'yinda qatnashaveradi. 30-40 soniyadan keyin tarbiyachi o'yinni to'xtatib, yutqazganlarni hisoblaydi. Keyin yutqazmaganlar orasidan yangi o'yinni olib boruvchi tayinlanadi.

«Mening quvnoq, sho'x koptokcham»

Bolalar xonaning yoki maydonchanning bir tomoniga qo'yilgan stullarda o'tirishadi. Tarbiyachi ulardan sal nariroqda turadi. Koptokni qo'l bilan urib, uning qanday yengil va baland uchishini ko'rsatib beradi. Shu paytda u Zafar Diyorning quyidagi to'rtligini aytadi:

*To'pim to'p-to'p etasan,
Ursam uchib ketasan.
Hakkalanib nariga,
Do'stlarimga yetasan.*

Keyin 2-3 nafar bolani chaqirib, koptokni ushlab turgan holda irg'ishlab, sakrashni taklif qiladi. Tarbiyachi boyagi qo'shiqni aytib, koptok bilan yana mashqni takrorlaydi.

Qo‘shiqni aytib bo‘lgach, bolalarga qarab: «Hozir sizlarga yetib olaman!» deydi. Bolalar sakrashdan to‘xtab, turib olmoqchiga o‘xshab harakat qilayotgan tarbiyachidan nariroqqa qochib ketadilar.

O‘yinni takrorlash paytida tarbiyachi ko‘proq bolalarni chaqiradi. O‘yinni yakunlar ekan, tarbiyachi hamma bolalarga baravardan koptokka o‘xshab sakrashni taklif qiladi. Bunda tarbiyachi qo‘shiqni bolalarning sakrash sur‘atiga qarab, tez aytadi. Agar bolalar koptokka o‘xshab sakrashni bilmasalar, ularga buning qanday bo‘lishini ko‘rsatib berish zarur.

«Oq quyonim alomat»

Bolalar xonaning yoki maydonchanning bir tomoniga qo‘yilgan stullarda yoki skameykalarda o‘tiradilar. Tarbiyachi ularga: «Hozir hammangiz quyon bo‘lasiz», deydi va «o‘tloqqa» yugurib chiqishni taklif qiladi. Bolalar xonaning o‘rtasiga chiqadilar va tarbiyachining yonida davra qurib turadilar. Keyin cho‘qqayib o‘tiradilar. Tarbiyachi shunday she‘r o‘qiydi:

*Oq quyonim alomat,
Otini qo‘ydim Salomat.
Shalpangquloq quyonim,
Juda-juda alomat.*

Bolalar qo‘llarini boshlariga ko‘tarib, quyon qulog‘iga o‘xshatib, barmoqlarini qimirlatadilar. Tarbiyachi she‘r o‘qishda davom etadi:

*Quyonim qotib qolipdi,
Oyoq-qo‘lini isitsin.
Tap-tap-tap-tap,
Tap-tap-tap.
Oyoq-qo‘lini isitsin.*

Bolalar «tap-tap» soʻzini eshitishlari bilan chapak chala boshlaydilar va sheʼr tugaguncha chapak chalib turadilar. Tarbiyachi yana sheʼr oʻqiydi:

*Bir joyda turaverib,
Quyong titrar sovuq yeb.
Endi sakrab oʻynasin,
Sakrab-sakrab quvnasin.*

Bolalar «sakrab-sakrab» soʻzini eshitishlari bilan ikki oyoqlab, irgʻishlab, sakray boshlaydilar. Sakrashni sheʼr tamom boʻlguncha davom ettiradilar. Tarbiyachi:

*Kimdandir choʻchib ketdi,
Quyongjon qochib ketdi, –*

deydi va ayiqpolvonni koʻrsatadi, bolalar qochib borib, oʻz joylariga turib oladilar.

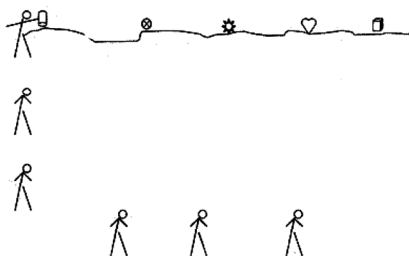
Oʻyinni bolalar bilan istagancha oʻtkazish mumkin. Oʻyin boshlanishidan oldin quyonglar yashirinadigan joyni, albatta, tayyorlab qoʻyish kerak. Oʻyin boshida sheʼrga binoan mashqni hamma bolalar barobar bajaradilar. Oʻyin koʻp marta takrorlanganidan keyin bironta bolani quyongcha qilib tayinlash va uni doira oʻrtasiga turgʻizib qoʻyish mumkin. Sheʼr tamom boʻlgandan soʻng bolalar orqasidan tez yugurmaslik, ularga oʻz joylarini topib olishlari uchun imkon berish kerak. Kichkintoylardan, albatta, oʻzining joyini topib olish talab qilinmaydi. Ularning har biri boʻsh joyni topib oʻtirishi mumkin. Oʻyin muntazam oʻtkazilib turilganda ular oʻz joylarini yaxshi eslab qoladilar. Bolalarning bu ishini qoʻllab-quvvatlab, ragʻbatlantirib turish kerak.

«Uzun ilon izi bo‘ylab»

Tarbiyachi yerga yoki polga uzunligi 5-6 metrli arqonchani cho‘zib qo‘yadi, bu yo‘lakchadan bolalar oxirigacha yurib o‘tishlari mumkin.

Agar yo‘lakchani boshqa tomoniga bolalarni jalb qiladigan narsalar: ayiqcha, qo‘g‘irchoq, shiqildoq, qushcha va boshqalar qo‘yilsa, bolalar mashqni qiziqib bajaradilar. Yo‘lakchani oxirida nima yotganligiga qarab, vazifa beriladi: masalan, ayiqchani oldiga borib, uni silash, qushchaga don berish, shiqildoqni shiqillatish.

Tarbiyachi bolalarning arqonchani bosishga harakat qila-yotganlarini ko‘rsa, uning qo‘lidani ushlab, yordamlashi mumkin. Bolalar osoyishta, shoshilmasdan yurib borishlari kerak.

«Qush va uning bolalari»

Bolalar 5-6 kishidan ikki guruhga bo‘linadilar. Har bir guruh o‘z uchasiga – iniga ega bo‘ladi. Bo‘r bilan chizilgan doira, polga tashlab qo‘yilgan katta chamberak yoki uchlari bir-biriga bog‘langan arqoncha va hokazolar in bo‘lishi mumkin. Bolalar cho‘nqayib o‘tirib, indagi qush bolalarini ifoda etadilar. Tarbiyachi qush vazifasini bajaradi. Tarbiyachining: «Qani uchdik, uchaylik», degan so‘zlarini eshitishlari bilan qush bolalari inlaridan uchib chiqadilar va don qidirib, uzoqroq ketishga harakat qiladilar. Tarbiyachining: «Endi uyga uchamiz», degan so‘zlaridan

keyin qush bolalari o‘z inlariga qaytib keladilar. O‘yin 3-4 marta takrorlanadi.

Tarbiyachi bolalar – qush bolalarining ishorasiga qarab, harakat qilishini kuzatib boradi. Begona inga uchib kirish mumkin emasligini eslatib turadi. Uyidan uzoqroqqa uchishga da’vat etib, u yerda qushchalar uchun don mo‘l ekanini aytadi.

«Quyosh va yomg‘ir»

Bolalar xona yoki maydonda qator turgan stullar orqasiga o‘tib, cho‘qqayib o‘tiradilar va darchadan (stul suyanchig‘i orasidan) qaraydilar. Tarbiyachi: «Quyosh chiqadi! Boringlar, o‘ynanglar!» deydi. Bolalar xona (maydoncha) bo‘ylab yuguradilar. «Yomg‘ir yog‘adi. Tezroq uyga kiringlar!» degan ovozdanda so‘ng bolalar o‘z joylariga qarab yugurishadi va stullarning orqa tomoniga borib, cho‘qqayib o‘tirishadi va darchadan (stul suyanchig‘i orasidan) qarashadi. Tarbiyachi: «Quyosh chiqadi! Boringlar, o‘ynanglar!» deydi.

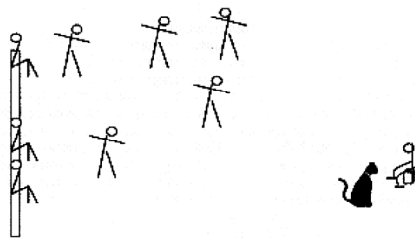
Bolalar maydoncha bo‘ylab yuguradilar. «Yomg‘ir yog‘adi. Tezroq uyga kiringlar!» degan ovozdanda so‘ng bolalar o‘z joylariga qarab yugurishadi va stullarning orqa tomoniga borib, cho‘qqayib o‘tirishadi.

«Sichqonlar va mushuk»

Bolalar – sichqonlar inlarida (xona devori bo‘ylab yoki maydonchaning yon tomonlariga qator qo‘yilgan skameyka yoki stullarda) o‘tiradilar. Maydoncha burchaklaridan birida mushuk o‘tiradi. Mushuk vazifasini tarbiyachi ijro etadi. Mushuk uxlab qoladi. Sichqonlar esa xona bo‘ylab yugurib ketishadi. Biroq birdan mushuk uyg‘onadi. Qaddini rostlab, kerishadi, miyovlaydi va sichqonlarni tuta boshlaydi. Sichqonlar tez yugurib ketadilar va o‘z inlariga kirib, yashirinadilar (stullardan o‘z joylarini egallaydilar). Hamma

sichqonlar in-iniga kirib ketganidan so‘ng, mushuk yana bir marta xona bo‘ylab aylanadi. Keyin o‘z joyiga keladi va uxlaydi. O‘yin 4-5 marta takrorlanadi.

Sichqonlar mushuk ko‘zini yumib, uyquga ketgandan keyingina o‘z inlaridan chiqishlari va mushuk uyg‘onib, miyovlaganidan keyin inlariga qaytishlari mumkin. Tarbiyachi sichqonlar inlaridan chiqishini kuzatib turadi. O‘yinda o‘yinchoq mushukdan ham foydalanilsa bo‘ladi. Kubiklar ham in vazifasini o‘tashi mumkin. Bunda bolalar kubiklar ustiga chiqib turadilar.

«Paxmoq kuchuk»

Bolalarning biri paxmoq kuchukni ifoda etadi. U polda boshini oldinga uzatilgan qo‘llariga qo‘yib yotadi. Qolgan bolalar asta uning atrofiga to‘planishib, she‘r o‘qiydilar:

*Paxmoq kuchuk yotadi,
Qarang, xurrak otadi.
Bilib bo‘lmaydi aslo,
Uyg‘oqmi u, uxlarmi yo.
Sekin kelib uyg‘otsak,
Qiziq ish bo‘lsa kerak.*

Bolalar kuchukni uyg‘ota boshlaydilar. Uning tepasiga kelib, engashib, otini aytadilar, chapak chaladilar, hurkitadilar. Kuchuk irg‘ib o‘rnidan turib ketadi va qattiq vovullaydi. Bolalar har tomonga qochib ketadilar. Kuchuk ularning ketidan quvlaydi, birortasini ushlab olishga

harakat qiladi. Hamma bolalar har tomonga qochib, berkinib olganlaridan so'ng, kuchuk yana yerga yotadi. O'yin 3-4 marta takrorlanadi.

Agar kuchukni tarbiyachi aks ettiradigan bo'lsa, u stul yoki skameykada o'tirib, «uxlaydi».

«Tekis yo'l bo'ylab»

Bolalar erkin holda to'planishadi yoki qator bo'lib safga turib o'ynagani ketishadi. Tarbiyachi muayyan marom va ohangda quyidagi so'zlarni aytadi:

*Tep-tekis yo'l ustidan,
Tashlaylik qadam.
Mayda toshlar ustidan,
Boraylik biz birga,
Tushib ketdik chuqurga!*

«Tep-tekis yo'l ustidan» so'zlari aytilganda bolalar qadam tashlab yuradilar. Tarbiyachi «Mayda toshlar ustidan, mayda toshlar ustidan» deyishi bilan ular ikkala oyoqlarida sakrab, sal oldinga siljib boradilar. «Tushib ketdik chuqurga» so'zlarini eshitishi bilanoq cho'qqayib o'tirib oladilar. «Chuqurdan chiqib oldik», deydi tarbiyachi. Bolalar o'rinlaridan turadilar. Tarbiyachi she'rni yana takrorlaydi. Shundan so'ng tarbiyachi quyidagi so'zlarni aytadi:

*Tep-tekis yo'l ustida,
Tep-tekis yo'l ustida.
Yuraverib charchadik,
Yuraverib charchadik.
Yuringlar, uyga ketdik,
Mana, uyga ham yetdik.*

She'r tugaganidan keyin bolalar uylariga qarab yuguradilar (uy qayerda bo'ladi – skameykadami, tortilgan

to'g'ri chiziq orqasidami yoki boshqa bir joydami, bu oldindan kelishib olinadi).

Harakatlarni har xil qilib o'zgartirish mumkin. Lekin ular she'rga muvofiq kelishi zarur (masalan, mayda toshlar ustidan bir oyoqdan ikkinchi oyoqqa hatlab yoki bir oyoqlab o'tish va h.k.). Tarbiyachi harakat topshirig'ini uzaytirish yoki qisqartirishi mumkin. Buning uchun u she'rning har bir satrini ko'proq yoki ozroq takrorlaydi.

«Chivinni tut»

Bolalar oralig'i uzatilgan qo'l yetadigan masofada davra qurib turadilar. Tarbiyachi doiraning o'rtasida bo'ladi. Uning qo'lida uzunligi 1-1,5 metr keladigan xivich bo'lib, uning uchiga qog'ozdan yoki boshqa narsadan yasalgan chivin ip bilan bog'lab qo'yilgan bo'ladi. Tarbiyachi ipni bolalarning boshidan sal yuqoriroqda aylantiradi. Chivin o'z ustlaridan o'tayotganda bolalar uni ikki qo'llab tutmoqchi bo'lib sakraydilar. Chivinni tutgan bola: «Men tutdim!» deydi. O'yin davom etadi.

Bolalar sakrash paytida davrani toraytirib qo'ymasliklari uchun ularni kuzatib turish kerak. Tarbiyachi chivin bog'langan ipni aylantirar ekan, uni dam tushirib, dam ko'tarib turadi.

«Chumchuqlar va mushuk»

Bolalar maydonning bir tomoniga polga bir qator qilib qo'yilgan skameykalarda yoki katta kublarda tikka turadilar. Bular tomdagi chumchuqlarni ifoda etishadi. Ulardan nariroqda mushuk (biror bola) uxlab yotgan bo'ladi. Chumchuqlar sakrab, pastga tushadilar, qanotlarini rostlab, har tomonga uchib ketadilar. Biroq shu payt mushuk uyg'onib qoladi. U «miyov-miyov» deydi-da, tutgan chumchuqlarini mushuk o'z uyiga olib ketadi. O'yin 5-6 marta takrorlanadi.

Bolalarning tizzalarini bukib, oyoq uchida, yengil sakrashlarini kuzatib, turish kerak.

«Kurk tovuq va jo'jalar»

O'yinda qatnashayotgan bolalar jo'jalarni, tarbiyachi esa tovuqni ifoda etadi. Kurk tovuq va jo'jalar uyda bo'lishadi (ustun yoki stullar orasida 35-40 sm balandlikda arqoncha tortiladi. Bu joy uy vazifasini o'taydi). Bir chekkada tasavvur qilinadigan qush yashaydi. Kurk tovuq arqonchani tagidan engashib o'tadi va bolalarga don qidirib ketadi. Keyin «Ku-ku-ku-ku», deb jo'jalarini chaqiradi. Uning ovozi eshitib, jo'jalar ham arqoncha tagidan o'rmalab o'tishadi va yugurib tovuqning oldiga borishadi. Hammalari birga o'ynaydilar, engashadilar, cho'qqayib o'tiradilar, don-dun qidiradi. Tarbiyachining: «Katta qush uchib kelyapti», degan so'zlarini eshitgach, hamma jo'jalar tez qochib ketadilar va uylariga yashirinadilar. O'yin 3-4 marta takrorlanadi.

Jo'jalar katta qushdan qo'rqib, uylariga qochib ketayotganlarida bolalar arqonchaga urilib ketmasliklari uchun tarbiyachi uni ko'tarish turishi mumkin. Oradan birmuncha vaqt o'tgandan so'ng bolalarning o'zlari ham tovuq rolini o'ynashlari mumkin.

«Maymunchalar»

Tarbiyachi bolalarga bittadan yoki ikkitadan bo'lib gimnastika narvonchasiga yaqinlashishni taklif qiladi. Bular maymunchalar bo'ladi. Boshqa bolalar maymunchalarning daraxtlardan qanday qilib meva terishayotganini o'tirib yoki tik turib, tomosha qiladilar. So'ngra daraxtga boshqa maymunchalar chiqishadi.

Bolalar narvonchaga qo'rqmasdan chiqib-tushishni o'rganib olganlaridan keyin topshiriqni murakkablashtirish kerak. Buning uchun gimnastika narvonchasining bir

qismidan ikkinchi qismiga, ya'ni daraxtdan-daraxtga o'tish taklif qilinadi.

«Doiraga tushir»

Bolalar davra qurib turadilar. O'rtaga katta chambarak qo'yiladi yoki doira chiziladi. Arqonchadan yasalgan yoki polga chizilgan doira diametri 1-1,5 metr bo'ladi. Doiradan 2-3 qadam masofada davra qurib turgan bolalar qo'lida – ichiga qum to'ldirilgan xaltachalar bo'ladi. Tarbiyachining «Tashla!» degan signali bilan barcha bolalar xaltachalarni doiraga tashlaydilar. So'ngra tarbiyachi: «Xaltachalarni ko'tarib oling», deydi. Bolalar xaltachalarni olib, o'z joylariga kelib, turadilar. O'yin 4-6 marta takrorlanadi. Xaltachalarni ikki qo'llab tashlash kerak.

«Rangli avtomobillar»

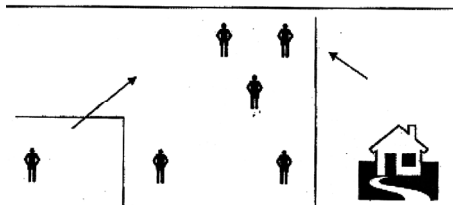
Bolalar xona devori bo'ylab turadilar. Bu garajdagi avtomobillar bo'ladi. O'yinda ishtirok etayotgan har bir bolaning qo'lida bayroqcha (koptok, kartondan yasalgan ko'k, sariq yoki yashil rangdagi doira) bo'ladi. Tarbiyachi xonaning markazida ishtirokchilarga qarab turadi. Uning qo'lida tegishli rangdagi uchta bayroqcha bo'ladi. U bayroqchalardan birini ko'taradi (ba'zan ikkita yoki har uchala bayroqchani ham ko'tarish mumkin). Ana shu rangdagi narsasi bo'lgan bolalar maydon bo'ylab yugurib borayotgan avtomobilga taqlid qiladilar, signal beradilar. Tarbiyachi bayroqchani tushirgandan keyin avtomobillar to'xtaydi. Aylanib buriladi va o'z garajlariga qarab jo'naydi. O'yin 4-6 marta takrorlanadi.

Tarbiyachining qo'lida qizil bayroqcha bo'lishi ham mumkin. U kutilmaganda qizil bayroqchani ko'taradi, bunda avtomobillar bu belgiga ko'ra to'xtashi kerak.

«O‘rmondagi ayiq»

Maydonchanning bir tomoniga ayiq ini chizib qo‘yiladi. Ikkinchi tomonida bolalar yashaydigan uy aks ettiriladi. Tarbiyachi inida o‘tiradigan ayiqni tanlaydi. Tarbiyachi: «Bolalar boringlar, o‘ynab kelinglar!» deyishi bilan bolalar uylaridan chiqib, o‘rmonga o‘ynagani ketadilar, qo‘ziqorin teradilar, kapalak tutadilar va h.k. (engashadilar, rostlanadilar va shu singari boshqa taqlidiy harakatlarni bajaradilar). Ular baravariga shunday deydilar:

*Ayiq ini oldida,
Qo‘ziqorin teramiz.
Ayiqvoy o‘kiringanda,
Bizlar qochib ketamiz.*

«O‘kiringanda» so‘zidan so‘ng ayiq uylariga qochib ketayotgan bolalarni tuta boshlaydi. Ayiqning qo‘li tekkan bola tutilgan hisoblanadi: ayiq uni o‘z iniga olib borib qo‘yadi.

O‘z chegarasidan o‘tgandan keyin bolalarni ushlab mumkin emas. Ayiq bir necha o‘yinchini olgandan keyin o‘yin yana boshqatdan boshlanadi. Endi ayiq vazifasiga boshqa bola tayinlanadi. O‘yin 3-4 marta takrorlanadi.

O‘yinning boshqacha turi – ikkita ayiq bilan o‘ynaladigan turi ham bo‘lishi mumkin.

«Tulki tovuqxonada»

Tovuqlar tovuqxonadagi ko‘noqdan joy oladilar (bolalar maydonchanning biror tomoniga qo‘yilgan stullarda o‘tirishadi). Maydonchanning qarama-qarshi tomonida in, qolgan barcha qismi hovli bo‘ladi. Tulki o‘z inida o‘tiradi, tovuqlar esa hovli bo‘ylab yuradilar, yuguradilar, qanot qoqadilar, cho‘qiydilar. Tarbiyachining «Tulki!» degan signali bo‘yicha tovuqlar qochib ketadilar. O‘z inlariga berkinib oladilar va qo‘noqqa uchib chiqadilar. Tulki esa qo‘noqqa chiqib ulgurmagan tovuqlarni tutib olishga va o‘z iniga olib qochishga harakat qiladi (sekin-asta tekkizadi). Tutgan tovuqni iniga olib ketadi. O‘yin qaytadan tiklanadi. Tulki belgilangan miqdordagi tovuqlarni tutib bo‘lgach, o‘yin tamom bo‘ladi. O‘yin 3-4 marta takrorlanadi.

Stullar, kublar va boshqa shu kabi buyumlar qo‘noq o‘rnida xizmat qilishi mumkin.

«Kulrang quyon yuvinayapti»

Barcha o‘ynayotganlar davra qurib turadilar. Quyon qilib tayinlangan bola davra o‘rtasida turadi. Bolalar bunday deydilar:

*Quyonjon yuzini yuvar,
Balki mehmonga borar,
Avval burnini,
Keyin og‘zini –
Chaydi u rosa.
Quloqlarini ham yuvib,
Artindi toza.*

Quyon shu so‘zlarga yarasha harakatlar qiladi. Keyin u bolalardan birortasining oldiga ikki oyoqlab, sakrab-sakrab keladi. Quyon kimning oldiga kelib to‘xtagan bo‘lsa, o‘sha bola doiraning o‘rtasiga kelib turadi. O‘yin 5-6 marta takrorlanadi.

Doirada bir vaqtning o'zida bir nechta quyon 4-5 bola turishi ham mumkin. Ular o'yin topshiriqlarini baravar bajaradilar. Bu bolalar faoliyatini oshiradi.

«Podachi bilan poda»

Bolalar podani ifoda etishadi (sigirlar, buzoqlar). Podachi tayinlanadi. Unga podachi kiyadigan telpak, qo'lga tayoq va kubizg'a beriladi. Poda molxonada to'planadi. Podachi uzoqroqda turadi. Tarbiyachi bunday deydi:

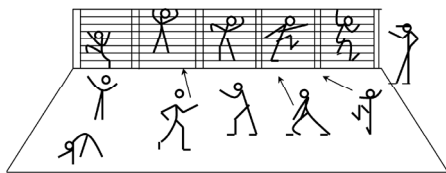
Cho'pon ertalab turib,
Nay chalar: «tu-tu-ru-ru!»
Sigir-buzoq jo'r bo'lib,
Ma'rashar: «Mu-mu-mu!»

«Tu-tu-ru-ru» so'zlarini eshitishi bilan podachi qo'lga nayni olib, chala boshlaydi. «Mu-mu-mu» so'zlaridan keyin buzoqlar ma'rashadi. Keyin bolalar cho'kkalab turishadi va podachi tomon emaklab borishadi. Sigir - buzoqlarni dalaga (maydonchanning narigi tomoniga) haydaydi. U yerda poda biroz boqilgach, podachi ularni yana molxonaga qaytaradi. Keyin yangi podachi saylanadi. O'yin 2-3 marta takrorlanadi.

O'yin uchun keng joy zarur. Bolalar bir joyda g'uj bo'lib turmasliklari kerak.

«Qushlar uchib o'tadi»

Bir gala qushlar – bolalar maydoncha chekkasiga bir necha zinapoya bo'lgan gimnastika devorchasi qarshisida to'planib (tarqalibroq) turishadi. Tarbiyachining: «Qani uchaylik!» degan signali bilan qushlar qanot qoqadilar va maydoncha bo'ylab uchib ketadilar. «Bo'ron» degan signal berilib, qushlar daraxtlarga tomon uchadilar (devorchalarga chiqadilar). Tarbiyachi: «Bo'ron tindi!» deyishi bilan qushlar

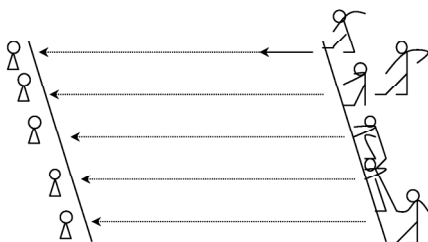

daraxtlardan sekin tushib, yana ucha boshlaydilar. O‘yin 3-4 marta takrorlanadi.

Gimnastika narvonchasidan tushayotganda sakrash mumkin emas. Agar narvoncha zinapoyalari kamroq bo‘lsa – o‘yinga barcha bolalarni barobar jalb qilmaslik kerak. Narvoncha o‘rniga stul, skameyka va boshqa buyumlardan foydalanish mumkin.

«Bulavani urib yiqit»

Bolalar chiziqning narigi tomonida turadilar. Chiziqdan 2-3 metr nariga har bir bola qarshisiga bulava qo‘yiladi. Bolalarning qo‘lida koptok bo‘ladi. Bolalar signal bo‘yicha qo‘llaridagi koptokni bulavaga qaratib yumalatib, uni urib-yiqitishga harakat qiladilar. Navbatdagi signal berilishi bilan yugurib borib, koptokni olib keladilar, yiqitilgan bulavalarni turg‘azib qo‘yadilar. O‘yin takrorlanadi. Har kim bulavani necha marta urib yiqitganini hisoblab boradi.

O‘yin topshirig‘ini har xil qilib bajarish kerak. Koptokni o‘ng qo‘l bilan, chap qo‘l bilan, ikki qo‘llab yumalatish lozim. Koptokni oyoq bilan yumalatib yuborish ham mumkin.

«Top, lekin aytma»

Bolalar maydonchani bir tomonida yuzlarini tarbiyachi tomonga qaratib turadilar. Tarbiyachining signali bilan ular o'girilib, devorga qarab turadilar. Shu paytda tarbiyachi ro'molchani yashirib qo'yadi. Keyin bolalar ko'zlarini ochishadi-da, tarbiyachi tomon burilishadi va ro'molchani qidira boshlashadi. Ro'molchani topgan bola uni topganligini bildirmasdan, sekin tarbiyachining yoniga keladi va uning qulog'iga ro'molchani qayerdaligini aytadi-da, qatordagi o'z joyiga kelib turadi (yoki stulchaga, skameykaga kelib o'tiradi). Bolalarning ko'pchiligi ro'molchani topmaguncha o'yin davom etaveradi. O'yin 3-4 marta takrorlanadi.

Bolalarga kim ro'molchani topsa – uni turgan joyidan olmaslik kerakligini va hatto uni topganligini hech kimga bildirmaslikka harakat qilish zarurligini tushintirish kerak.

«Ketgan kim»

Bolalar davra qurib yoki yarim doira shaklida turadilar. Tarbiyachi o'yinda qatnashayotgan bolalardan biriga o'z yonida turgan 5-6 nafar bolani eslab qolishni, keyin xonadan chiqib turishni yoki burilib, ko'zini yumib turishni taklif qiladi. Bolalardan biri yashirinib oladi. Keyin tarbiyachi: «Qani, top-chi, kim yo'q?» deydi. Agar bola topsa, uning o'rniga boshqa bola tayinlanadi. Agar topa olmasa, yana o'girilib turadi va yashiringan bola joyiga qaytib kelib turadi. Keyin topuvchi bola, uning nomini aytishi lozim. O'yin 4-5 marta takrorlanadi.

Bolalar safdan chiqib, yashiringan kim ekanligini aytib bermasliklari kerak. Hech kim yashirinmasligi ham mumkin. U holda qidirib topuvchi bola hamma joy-joyida to'rganligini aytishi kerak.

«Holatni bajar»

Bolalar maydon bo'ylab yugurib yuradilar. Tarbiyachining signaliga binoan joylarida tez to'xtab, biror holatni (cho'qqayib, qo'llarini yon tomonlariga ko'tarib va h.k. holatni) egallab turadilar. Eng ifodali bo'lib turgan holatni tarbiyachi aytib, ularni rag'batlantiradi.

Yil oxiriga borib, o'yin murakkablashtiriladi. Unda bolalar guruh-guruh, juft-juft, uchtdan bo'lib turishlari mumkin. Bundan tashqari, bolalarga aniq holatda, faqat tik turib, cho'qqayib turib, o'tirib va h.k.da ko'rinish hosil qilish taklif etiladi.

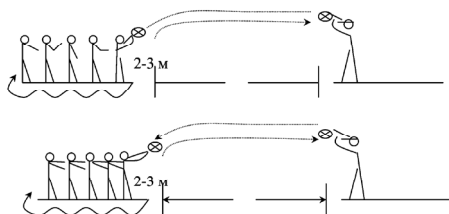
«Do'ngdan-do'ngga»

Bolalar ikki guruhga bo'linib, maydonning qarama-qarshi tomonida turadilar. Ular o'rtasiga butun maydon bo'ylab doirachalar – do'nglar chiziladi (ular orasidagi masofa har xil 10, 20, 30, 40 sm bo'ladi). Tarbiyachi goh u, goh bu tomondagi bolalardan bir nechtasini chaqiradi. O'lar do'ngdan-do'ngga sakrab, maydonning ikkinchi tomoniga o'tadilar. Sakrayotganlar mashqni bajarayotganini hamma kuzatib turadi. So'ngra navbatdagilar sakraydilar.

O'yinda har hil topshiriqlar: do'ngdan-do'ngga ikki oyoqda, u oyoqdan bu oyoqqa, bir oyoqda sakrash beriladi. Bolalarni guruhlarga bo'lish va qaysi guruhda yaxshi va tez sakrashini aniqlash mumkin.

«Koptok maktabi»

Koptokni yuqoriga otib, uni bir qo'lda ilib olish. Koptokni yerga urib, uni bir qo'lda ushlab olish. Koptokni yuqoriga otib, chapak chalish (1-3 marta) va uni ikki qo'llab ilib olish. Juft-juft bo'lib o'ynash: koptokni devor yonidagi sherik ilib olishi uchun burchak hosil qiladigan qilib urish. Koptokni

past tomonidan urib, yuqoridan ilib olish. Koptokni devorga orqadan bosh orqasidan, oyoq tagidan, qo'l ostidan otib, ilib olish.

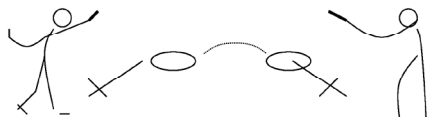
«Koptok onaboshiga»

Ikkita chiziq o'tkaziladi, ular orasidagi masofa 2-3 metr. O'yinchilar birinchi chiziq orqasida ketma-ket turadilar. Ularga qarama-qarshi chiziqda onaboshi turadi. U qatorda birinchi bo'lib turgan bolaga koptokni otadi. U esa koptokni boshqaruvchiga qaytarib otadi va qatorning oxiriga borib turadi. Butun qator oldinga siljiydi, navbatdagi bola chiziq oldiga kelib turadi. Hamma bolalar koptok otishgach, yangi onaboshi tayinlanadi.

O'yinda musobaqa o'tkazish ham mumkin. Bunda bolalar bir necha qator bo'lib turadilar va har bir qatorga onaboshi tayinlanadi. O'yinchi koptokni otadi, lekin shu qatorda turganlar vaqtdan yutqizadi.

«Serso»

Ikki kishidan bo'lib o'ynaladi. Bir kishi tayoq (biliard tayog'i) yordamida yog'och halqani otadi, ikkinchisi esa uni tayoq bilan ilib oladi. O'yinchilar orasidagi masofa 3-4 metr. Agar bolalar otilgan halqani tayoqqa ilib ololmasalar, unda

oldin qo‘l bilan otib, qo‘l bilan ilib oladilar, so‘ngra tayoqdan foydalanadilar. Kim halqani ko‘proq ilib olgan bo‘lsa, o‘sha yutgan hisoblanadi.

Tarbiyachi bolalarning halqalarni muntazam irg‘itib turishlarini kuzatib boradi.

«Kim uchadi»

Bolalar tarbiyachi bilan birgalikda doirada turadilar. Tarbiyachi uchadigan va uchmaydigan jonli va jonsiz narsalarning nomini aytadi. Ular nomini aytishi bilan tarbiyachi qo‘lini yuqoriga ko‘taradi. Masalan, tarbiyachi: «Karg‘a uchadi, stol uchadi, samolyot uchadi» va h.k. deydi.

Tarbiyachi uchadigan narsalarning nomini aytgandagina, bolalar qo‘llarini yuqoriga ko‘tarib: «Uchadi», deydilar.

Onaboshi vazifasiga bolalar ham tayinlanadi. O‘yin oldin sekin, so‘ngra tezroq o‘tkaziladi.

«Badminton»

Ikki o‘yinchi bir-birining «volan»ini yerga tushirib yubormaslikka harakat qiladi – raketka bilan uradi. Katta guruh bolalariga raketkani to‘g‘ri ushlash usuli ko‘rsatiladi. Uni kerakli tomonga yo‘naltirishga o‘rgatiladi. Tarbiyachi bilan ham o‘ynash mumkin.

«Qarqara»

Bolalar tizzalariga qadar suvga tushib, oyoqlarni baland-baland ko‘tarib yuradilar.

«O‘tinchi suvda»

Bolalar doira bo‘lib, tizzalariga qadar suvda turadilar. Oyoqlarini kengroq ochib, qo‘llarini bir-biriga chalishtirib, boshlaridan yuqori ko‘taradilar. Keyin tez, keskin engashadilar, qo‘llarini tez suvga urib, «o‘tin yoradilar». Ya‘ni qo‘llari bilan suvni kesib, uni har tomonga sachratadilar.

«Charxpalak»

Suvning chuqurligi dastlab tizzagacha, songacha, undan keyin belgacha bo‘ladi. Bolalar qo‘l ushlab, davra qurib turishadi. Tarbiyachining signali bo‘yicha ular davra bo‘ylab harakat qilib, asta-sekin qadamlarini tezlata boshlaydilar. Ular barobariga bunday deydilar:

*«Sekin, sekin, sekin,
Boshlanadi ot o‘yin.
Keyin, keyin, keyin,
Qizib ketadi o‘yin!»*

Shundan keyin bolalar doira bo‘ylab yugurib ketadilar.

«Qo‘rqma»

Hovuzning sayoz joyida bolalar yarim doira bo‘lib turadilar, birinchi yurib borayotgan bola tizzasi bilan suvni sachratadi. Hovuzning sayoz joyida bola qo‘llarini yerga tirab yotadi. Tarbiyachi: «Tovoningni ko‘rsat!» deyishi bilan oyog‘ini suvdan ko‘tarib, tovonlarini ko‘rsatadi.

«Doirada suzish»

Bola havo to‘ldirilgan rezina doira ustiga o‘tiradi yoki yotadi (uni kiyib olishi ham mumkin). Va unda xuddi qayiqda o‘tirganday harakat qiladi. Suvni qo‘llari bilan eshkak singari eshib, suzib yuradi.

«Favora»

Uch-to‘rt o‘yinchi sayoz joyda suvga tushib, bir-birlarining qo‘llaridan ushlab, doira hosil qiladi. So‘ngra bolalar qo‘llarini qo‘yib yuborib, orqaga qo‘llari bilan tayangan holda oyoqlarini uzatib, suvda o‘tiradilar. Katta kishining signali bo‘yicha uzatilgan oyoqlari bilan suvga urib, suvni favvora misoli har tomonga sachratadilar. Bu o‘yinda bolalar sachragan suvdan qo‘rqmaslikka o‘rganadilar.

«Quticha»

Bola suvda cho‘qqayib, qo‘li bilan tizzalarini quchoqlaydi. Dahani suv ustida bo‘ladi. Chuqur nafas olib, uni tutib turadi va boshini suvga tiqadi – «qutichaning qopqog‘i bekiladi». So‘ngra boshini suvdan tez chiqaradi.

«Daryo to‘lqinlanmoqda»

Bolalar suvga bellarigacha tushib, qatorda bittadan yoki doira bo‘lib turadilar. «Daryo to‘lqinlanmoqda», degan signalga binoan, bolalar har tomonga tarqalib, suvga sho‘ng‘iydilar. Qo‘llari bilan «to‘lqin» ko‘taradilar. Katta kishining «Shamol tindi, daryo tinchlandi», degan so‘zidan keyin bolalar qator (doira) bo‘lib turadilar.

«O‘tir va tur»

Bolalar tizzalarigacha yoki bellarigacha suvga tushadilar. Qo‘llarining yordamisiz (qo‘llariga tayanmay) o‘tirishi va turishi kerak.

«Chumchuqlar suvda»

Bolalar sayoz suvda turib, ikki oyoqda sakraydilar. Bunda ularning oyoqlari suv yuzasidan balandga ko‘tarilishi kerak.

«Arg‘imchoq»

Bolalar juft-juft bo‘lib, qo‘l ushlab, bir-birlariga qarab, suvda turadilar. Navbat bilan o‘tirib, suvga sho‘ng‘iydilar va suv ostida nafas chiqaradilar. Tarbiyachi vazifaning bajarilishini nazorat qilib turadi.

«Botir bolalar»

Bolalar qo‘l ushlanib, davra qurib, turishadi va birgalikda ushbu to‘rtlikni o‘qishadi:

*Biz botir bolalarmiz,
Biz jasur bolalarmiz.
Mana, qaranglar sizlar –
Suvda ham ochiq ko‘zlar.*

Shunday deb bolalar qo‘llarini pastga tushiradilar va hammalari ko‘zlarini yummasdan barobar suvga sho‘ng‘iydilar. O‘yin 3-4 marta takrorlanadi.

Mashqning to‘g‘ri bajarilganligini tekshirish uchun tarbiyachi suv ichiga qanday buyum qo‘yilganligini bolalardan so‘rashi mumkin.

«Qurbaqa»

Cho‘qqayib o‘tirgan holatdan (suvning chuqurligi tizza bo‘yli) sakrab, oldinga qarab, suvga yotiladi. Qo‘llar oldinga uzatiladi, keyin hovuz tubiga tushiriladi. Oyoqlarni g‘ujanak qilib, ko‘krakka tortiladi va shu harakat yana takrorlanadi.

«Indagi qushchalar»

Bu o‘yinda bolalar har xil yo‘nalishda harakatlarni o‘zgartirib, o‘z joylarini topib olishga o‘rganadilar.

Bolalar sal teparoq joyga – taxta, kubik, xodacha (balandligi 10 sm) ustiga chiqib turadilar. Bu narsalar

xonaning yoki maydonchanning bir tomoniga qo'yilgan bo'ladi. Tarbiyachi: «Ko'chada quyosh» deydi. Bolalar tepalikdan sakrab tushib, qo'llarini qanot qilib, lipillatib, yugurib ketadilar – uchadilar. Ular cho'qqayib o'tirib, don cho'qilaydilar (barmoq uchlari bilan tizzalariga uradilar).

Tarbiyachining: «Yomg'ir», deyishi bilan bolalar yugurib borib, joy-joylariga turib olishadi.

O'yinni o'tkazishdan oldin bolalarning hammasiga yetarli miqdorda taxtacha, kubiklar tayyorlab qo'yish kerak. Bolalar bir-birlariga xalaqit bermasdan joylarini egallab olishlari uchun bu narsalarni oralatib, maydonning yoki xonaning bir tomoniga qo'yish lozim. Tarbiyachi qanday qilib yengil sakrab tushish mumkinligini ko'rsatib beradi. Agar zarur bo'lib qolsa, tarbiyachi yugurib kelgan bolalarga tepalikka chiqib olishlari uchun yordam beradi.

«Tovush qayerdan kelyapti»

Bolalar xonaning bir tomonida guruh bo'lib o'tiradilar yoki tik turadilar. Tarbiyachi ularga devorga qarab turishni va o'tirmaslikni taklif qiladi. Shu payt enaga qo'liga qo'ng'iroq olib, xonadagi shkaf orqasiga yashirinadi. Tarbiyachi bolalardan qo'ng'iroq qayerda jiringlayapti, deb so'raydi. Bolalar buni qidirib, tovush kelayotgan tomonga yugurib ketadilar. Topganlaridan keyin yana tarbiyachi yoniga qaytib keladilar. Enaga boshqa joyga yashirinadi. O'yin takrorlanadi.

Enaga qayerga yashirinayotganini sezib qolmasliklari uchun tarbiyachi bolalarni chalg'itib turadi. U bolalarni o'ziga yaqinroq kelishga undaydi. Qo'ng'iroqni avvaliga sekinroq, keyin qattiroq jiringlatish kerak. O'yin bir necha marta takrorlanganidan keyin enaganing o'rniga biror boshqa bolani qo'yish mumkin.

«Bayroqchani top»

Bolalar xonaning bir tomoniga qo'yilgan stullarda o'tirishadi. Tarbiyachi ularga ko'zlarini yumishni taklif qiladi. Shu payt u bolalarning hammasiga yetadigan bayroqchalarni xonaning turli joylariga qo'yib chiqadi. Shundan so'ng u: «Berkutilgan bayroqchalarni toping», deydi. Bolalar ko'zlarini ochib, bayroqchalarni qidiradilar. Kim bayroqchani topsa, tarbiyachiga keltirib beradi. Bayroqchalarni hamma bolalar topganlaridan keyin tarbiyachi bayroqchalarni ko'tarib, xona bo'ylab yurishni keyin esa o'z joylarga kelib o'tirishni taklif qiladi. O'yin takrorlanadi.

Bayroqchalar bir xil rangda bo'lishi kerak. Aks holda bolalar o'rtasida janjal chiqishi mumkin. Bayroqchalarni shunday joyga qo'yish kerakki, bolalar ularni tez topa olsinlar.

«Ko'prikcha ustidan»

Tarbiyachi yerga ikkita chiziq chizadi (xona ichida esa arqonchadan foydalanish mumkin). Chiziqalar anhor vazifasini o'taydi. So'ngra uning ustidan uzunligi 2-3 metr, kengligi 25-30 sm keladigan taxta qo'yadi. Bu esa ko'prik bo'ladi. Bolalar anhorning bir tomonidan ikkinchi tomoniga ko'prik orqali o'tishlari shart.

Tarbiyachi bolalarga ko'prik ustidan asta-sekin yuring, bir-biringizning oyog'ingizni bosib olmang va oyoqlaringizni «ho'l» qilmasdan yuring, deydi. Hamma bolalar anhorning ikkinchi tomoniga o'tib bo'lganlaridan keyin ularga shu yerda o'ynab, sayr qilishni, gullar terishni, yerga yoki pol ustiga sochib tashlagan har xil rangdagi qiyqimlarni terib olishni taklif qiladi.

Tarbiyachining signali bo'yicha kichkintoylar ko'prik orqali yana o'z joylariga qaytib keladilar.

Mashqlarni takrorlash vaqtida ularni biroz murakkablashtirish mumkin. Buning uchun taxtaning tagiga 2-3 ta

taxta qo'yib, 10 sm baland ko'tariladi. Shundan so'ng bolalar ko'prik ustidan yugurib o'tishlari mumkin.

«Yugurib keling oldimga»

Bolalar maydon yoki xonaning bir tomoniga qator terib qo'yilgan stullarda o'tiradilar. Tarbiyachi qarama-qarshi tomonda turadi. U: «Yugurib keling oldimga, hammangiz-hammangiz, yugurib keling oldimga», deydi. Bolalar tarbiyachiga qarab yugurishadi. Tarbiyachi ularni quchib olmoqchi bo'lganday qulochini keng yozib, kutib oladi. Hamma bolalar tarbiyachi yoniga to'planadi. So'ng tarbiyachi maydonchanning narigi tomoniga ketadi va yana: «Yugurib keling oldimga», deydi. O'yin 4-5 marta takrorlanadi. Tarbiyachining: «Uyingizga yuguring», degan so'zlarini eshitgan bolalar shu zahoti o'z stullariga qarab yuguradilar va o'tirib, dam oladilar. O'yin qoidasiga binoan tarbiyachining «Yugurib keling oldimga», degan so'zlaridan keyingina uning oldiga yugurib borish mumkin. Yugurganda bir-biriga urilib, xalaqit bermaslilari kerak.

O'yinda qatnashishni istagan bolalarni ikkita kichik guruhga bo'lish mumkin: birinchi guruh o'ynayotgan vaqtda – ikkinchisi tomosha qilib turadi. Keyin ular vazifalarini almashadilar. Dastlab bolalar xohlagan stulni egallashlari mumkin. So'ngra esa asta-sekin o'z joylarini topishni o'rganib oladilar. O'yinni takrorlash vaqtida stullarni xonaning turli tomonlariga qo'yib chiqish lozim.

«Xaltachani kim uzoqqa irg'ita oladi»

Bolalar zal yoki maydonchanning bir tomonida polga chizilgan to'g'ri chiziq yoki tashlab qo'yilgan arqonchanning narigi tomonida turadilar.

O'yinda qatnashayotgan har bir bola bittadan xaltacha oladi. Tarbiyachining ishorasi bilan bolalar xaltachalarini

uzoqqa otadilar. Har bir bola o'z xaltachasi qayerga tushishini diqqat bilan kuzatib turadi. Navbatdagi signal berilishi bilan bolalar borib, xaltachalarini qo'lga oladilar va xaltacha yotgan joyda o'zlari turib oladilar. Ular xaltachalarini ikki qo'llab boshlaridan yuqoriga ko'taradilar. Tarbiyachi xaltachani hammadan ko'ra uzoqroqqa irg'itgan bolani ta'kidlab o'tadi. Bolalar dastlabki joylariga qaytib keladilar. O'yin 6-7 marta takrorlanadi.

O'yinni bolalar guruhining yarmi bilan o'tkazgan ma'qul. Xaltachalarni tarbiyachining topshirig'i asosida ham o'ng qo'l bilan, ham chap qo'l bilan irg'itish kerak.

«Doiraga tushir»

Bolalar davra qurib turadilar. O'rtaga katta chamberak qo'yiladi yoki doira chiziladi (arqonchadan yasalgan yoki polga chizilgan doira diametri 1-1,5 metr bo'ladi). Doiradan 2-3 qadam masofada davra qurib turgan bolalar qo'lida ichiga qum to'ldirilgan xaltachalar bo'ladi. Tarbiyachining «Tashlang», degan signali bilan barcha bolalar xaltachalarni doiraga tashlaydilar.

So'ngra tarbiyachi: «Xaltachalarni ko'tarib oling», – deydi. Bolalar xaltachalarni olib, o'z joylariga kelib turadilar. O'yin 4-6 marta takrorlanadi.

Xaltachalarni ikki qo'llab tashlash kerak.

«Balandroq irg'it»

Bola qo'lidagi koptokni mumkin qadar balandroq irg'itishga intiladi. Bunda u koptokni o'z boshi ustidan yuqoriga tika otadi va yana ilib oladi. Agar bunday qilolmasa, koptokni poldan ko'tarib oladi va yana mumkin qadar balandroq otishga intiladi.

Bola koptokni ham bir qo'llab, ham ikki qo'llab irg'itishni mumkin.

«Koptokni ilib ol»

Boladan 1,5-2 metr narida tarbiyachi turadi. U koptokni bolaga irgʻitadi, u esa orqaga qaytaradi. Bu paytda tarbiyachi: «Ilib ol, menga tashla, tushirib yuborma», deydi. Har bir soʻzni aytganda bir martadan koptok irgʻitiladi. Kichkintoy koptokni bemalol ilib olishga va uni shoshilmasdan irgʻitishga ulgurishi uchun soʻzlarni shoshilmasdan, choʻzib aytish kerak.

Koptokni ilib olish va irgʻitish malakasini egallab olishiga qarab bola bilan tarbiyachi orasidagi masofani uzaytirish mumkin. Agar ikkita bola oʻynayotgan boʻlsa, tarbiyachi ular koptokni yaxshiroq irgʻitishlarini va ilayotganda uni koʻkraklariga bosib olmasliklarini kuzatib turadi.

«Toping-chi, nima qichqiryapti»

Bolalar doira markaziga orqa oʻgirib, davra qurib turadilar.

Tarbiyachi doira ichida boʻladi. U oʻyinda bir bolani yetakchi qilib tayinlaydi. Boshlovchi ham doiraning oʻrtasiga turib oladi va bironta uy hayvoni yoki quyon ovozigga taqlid qilib qichqiradi. Shundan keyin hamma bolalar doira ichiga tomon oʻgiriladilar. Tarbiyachi kimni taklif qilsa, oʻsha bola nima qichqirganini topadi. Soʻngra yangi boshlovchi tayinlanadi. Oʻyin 5-6 marta takrorlanadi.

Agar bola biror hayvon yoki qush ovozigga taqlid qilishni bilmay qiynalsa, tarbiyachi unga yordam beradi, aytib turadi.

«Yashirilgan narsa nima»

Bolalar davra qurib yoki bir qator boʻlib, saf tortib turadilar. Tarbiyachi polga bolalar koʻz oʻngida 3-5 buyum (kubcha, bayroqcha, shiqildoq, koptok va boshqalar) qoʻyadi va ularni eslab qolishni taklif qiladi. Keyin tarbiyachining ishorasiga qarab, bolalar doira markaziga orqa oʻgirib

buriladilar yoki devorga qarab turadilar. Tarbiyachi bitta yoki ikkita buyumni olib, yashirib qo'yadi va: «Qaranglar», deydi. Bolalar burilib, doira markaziga qaraydilar va buyumlarni diqqat bilan ko'zdan kechiradilar, ular orasida nimalar yo'qligini o'ylaydilar. Tarbiyachi navbat bilan ayrim bolalar oldiga keladi. Ular qanday narsalar yashirilganini shivirlab aytadilar. O'yinda qatnashayotgan bolalarning ko'pchiligi yashirilgan narsalarni to'g'ri topgandan keyin tarbiyachi ularni hammaga eshittirib aytadi. O'yin 4-5 marta takrorlanadi.

Agar o'yinda o'yinchoqlardan foydalanilayotgan bo'lsa, yaxshisi bir xil o'yinchoqlarni – yo hayvonlarni yoki qushlarni, yoxud daraxtlarni aks ettirgan bir xil o'yinchoqlarni tanlagan ma'qul. O'yinda asosiy ranglarni (qizil, sariq, ko'k, yashil) bir-biridan farqlash malakasini mustahkamlash mumkin. Buning uchun har xil rangdagi kubchalar, bayroqchalar, xalqalar tanlanadi. O'yinni quyidagi tartibda ham o'tkazish mumkin: tarbiyachi buyumlarni yashirayotganda faqat bir bola yuzini o'girib turadi. Keyin shu bolaning o'zi qanday buyum yashirilganini topadi. Boshqa bolalar unga aytib bermasliklari kerak.

«Sekin yur»

Tarbiyachi ko'zini bog'lab, zal eshigi oldida turadi. Bolalar qator bo'lib, ketma-ket saflanadilar-da, uning oldidan oyoq uchlarida, sekin-sekin o'tishga harakat qiladilar. Agar bolalardan qaysi biri yetarli darajada sekin yurmayotgan bo'lsa, tarbiyachi uni qo'li bilan ushlab oladi. Bu bola chetga chiqib turadi va hamma o'tib bo'lgandan keyin yana sekin yurib o'tadi. Qatorning oxirida turgan bola tarbiyachiga qarab: «Hamma o'tib bo'ldi», deydi. Tarbiyachi ko'zini ochadi.

Tarbiyachi yonidan faqat yurib emas, xatto sekin yugurib o'tib ketish ham mumkin.

«Uchuvchilar»

Bolalar 3-4 guruhga bo'linadilar. Ular guruh boshlig'ining orqasida qator bo'lib, ketma-ket turadilar. Guruhlar maydonchani turli joylarida turadi. Bu joylar rangli bayroqchalar bilan belgilab qo'yilgan bo'lib, ayerodrom deb tasavvur etiladi. Tarbiyachining: Uchuvchilar, samolyotlaringizni uchishga tayyorlangiz», degan buyrug'iga binoan bolalar maydonchani turli tomonlariga tarqalib yugurishadi, ularning har biri o'z samolyotining oldida to'xtaydi, benzin quyadi (engashadi), motorni ishga tushiradi (qo'llarini ko'kraklari oldida aylantiradi), qanotlarini to'g'rilaydi (qo'llarini yon tomonga uzatadi) va uchib ketadi (bolalar maydoncha bo'ylab turli tomonlarga yugurib ketadilar). Samolyotlar tarbiyachining: «Qo'nishga shaylaning», degan ishorasiga qadar havoda bo'ladi. Mana shu ishoradan keyin guruh sardorlari o'z guruhlarini to'playdilar (bolalar yugurib kelib, guruhlarga bo'linib, saflanadilar) hamda ularni ayerodromga qo'nish uchun olib ketadilar. Birinchi bo'lib qo'ngan guruh yutib chiqadi. O'yin 4-5 marta takrorlanadi.

O'yinda har xil holatlardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Tarbiyachi uchuvchilarga bildirmasdan ayerodromlarga belgilab qo'yilgan bayroqchalarni almashtirib qo'yishi ham mumkin. Komandirlar guruhlarini o'z ayerodromlariga adashmasdan qo'ndirishlari kerak.

«O'z juftingni top»

Tarbiyachi bolalarga asosiy rangdagi bayroqchalardan bittadan tarqatib chiqadi. Ishora bo'yicha – childirma ovozi chiqishi bilan yoki chapak chalinishi bilan bolalar bayroqchalarini boshlaridan yuqorida ko'tarib, hilpiratib, yugurib ketadilar. Keyingi signal bo'yicha, ya'ni childirma bir necha zarb berib urilganda yoki ketma-ket chapak chalinganda yoki «O'z juftingni top», degan so'zlar aytilishi

bilan bir xil rangdagi bayroqchali bolalar juft-juft bo‘lib, o‘zlariga sherik topib oladilar. Har bir juft erkin holda qandaydir shaklni aks ettirib turadi. O‘z juftini topolmay qolgan bolaga boshqa hamma bolalar barobariga shunday murojaat qiladilar:

*Ha, bo‘l Ahmad, anqayma,
Sherik tanla, lallayma.*

Shundan keyin bolalar maydon bo‘ylab yana yugurib ketadilar. O‘yin 5-6 marta takrorlanadi.

O‘yinda o‘yinchilar soni toq bo‘lishi mumkin, u holda tarbiyachi ham o‘yinda ishtirok etadi. Tarbiyachining qo‘lida hamma rangdagi bayroqchalardan bo‘lishi kerak; o‘yin takrorlangan vaqtda u bir necha bolaning bayroqchasini almashtirib beradi. O‘yinda ishtirok etayotgan bolalar signal bo‘yicha o‘zlariga har xil sheriklar tanlashlari kerak.

«Toychalar»

Bolalar teng ikki guruhga bo‘linadilar. Bir xillari toychalarni ifoda etsalar, boshqalari otboqar vazifasini bajaradilar (otboqarlarning qo‘lida jilov bo‘ladi).

Maydonchanning bir tomoniga otxona chizilib, toychalar o‘sha yerda turadi. Ikki tomonda otboqarlar uchun joy belgilab qo‘yiladi: maydon – bu o‘tloq bo‘ladi. Tarbiyachi: «Otboqarlar, tezroq o‘rningizdan turingiz, otlarni, egarlangiz», deydi. Mana shu signal bo‘yicha otboqarlar otxonaga qarab yuguradilar va otlarni egarlaydilar (har biri otni o‘z istagi bo‘yicha tanlaydi yoki tarbiyachining ko‘rsatmasi bo‘yicha harakat qiladi).

Egarlangan otlar bir-birining orqasidan ketma-ket turadi va signal bo‘yicha sekin yurib ketadi, yuguradi yoki lo‘killab chopadi. Tarbiyachining: «Etib keldik, otlarni bo‘shatinglar», degan so‘zlari bo‘yicha otboqarlar to‘xtaydilar, otlarning egar-jabduqlarini yechib oladilar va uni o‘tloqqa qo‘yib

yuboradilar-da, qaytib o'z joylariga kelib turadilar. Otlar o'tloqda sekin o'tlab yuradilar, kirt-kirt qilib o'tni yeydilar. «Otboqarlar, otlarni egarlangiz», degan signal bo'yicha har bir otboqar o'z otini tutib keladi (ot qochishga harakat qiladi, uning qo'lidan chiqib ketmoqchi bo'ladi). Barcha otlar tutib kelingach va egarlangach, bir-birining ketidan saf bo'lib turadilar va o'yin qaytadan boshlanadi. O'yin 3-4 marta takrorlanadi. Shundan keyin tarbiyachi: «Otlarni otxonaga olib borib qo'yingiz, endi dam olishsin», deydi. Otboqarlar otlarni otxonaga olib boradilar va egar-jabduqlarini yechib oladilar.

O'yinda yugurishni yurish bilan va boshqa har xil sakrash harakatlari bilan almashtirib turish kerak. O'yinni poyga o'tkazish, o'rmonga o'tin kesgani borish va h.k.lar bilan rang-barang qilish mumkin. Agar otlardan birortasi otboqarga hadeb tutqich beravermasa, tarbiyachi va boshqa otboqarlar unga otni tutishga yordam beradilar.

«Quyonglar bilan bo'ri»

Bolalar quyonglarni, ulardan biri bo'rini aks ettiradi. Maydonchanning bir tomonida quyongchalar o'z uylarini belgilashadi.

Tarbiyachi quyidagi she'rni aytadi:

*O'tloqda quyongchalar,
Dikir-dikir o'ynashar.
Bo'ri yo'qmikin deya,
Asta qarab qo'yishar.*

Quyongchalar bu so'zlarga muvofiq harakat qilib, inlaridan sakrab-sakrab chiqadilar. Maydoncha bo'ylab yugurib, goh ikki oyoqlab sakraydilar, goh cho'qqayib o'tirib, o't yeydilar. Tarbiyachi «bo'ri» so'zini aytishi bilan bo'ri jarlikdan sakrab chiqadi va quyonglarni quvlab ketadi. Bo'ri ularni tutishga (qo'lini tekkizishga) harakat qiladi.

Quyonglar o‘z uylariga qochib ketadilar. Uylarida bo‘ri ularni tutishi mumkin emas. Tutilgan quyonglarni bo‘ri o‘zining iniga – jarlikka olib ketadi. O‘yin qaytadan boshlanadi. Kelishuvga muvofiq bo‘ri 2-3 quyongni tutgandan keyin uning vazifasiga boshqa o‘yinchi tayinlanadi. O‘yin 3-4 marta takrorlanadi.

Har bir quyong o‘z joyini egallaydi. Quyonglarning umumiy uychasi ham bo‘lishi mumkin. Dastlab bo‘ri vazifasini tarbiyachi ifoda etishi ham mumkin.

«Kegli»

Keglilar muayyan tartibda teriladi: eng baland kegli o‘rtaga, qolganlari bir-biriga zich qilib qo‘yiladi. Keyin yana bir qator, lekin orasini sal (5-10 sm) ochiq qoldirib, terib chiqiladi; kichik doira shaklida terib, o‘rtaga katta kegli qo‘yiladi. Ikki qator terib, katta kegli qatorlari orasiga qo‘yiladi. Uch qator qilib, katta kegli ikkinchi qatorga teriladi. Kvadrat shaklida terib, katta kegli markazga qo‘yiladi va h.k. Keglilar terib qo‘yilgan chiziqda 2-3 m nariga 2-3 ta chiziq chizib, bolalar shu yerdan turib keglilarni urib tushiradilar. Bolalar navbat bilan koptokni avval eng yaqin chiziqdan turib uradilar. Keglilarni eng ko‘p urib yiqitgan bola g‘olib chiqadi. Uning o‘zi koptokni ikkinchi chiziqdan boshlab yumalatadi va h.k.

Bir uydun keglilarni bir-ikki martadan ortiq terib chiqmaslik tavsiya etiladi. Ochkolarni sanab chiqish ham mumkin. Unda katta kegli eng yuqori ochko bilan hisoblanadi.

«Qayerga yashirilganini top»

Bolalar xona devori bo‘ylab turadilar. Tarbiyachi bolalarga bayroqchani ko‘rsatib, tezda uni yashiradi va «bo‘ldi», deydi. Bolalar yashirilgan bayroqchani qidiradilar. Bayroqchani birinchi bo‘lib topgan bola o‘yin

takrorlanganda bayroqchani yashiruvchi bo'ladi. O'yin 3-4 marta takrorlanadi.

Agar bolalar bayroqchani uzoq vaqtgacha topa olmasalar, tarbiyachi bayroqcha yashirilgan joyga kelib turadi-da, shu atrofni qidirib ko'rishni taklif qiladi. Bayroqchani bola yashiradigan bo'lsa, tegishli joy topishda unga yordam berish kerak.

«Qopqon»

O'yinovchilar teng bo'lmagan ikki guruhga bo'linadilar. Kichik guruh bolalari qo'l ushlab, doira hosil qiladilar. Ular qopqon vazifasini o'taydilar. Qolgan bolalar (sichqonlar) doiradan tashqarida bo'ladilar. Qopqon vazifasini bajarayotgan bolalar doira bo'ylab boradilar va:

*Narsalarni kemirib,
Jonga tegdi sichqonlar.
Ehtiyot bo'ling, makkorlar,
Sizni quvib yetamiz.
Hammangizni tutamiz...*

deb aytadilar.

Bolalar to'xtab, darvoza hosil qilib, bir-birlari qo'llarini ushlab olgan xolda yuqoriga ko'taradilar. Sichqonlar qopqon ichiga yugurib kiradilar va undan yugurib chiqadilar. Tarbiyachi: «Qo'lingizni tushiring», deyishi bilan doira bo'lib turgan bolalar qo'llarini tushiradilar, cho'qqayib o'tirib, qopqon atrofini berkitadilar. Doira (qopqon) ichida yugurib chiqa olmagan bolalar tutilgan hisoblanadilar. Tutilganlar doiraga qo'shilib, uni kengaytiradilar. Ko'pchilik bolalar tutilgach, bolalar vazifalarini almashtiradilar va o'yin qaytadan boshlanadi.

Qopqon bekilgach, sichqonlar doira bo'ylab turgan bolalarning qo'llari tagidan chiqib ketishi yoki orani yorib chiqishi mumkin emas. Juda chaqqon, biror marta qopqonga tushmagan bolalarning nomini aytib, rag'batlantirish kerak.

«Tutuvchilar»

Bolalar maydon bo‘ylab tarqaladilar. Tarbiyachi yoki bolalar tomonidan tayinlangan boshlovchi – tutuvchi maydon o‘rtasida turadi.

Tarbiyachi: «Bir, ikki, uch – tush», deydi. Tarbiyachining shu signaliga binoan hamma bolalar maydon bo‘ylab yuguradilar. Tutuvchi bo‘lib qo‘l tekkizishga harakat qilayotgan boshlovchiga chap berib, qochadilar. Tutuvchining qo‘li tekkan bolalar chetga chiqadilar. U 3-4 o‘yinchini tutgach, o‘yin tugallanadi, so‘ngra yangi tutuvchi tayinlanadi. O‘yin 4-5 marta takrorlanadi.

Bolalar mo‘ljalni to‘g‘ri olib harakat qilishlari uchun tutuvchi boshqalardan ajralib turishi uchun unga biror belgi qo‘yish – qo‘liga lenta bog‘lab qo‘yish, shokilali qalpoqcha kiydirish mumkin va h.k. Agar tutuvchi chaqqon bo‘lmay, uzoq vaqtgacha hech kimni tuta olmasa, tarbiyachi o‘yinni to‘xtatib, boshqa tutuvchi tayinlanadi.

«Karusel»

Bolalar uchi bir-biriga bog‘langan tizimchani o‘ng qo‘lda ushlab, doira hosil qilib turadilar. Ular avval doira bo‘ylab asta-sekin, so‘ngra tezroq yuguradilar:

*Arang, arang, arang,
Karusellar aylanadi.
Aylanadi, aylanadi –
Hech to‘xtamay aylanadi.*

Yugurish vaqtida tarbiyachi: «Qani yugurdik, yugurdik», deb turadi. Bolalar doira bo‘ylab 2-3 marta yugurib chiqqanlaridan keyin harakat yo‘nalishini o‘zgartirishlari uchun «aylanish», degan signalni beradi. Bolalar aylanib, tizimchani chap qo‘llariga oladilar va teskari tomon yuguradilar. So‘ngra tarbiyachi bolalar bilan birgalikda:

Sekin, sekin shoshilmang!
Karuselni to'xtating!
Bir, ikki, bir, ikki,
Mana, o'yin tugadi, –

deydi.

Karusel harakati asta sekinlashadi. «Mana, o'yin tugadi», degan gapdan so'ng bolalar tizimchani yerga qo'yib, maydon bo'ylab tarqaladilar. Bolalar biroz dam olganlaridan so'ng tarbiyachi signal beradi (qo'ng'iroq, hushtak, chapak, childirma ovozi), shunda bolalar yana doira bo'lib, qo'llariga tizimchani oladilar. Yangi karusel o'z o'rnini egallaydi. O'yin qaytadan boshlanadi va 3-4 marta takrorlanadi.

Tarbiyachi o'yinni takrorlashda bir necha shartli signal berib, bolalarga tez doira bo'lib turing, deb topshiriq berishi mumkin.

Uchinchi signalgacha o'z o'rniga tura olmagan o'yinchi bu karuselda qatnasha olmaydi va keyingi galgacha kutib turadi.

«G'ozlar»

Maydonchanning bir tomonida – chiziq bilan ajratilgan joyda g'ozlar yashaydi. Qarama-qarshi tomonda cho'pon turadi. O'yinning chap tomonida bo'rining uyi bo'ladi. Qolgan joy o'tloq. Bo'ri va cho'pon vazifasini bajaruvchi bolalarni tarbiyachi tayinlaydi, qolgan bolalar g'oz bo'ladilar. Cho'pon g'ozlarni o'tloqqa olib chiqadi, ular o'tloqda yurib, uchadilar.

Cho'pon: G'ozlar, g'ozlar!

G'ozlar (to'xtab, javob beradilar): G'a, g'a, g'a!

Cho'pon: Don yeysizmi?

G'ozlar: Ha, ha, ha!

Cho'pon: Qani uchib kelinglar!

*G'ozlar: Ucha olmaymiz!
Tog' ostidagi bo'ri,
Bizni uyga qo'ymaydi.
Cho'pon: Qanotlardan ajralmay,
Uyga tomon uchinglar!*

G'ozlar qanotlarini yozib (qo'llarini yon tomonga uzatib), o'tloqdan uy tomon uchadilar, bo'ri esa uyasidan chiqib, ularni tutishga (qo'l tekkizishga) harakat qiladi. Tutilgan g'ozlar bo'ringa uyasiga kiradilar. Bir necha marta yugurib o'tgandan so'ng (o'yin tartibiga ko'ra) tutilgan g'ozlar sanab chiqiladi. So'ngra yangi bo'ri va cho'pon tayinlanadi. O'yin 3-4 marta takrorlanadi. O'yinning boshida bo'ri vazifasini tarbiyachi bajaradi.

«Qiziqchilar»

O'yinchilardan biri qiziqchi qilib tayinlanadi va u davra o'rtasida turadi. Qolgan bolalar qo'l ushlab, doira bo'ylab (tarbiyachi ko'rsatmasiga binoan o'ngga va chapga) yuradilar va:

*Doira bo'ylab,
Ketma-ket.
Boramiz qadam-baqadam,
Joyimizda to'xtaymiz.
Birgalikda hammamiz,
Mana, bunday qilamiz, –*

deyishadi.

Bolalar to'xtab, qo'llarini tushiradilar. Qiziqchi biror harakatni qilib ko'rsatadi, qolgan hamma bolalar bu harakatni takrorlashlari kerak. O'yin 2-3 marta takrorlanadi, qiziqchi o'yinchilardan birini o'z o'rniga tayinlaydi so'ngra o'yin yana davom ettiriladi. O'yin 3-4 marta takrorlanadi.

Qiziqchilar bir harakatni hadeb takrorlamay, xilma-xil harakatlarni ko'rsatishi kerak.

«Tovonbaliqlar va cho'rtanbaliq»

O'yinda qatnashuvchi bolalar bir-birlaridan uch qadam masofada turib, doira hosil qiladilar. Atrofida shag'al toshlar yotgan hovuz. Tarbiyachi bir bolani cho'rtanbaliq qilib tayinlaydi. U doiradan tashqarida turadi. Qolgan o'yinchilar – tovonbaliq doira ichida (hovuzda) suzib (yugurib) yuradilar. Tarbiyachining «cho'rtanbaliq» degan signali bo'yicha cho'rtanbaliq hovuzga tez suzib kirib, tovonbaliqlarni tutishga harakat qiladi. Tovonbaliqlar doira bo'ylab shag'allarni tasvirlab turuvchi o'yinchilar orasiga yashirinishga shoshiladilar. Cho'rtanbaliq yashirib ulgurmaganlarni tutib oladi va o'z uyiga olib ketadi. O'yin 2-3 marta takrorlangach, cho'rtanbaliq tutib olgan tovonbaliqlar soni sanab chiqiladi. So'ngra cho'rtanbaliq vazifasini boshqa bola bajaradi. O'yin 3-4 marta takrorlanadi.

O'yinni davom ettirish uchun yangi cho'rtanbaliqni tayinlashda tovonbaliqlar vazifasini o'ynayotgan bolalar shag'al toshlar vazifasini o'ynayotgan bolalar bilan vazifa almashadilar.

«O'z bayrog'iga kim tezroq yetib boradi»

Bolalar maydonchanning bir tomonida turadilar. Maydonchanning ikkinchi tomonida esa bolalar soniga qarab bayroqchalar. Tarbiyachining signaliga ko'ra har bir bola o'z bayrog'iga yugurib boradi. Kim tez yetib borsa, o'sha yutadi.

«Kim kamroq qadam tashlaydi»

Maydonchada oralig'i 6-8 metr keladigan ikkita chiziq o'tkaziladi. O'yinchilardan bir nechtasi birinchi chiziqda turadilar va ikkinchi chiziqqa tomon iloji boricha katta qadam tashlab o'tadilar yoki yugura boshlaydilar. Kam qadam tashlab o'tgan bola g'olib chiqadi.

«Ovoz chiqarmay yugurib o't»

Bolalardan biri maydoncha o'rtasida o'tirib, ko'zini yumadi, qolgan bolalar maydonchanning bir tomonida turadilar. Ulardan 6-8 kishi maydonchanning ikkinchi tomonida o'rtada o'tirgan bolaning yonidan yugurib o'tadilar. Agar bolalar ovoz chiqarmay yugurib o'tsalar, ularni onaboshi to'xtatmaydi. Agar u qadamlar tovushini eshitsa, «to'xta», deydi va ko'zini ochmay, ovoz eshitilgan tomonni ko'rsatadi. Agar onaboshi ovoz eshitilgan tomonni to'g'ri ko'rsatsa, bolalar o'z joylariga qaytib boradilar. So'ngra keyingi guruh bolalari yugurib o'tadilar.

«Tezroq, meni tushurib yuborma»

Bolalar 6-10 tadan bo'lib qum solingan xaltani boshiga yoki qo'llarini oldinga uzatib, kafti ustiga qo'yib, u yoqdan bu yoqqa yugurib o'tadilar. Bunda bir-birlaridan o'zi ishga harakat qiladilar.

«Juft-juft bo'lib yugurish»

Bolalar o'z guruhlarida juft-juft bo'lib, chiziq orqasida turadilar. Maydonchanning ikkinchi tomoniga guruhlar soniga qarab keglilar (stullar, to'ldirma to'p) qo'yiladi. Tarbiyachining signali bo'yicha zvenoda turgan birinchi juft qo'l ushlab oldinda turgan narsa oldigacha boradi. Uni aylanib o'tib, yugurib o'z guruhining oxiriga kelib turadi. Keyingi signal bo'yicha ikkinchi juft yugurib chiqadi va h.k.

Qo'llarini yonga tushirib turgan bolalar g'olib hisoblanadi.

«Qarama-qarshi tomonga yugurib o'tish»

Guruh teng ikkiga bo'linadi. O'yinchilar maydonning qarama-qarshi tomoniga chizilgan chiziq orqasida oralarida bir qadam joy qoldirib, qatorga saflanadilar. Har bir guruhda alohida rangli sariq, ko'k lenta bo'ladi. Tarbiyachining «ko'k», degan signaliga binoan ko'k lenta ushlagan bolalar qarama-qarshi tomonga yugurib o'tadilar. U tomonda turgan bolalar qo'llarini oldinga uzatib, ularning kelib qo'lga tegishlarini kutib turadilar. Qo'lga tegilgan bola orqasiga o'tadi va aylanib qo'lini yuqoriga ko'taradi va h.k.

«Polda qolma»

Tutuvchi tayinlanadi. Bolalar maydonchani har yerida turadilar. Tarbiyachining topshirig'iga binoan ular tutuvchi bilan birgalikda shartli musiqa jo'rligida: Childirma, chapak ovozi va h.k. Ostida ma'lum tezlikda va maromda yuradilar, yuguradilar, sakraydilar. Tarbiyachining: «Tut», degan signali berilishi bilan hammalari tutuvchidan qochib, maydonda qo'yilgan narsalar ustiga chiqib oladilar. Tutuvchi qochuvchilarni tutishga harakat qiladi. Tutuvchining qo'li tekkan bola shu zahotiyiq chetga chiqadi. O'yin 2-3 marta qaytarilgach, tutilganlar sanaladi va yana tutuvchi tayinlanadi. O'yin qaytadan boshlanadi.

Tarbiyachi balandlikdan bolalarning ikki oyoqda sakrab tushishlarini kuzatib turadi. Ularni maydon bo'ylab har tomonda, ustiga chiqib olish kerak bo'lgan narsalardan yugurib borishga o'rgatadi.

«Qarmoq»

Bolalar oralarida biroz joy qoldirib, doira bo'lib turadilar. Tarbiyachi doira o'rtasida turadi. U uchiga qumli xaltacha bog'langan chilvirni doira bo'ylab aylantiradi. Bolalar xaltachani kuzatib boradilar va yaqin kelishi bilan oyoqlariga tegib ketmasligi uchun yuqoriga sakraydilar. Oyog'iga xaltacha tekkan bola orqaga bir qadam tashlaydi va vaqtincha o'yindan chiqadi. Tezda tanaffus qilinadi va o'yin qaytadan boshlanadi. Unda hamma bolalar qatnashadi.

Chilvirning uchiga bog'langan xaltacha yerga sudralib, aylantirilishi kerak. Agar bolalar bu vazifani osonlikcha bajarsalar, xaltachani poldan biroz ko'tarish mumkin. Chilvirni soat mili yo'nalishiga qarab emas, teskari tomonga qarab ham aylantirish mumkin.

O'yinni murakkablashtirish uchun ikki sakrash o'rtasida bolalarga qo'shimcha topshiriq: O'tirib turish, 1-2 marta aylanish va h.k. Vazifalarni berish mumkin. Yuqoriga sakrash o'rniga «qarmoqdan» orqaga sakrash mumkin.

«Kim tezroq»

Bolalar 3-4 ta teng guruhlariga bo'linadilar va chiqib ketishlari mumkin bo'lmagan chiziq oldida oralarida biroz joy qoldirib, qatorga saflanadilar. Bu chiziqdan 4-5 metr narida har bir qator ro'parasida darvozachalar o'rnatiladi. Undan nariga chiziq chizilib, bayroqcha qo'yiladi. Shartli signal bo'yicha qatorda birinchi bo'lib turgan bolalar darvoza tomon yuguradilar, uning tagidan emaklab o'tadilar. Bayroqchaga qarab yuguradilar, bayroqchani olib, yuqoriga ko'taradilar va hilpiratadilar. So'ngra bayroqchani asta polga qo'yib, yugurib orqaga qaytadilar va o'z qatorlarining oxiriga borib turadilar. Birinchi bo'lib yugurib kelgan bola yutgan hisoblanadi. Navbatdagilar bayroqcha tomon yuguradilar.

O'yinni boshqacharoq o'tkazish, bolalarga darvozagacha yugurib emas, balki cho'kkalab, emaklab yoki tirsak va tizzalarga tayanib, sudralib borishni topshirish mumkin. Bayroqchani polga tashlash man etiladi. Engashib, tayoqchani ma'lum tomonga sekin qo'yish kerak.

«Ayiqlar va asalarilar»

Maydonchanning bir tomonida uya (gimnastika devori yoki minora) bo'ladi. Qarama-qarshi tomonda o'tloq. Bir chekkada ayiqlar ini bo'ladi. O'yinda bir yo'la 12-15 nafardan ortiq bola qatnashadi. O'ynovchilar teng bo'lmagan ikki guruhga bo'linadilar. Ularning ko'pchilik qismi uyada yashovchi asalarilar bo'ladi. Ayiqlar esa inida. Shartli signalga binoan asalarilar uyalaridan chiqib (gimnastika devoridan tushadilar), asal uchun yaylov tomon vizillab uchadilar. Asalarilar uchib ketishi bilan ayiqlar inidan chiqib, asalarilar uyasiga kirib (devorga chiqib), maza qilib asal yeydilar. Tarbiyachi «ayiqlar», deb signal berishi bilan asalarilar uya tomon uchadilar, ayiqlar o'z inlariga qochadilar. Yashirinishga ulgurmayan ayiqlarga asalarilar nish sanchadilar (qo'l tekkizadilar). So'ngra o'yin qaytadan boshlanadi. Nish sanchilgan ayiqlar navbatdagi o'yinda qatnashmaydilar.

O'yin ikki marta takrorlanadi, bolalar vazifalarini almashtiradilar. Tarbiyachi bolalarning devordan sakramay tushishlarini kuzatib turadi, kerak bo'lib qolsa ularga yordamlashadi.

«O't o'chiruvchilar mashqda»

Bolalar 3-4 qator (oraliq soniga qarab) bo'lib, gimnastika devorchasiga qarab turadilar. Qatordagi birinchilar chiziqda turadilar. Gimnastika devorchasining har bir oralig'iga bir xil balandlikdagi reykalarga qo'ng'iroq qilinadi.

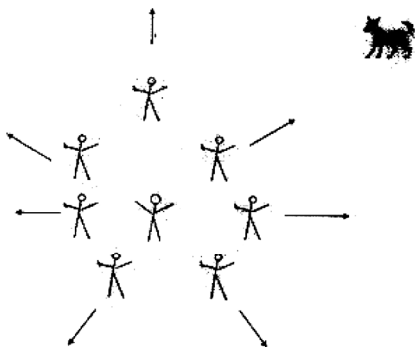
Tarbiyachining «bir, ikki, uch – yuguring», degan signali bo'yicha qatorda birinchi bo'lib turgan bolalar gimnastika devorchasi tomon yuguradilar va unga chiqib, qo'ng'iroq qiladilar. So'ngra undan tushadilar va qaytib, o'z qatorlarining oxiriga borib turadilar. Tarbiyachi birinchi bo'lib qo'ng'iroq chalgan bolaning nomini aytadi. O'yin davom etadi. Topshiriqni hamma bolalar bajarishi shart. Qaysi guruh o'yinchilari birinchi bo'lib ko'proq qo'ng'iroq chalsa, o'sha g'olib chiqadi.

Tarbiyachi bolalarning sakramay tushishlarini kuzatib turadi. Lozim bo'lsa, ularga yordam beradi. Qoidani buzgan bola yutqizadi.

«Ayyor tulki»

Ishtirokchilar bir-biridan bir qadam masofada doira yasab turadilar. Doiradan tashqarida tulkinging «uy»i chiziladi. Tarbiyachi bolalarga ko'zlarini yumishni buyuradi va doirani (bolalarning orqalaridan) aylanib o'tib, birortasining orqasiga tegib o'tadi.

O'sha ayyor tulki hisoblanadi. Keyin tarbiyachi ko'zlarini ochishlarini buyuradi va diqqat bilan qarashlariga ruxsat beradi. Ayyor tulki, qayerdasan, deb bir-birlariga qarashadi.

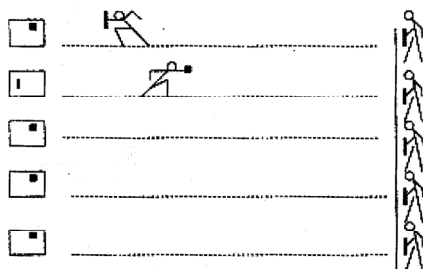

Shundan so'ng tulki doira o'rtasiga yugurib chiqadi va qo'lini ko'tarib, «men bu yerdaman», deydi. Hamma bolalar

maydoncha bo‘ylab chopib ketadilar, tulki ularni quvlaydi. Tutilgan bolani tulki o‘z uyiga olib boradi. Tulki 2-3 nafar bolani tutgandan so‘ng tarbiyachi doira bo‘lib turinglar, deydi va o‘yin qaytadan boshlanadi.

«Narsani almashtirish»

Maydonchanning bir chetida 5-6 bola turadi. Qo‘llarida o‘yinchoq, ikki chetda ustida bittadan kubik mavjud stullar

turadi. Tarbiyachining: «Yuguring», degan ishorasi bilan bolalar stullar turgan tarafga yuguradilar va o‘yinchoqni qo‘yib, kubikni olib, o‘z joylariga qaytib keladilar. Birinchi kelgan bola belgilanadi. So‘ngra yana 5-6 nafar bolalar o‘yinni davom ettiradilar.

«Tutuvchi, lentani ol»

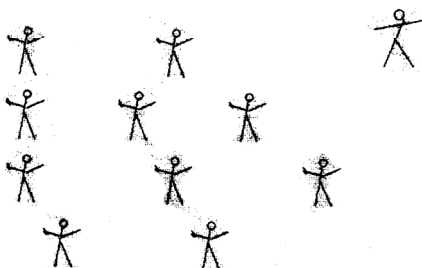
O‘yin ishtirokchilari doira yasab turadilar. Har biri orqalariga, belbog‘iga yoki yoqasiga rangli matodan qilingan lentani qistirib oladilar. Tarbiyachining: «Yuguring», degan ishorasi bilan bolalar yugurib ketadilar. Tutuvchi ularni quvlab lentalarini olishga harakat qiladi. Lentadan mahrum bo‘lgan bola chetda turadi.

Tarbiyachining «1, 2, 3... Hammangiz doira bo‘lib yig‘iling», degan ishorasi bilan bolalar doira bo‘lib turadilar. Tutuvchi tutgan lentalarini sanaydi va uni bolalarga qaytarib beradi. O‘yin boshqatdan boshlanadi.

«Boyqush»

Tarbiyachi bir bolani «boyqush» qilib belgilaydi. Tarbiyachining: «Kun», degan ishorasi bilan bolalar qo‘llarini yoyib, qanot qoqib, uchayotganga o‘xshab yuguradilar.

«Tun», ishorasi bilan boyqush uchib chiqadi, ishorasini eshitgan bolalar turgan joylarida qotib turadilar. Boyqush qanotini sekin qoqib, ularni kuzatadi, tekshirib chiqadi.

Birortasi qimirlasa, ushlab, uyiga olib ketadi. Tarbiyachi: «Kun», deydi, kapalaklar va ko‘ng‘izlar takror ucha boshlaydilar, shunday qilib, 2-3 marta qaytariladi.

Shundan so‘ng tutilganlar soni hisoblanadi va o‘yin yangi boyqush bilan davom ettiriladi.

Boyqushning har bir uchishi 10-15 soniyadan oshmasligi kerak.

«Tutuvchi»

Tutuvchi doira ichida. Bolalar doira yasab, qo‘llarini ushlab turadilar. Tarbiyachi tomonidan belgilangan tutuvchi doira ichida turadi. Bolalar doira buylab harakat qilib aytadilar:

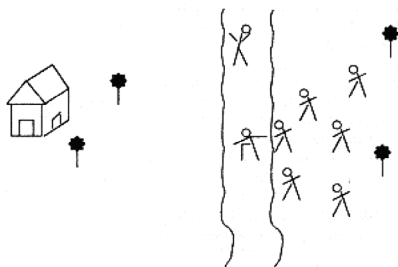
*Biz quvnoq bolalarmiz,
Yugurish va sakrashni sevamiz.
Qani bizni quvlab ko‘r,
1, 2, 3... Bizni tutib ko‘r.*

Oxirgi soʻzni aytib boʻlib, har qayoqqa chopib ketadilar, tutuvchi ularni quvlaydi. Tutilgan bola vaqtincha chetga chiqib turadi. Tutuvchi 2-4 nafar bolani tutguncha oʻyin davom etadi.

Tarbiyachining: «Doira boʻlib turing», degan buyrugʻi bilan bolalar yigʻiladilar va oʻyin qaytadan boshlanadi.

«Oʻradagi boʻri»

Oʻyin maydonchasi oʻrtasiga 50-60 sm kenglikda oʻra (2 ta parallel chiziq) chizadilar. Oʻrada 2-3 boʻri joylashgan boʻladi. Qolganlari echkilar, ularning bir tomonida turadilar.

Tarbiyachining ishorasi bilan ularning ustidan sakraydilar. Boʻrilar ularni tutishga harakat qiladilar. Oʻradan sakray olmagan – tutilgan echki oʻyindan chiqib ketadi. Yana yangi ishora bilan echkilar oʻradan sakraydilar. Tutilmagan echkilar soni bilan boʻrilar soni tenglashganda oʻyin tugallanadi.

«Qoʻlga tushib qolma»

Maydonchada doira chiziladi. Bolalar yarim qadam masofada doira atrofida turadilar. Tarbiyachi oʻyinni olib boruvchini belgilaydi va u doira ichida ohlagan joyida turadi. Bolalar chiziq ustidan doira ichiga sakraydilar. Oʻyinni olib boruvchi yugurib, bolalarga tegmoqchi boʻlib harakat qiladi. U yaqinlashishi bilan bolalar doira chetiga chiqib oladilar.

Qaysi bolalarga qo‘li tekkan bo‘lsa, u yutqazgan hisoblanadi, lekin o‘yinda qatnashaveradi. 30-40 soniyadan keyin tarbiyachi o‘yinni to‘xtatib, yutqazganlarni hisoblaydi. Keyin yutqazmaganlar orasidan yangi o‘yinni olib boruvchi tayinlanadi.

«Koptok maktabi»

Koptokni yuqoriga otib, uni bir qo‘lda ilib olish. Koptokni yerga urib, uni bir qo‘lda ushlab olish. Koptokni yuqoriga otib, chapak chalish (1-3 marta) va uni ikki qo‘llab ilib olish. Juft-juft bo‘lib o‘ynash: Koptokni devor yonidagi sherik ilib olishi uchun burchak hosil qiladigan qilib urish. Koptokni past tomonidan urib, yuqoridan ilib olish. Koptokni devorga orqadan, bosh orqasidan, oyoq tagidan, qo‘l ostidan otib, uni ilib olish.

«Koptok ketidan yugur»

O‘yinda qatnashuvchilar sohilda yuzlarini suv tomonga burib, bir qator bo‘lib turadilar. Suv bolalarning belidan keladigan joyda – suv ustida koptok (doira)lar bo‘ladi. Ularning soni o‘ynovchilar soniga barobar bo‘lishi kerak. Tarbiyachining signali bilan bolalar suvga yugurib tushadilar va buyumlar bilan qirg‘oqqa qaytib chiqadilar. Qirg‘oqqa birinchi bo‘lib qaytib chiqib, o‘z o‘rnini egallab olgan bola g‘olib chiqadi. Belgilangan joydan uzoqlashib ketish, bir-biriga xalaqit berish, turtishish mumkin emas.

«Poyezdlarning yer osti yo‘lidan o‘tishi»

Bolalar qo‘llarini bellariga qo‘yib, bir qator bo‘lib, poyezdni aks ettirgan holda saflanadilar. Qator qadam tashlab ilgari siljiydi. Bir-biriga qarab qo‘l ushlagan ikki bola yer osti yo‘lini tasvirlaydi. Ular qo‘llarini suv yuzasiga

tushiradilar. Bu yoʻldan oʻtish uchun poyezdni aks ettirib turgan bolalar navbat bilan suvga shoʻngʻiydilar. Poyezd yer osti yoʻlidan oʻtib boʻlgach, uni tasvirlab turgan bolalar qator oxiriga borib turadilar.

Qatorda birinchi boʻlib turgan ikki bola esa poyezddan ajrab, yer osti yoʻlini tasvirlab turadi. Tarbiyachi yer osti yoʻli boʻlib turgan bolalarning suv tagida tutilib qolmasliklarini kuzatib turadi.

«Suvni tutib ol»

Oʻyinda qatnashuvchi bolalar turgan joylarida bittadan yoki doira boʻlib turadilar. Tarbiyachining «suvni tutib ol», buyrugʻiga binoan bolalar qoʻllarini suvga tushiradilar. Suv ostida kaftlarini birlashtiradilar va suv olib, qoʻllarini suv ustiga chiqaradilar. Tarbiyachi bolalar kaftidagi suvni koʻrib chiqadi. Agar kaftdan suv tomchilayotgan boʻlsa, tarbiyachi: «Voy, qoʻling namuncha teshik, qani yana suv ol-chi», deydi.

«Dengizdagi toʻlqinlar»

Bolalar bir-birlariga qarab, uzatilgan qoʻl masofasini qoldirib turadilar: Qoʻllar oʻng (chap) tomonga uzatilib, suv yuzasida turadi. Gavdani oʻng tomonga aylantirish bilan birga bolalar qoʻllarini suv yuzasidan qarama-qarshi tomonga olib oʻtadilar (kaftlar qoʻl harakati yoʻnalishi tomon aylanadi) – toʻlqin hosil qiladilar. Harakat har bir tomonga toʻxtovsiz davom ettiriladi.

«Meduza»

Chuqur nafas olib, birmuncha vaqt nafas olmay turiladi. Oldinga engashib, erkin holda suvga yotiladi. Bolaning gavdasi biroz suv ichiga tushib, yana qaytib, suv yuzasiga chiqadi. Suvda harakatsiz yotib koʻriladi.

«Po‘kak»

Chuqur nafas olib va nafasni tutib turib, ko‘zni yummasdan suvga sho‘ng‘iladi. Oyoqlarni mumkin qadar ko‘proq burib, boldir quchoqlab olinadi va tizzalarni ko‘krakka tortib, boshni iloji boricha tizzalarga yaqinlashtirib, engashtiriladi. Shu holatda po‘kak singari suv betiga qalqib chiqiladi. Holatni o‘zgartirmasdan suv sathida suzib, 8-10 gacha sanaladi. Shundan keyin asta-sekin o‘rindan turib, havuz tubiga oyoq qo‘yiladi. Po‘kak bo‘lib suzayotganda asta-sekin suv ichida nafas chiqarish ham mumkin.

«Tyulenlar»

Qo‘llar oldinga uzatib yotiladi. Qo‘llar bilan sekin itarilib, qo‘llar orqadan to belga qadar uzatiladi. Oldinga suzishga intilish kerak bo‘ladi. Bu paytda bosh suvda bo‘lishi zarur.

«To‘pni uzat»

Ikki bola bir-birining orqasidan 0,7-0,8 metr masofada turadi. Har ikkovining oyoqlari yelka kengligida turadi. Suvning chuqurligi belgacha yoki ko‘krakkacha keladi. Bola qo‘lida to‘p ushlab turadi. U oldinga engashib, boshini suvga tiqib, sho‘ng‘iydi va to‘pni o‘z orqasida turgan bolaga uzatadi.

«Kechuv»

Sayoz suv tagiga 4-5 ta buyum (toshlar, metall tarelkalar va boshqa shu singari narsalar) qo‘yiladi. Narsalar orasidagi masofa 60-70 sm ni tashkil etadi. Bu «daryo»dan kechib o‘tiladigan joy bo‘ladi. Bola suvda haligi buyumlar ustida emaklab yuradi. Bir joydan ikkinchi joyga ko‘chish yo‘nalishining to‘g‘riligini aniqlash uchun bola boshini bir

necha marta suvga tiqib sho'ng'iydi. Suvda ko'zlarini ochib, navbatdagi mo'ljalni qidiradi. Bu o'yinni toza va tiniq suvda o'tkazish mumkin.

«Vint»

Suv ustida sirpanib suzayotgan paytda bola ko'krigidan orqaga yoki orqadan ko'krigiga aylanib buriladi.

«Toycha»

Bolalar o'z xohishlari bo'yicha juftlarini tanlab oladilar: Biri toycha, ikkinchisi — aravakash bo'ladi. Aravakash otni qo'shib, jilovini kiydirib va to'g'ri yo'nalishda maydonchanning bir tomonidan ikkinchi tomoniga boradi va orqaga yoki maydonchanning yon tomoniga qaytib keladi. So'ngra tarbiyachining ko'rsatmasi bo'yicha bolalar o'rinlarini almashadilar va o'yinni davom ettiradilar.

«Otliq askarlar» (suvorilar)

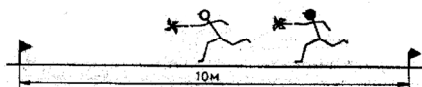
5-6 nafar bola maydonchanning bir chekkasida turadi. Tarbiyachi har birining qo'liga uzunligi 50-60 sm li tayoqcha beradi. Bolalar tayoqchanning ustiga minib olib, maydonchanning qarama-qarshi tomoniga, otliq askarlarni aks ettirib (otda) yuguradilar. Bunda bolalar bir-birlariga urilib ketmasdan, tez-tez yugurishlari kerak.

«Chambarakni quvib yet»

Bolalar chamberakni dumalatishni o'zlari mustaqil o'rganib olmagunlaricha, tarbiyachining o'zi chamberakni dumalatadi va biror bolaning ismini aytib, uni quvlab yetishni taklif qiladi. Chamberak dumalab ketayotganda ushlab kerak. Bunda chaqqonlikni namoyon qilib, tez yugurish lozim.

«Pirpirak bilan yugurish»

Pirpirakni kuyidagicha yasash mumkin: Qalin to'rtburchak qog'ozni olib (tomonlari 10 sm qog'ozni to'rt buklab), burchagidan diagonal bo'ylab o'rtasiga yetkazmasdan qirqiladi. So'ngra to'rtta uchini o'rtaga bukib, uni tayoqchanning uchiga juda ham zich qilmasdan qoqiladi. Pirpirak tayyor.

Bola tayoqchani ushlab, qanchalik tez yugursa, u shuncha tez aylanadi.

«Kapalakni tut»

Kichikroq tayoqcha uchiga ip bog'lanadi va ip uchiga qog'ozdan qirqilgan kapalak yopishtirib qo'yiladi. Tarbiyachi tayoqchani shunday ushlaydiki, kapalak bolalar boshi ustidan «uchishi» kerak. Ular sakrab, hakkalab, uni tutib olishga harakat qiladilar.

«Ariqcha orqali»

Maydonchaga biri ikkinchisidan 1,5-2 metr masofada ikkita chiziq chiziladi – bu ariqcha bo'ladi. Bolalar (6-8 nafar bola) ariqchanning chetida — chiziq oldida turadilar. Ular toshlarning ustidan (doiracha chizilgan) oyoqlarini ho'l qilmasdan o'tishlari shart. Doirachaning orasidagi masofa shunday bo'lishi kerak (taxminan 25-30 sm). Bolalar birinchisidan ikkinchisi ustiga yengil sakrab o'ta olsin. Ariqchanning ustidan bir vaqtning o'zida bir necha bola o'tishi mumkin, qolganlari esa tarbiyachi bilan ularni kuzatib turadilar. Kimda-kim doirani bosib olsa yoki oyog'ini ho'l qilsa, u skameykaga borib o'tirib, oftobda oyog'ini quritadi.

O'yin qaytadan davom ettirilganda – u o'yinga kiritiladi. Tarbiyachi ularning ayrimlariga qirg'oqqa o'tishiga yordam beradi va bolalarni rag'batlantiradi.

«Tovuqlar polizda»

Bolalar – tovuqlar xodaning orqasiga joylashadilar. Xodaning boshqa tomonidan maydonchaga katta to'g'ri chiziq chizilgan – bu poliz bo'ladi. Tarbiyachi – qorovul poliz bo'ylab yurib, tovuqlar polizdami yoki yo'qmi, qaraydi, so'ngra borib skameykaga o'tiradi. Tovuqlar shu zahoti devor (xoda)ning ustiga sakrab chiqib oladilar. So'ngra u yerdan polizga sakrab tushadilar va yugurib, ekilgan sabzavotlarni cho'qiy boshlaydilar. Qorovul – tarbiyachi tovuqlarni sezib qolib, chapak chaladi va «kish, kish», deb ularni poliz ichidan haydaydi.

O'yin bir necha marta qaytarilgandan keyin bolalardan qorovul saylash mumkin.

«Keglini nishonga ol»

O'yinda plastmassa keglidan foydalanish mumkin. Ular bir-birlaridan 10-15 sm masofada o'rnatiladi. Bolalar 1-1,5 metr masofadan bittadan soqqa (shar) dumalatadilar. Tarbiyachi kegliga soqqani tekkizgan bolani rag'batlantiradi. Yutqizgan bolalarga esa vazifani bajarishda yordam beradi.

«To'pni dumalat»

Bolalarga har xil rangdagi to'plar yoki kichikroq soqqalar (diametri 6-8 sm sharlar) beriladi. Ularni bolalardan 1,5-2 metrga dumalatishni taklif qiladi. Tarbiyachi berilgan vazifani kim yaxshi uddalagan bo'lsa, uni rag'batlantirib, yana bir marta dumalatishga ruxsat beradi. Bolalar to'pni 2-3 martadan dumalatganlaridan keyin to'plarni savatchaga terib oladilar.

«Chambarakni dumalat»

Uch-to‘rt bola 1,5-2 metr masofada tarbiyachiga yuzmayuz turadilar. Tarbiyachi har bir bolaga navbat bilan chamberakni dumalatadi. Ular chamberakni ushlab olib, orqaga – tarbiyachiga dumalatadilar. Bolalar chamberakni yaxshi dumalatib, ushlab olishni o‘rganganlaridan keyin birlari bilan o‘ynashlari mumkin.

«Buyumni saqla»

Bolalar doira hosil qilib turadilar. Ular oyoqlarini yon tomonlarga kerib, qo‘llarini orqalariga qo‘yib turadilar. Har bir bolaning oyog‘i oldida kubik yoki boshqa narsa bo‘ladi. Onaboshi (bola) doiraning o‘rtasida turadi. U kubikni olishga harakat qiladi. Onaboshi qaysi o‘yinchi tomonga borsa, shu o‘yinchi tezda o‘tirib oladi. Kubiklarni qo‘llari bilan berkitadi va unga tegishga imkon bermaydi. Onaboshi u yerdan ketishi bilan o‘yinchi o‘rnidan turadi. Kimda-kim o‘zining kubigini himoya qilishga ulgura olmasa (onaboshi qo‘lini kubikka tekkizsa), u doiradan chiqadi va o‘yinda vaqtincha qatnashmaydi.

Onaboshi 2-3 ta kubikni olganidan keyin yangi onaboshi tayinlanadi. O‘yin hamma bolalar bilan yana davom ettiriladi.

«Sharlarni uzatish»

Bolalar stolchada doira bo‘ylab (yoki o‘t ustida) o‘tiradilar. Tarbiyachi ikki o‘yinchiga bittadan shar beradi va uni yonida o‘tirgan bolalarga uzatishni taklif qiladi (bittasi o‘ng, ikkinchisi chap tomondan uzatadi). Sharlar qo‘lma-qo‘l uzatilib, bir joyda uchrashgandan keyin bolalar uni bir-biriga urib: «Urildilar», deyishadi va o‘rinlaridan turib, doira bo‘ylab orqaga yugurishadi. Qolgan o‘yinchilar: «Yugurdik, yugurdik», deb aytib turadilar. Bolalar o‘z joylariga qaytib kelib: «Uchrashdik», deydilar va tezda

sharni tarbiyachiga beradilar. Tarbiyachi esa sharni boshqa bolalarga beradi. O‘yin yana takrorlanadi.

«Darvozaga tushir»

Bolalar skameykada o‘tiradi. Ular tarbiyachi belgilagan joyga navbatma-navbat borib turadilar. Ulardan 2-3 qadam masofada yoy shaklida darvoza chizilgan bo‘ladi. Bola oldinga engashib, yerda yotgan koptokdan bittasini oladi va uni darvozaga tushirish uchun dumalatadi. 3-4 koptokni dumalatgandan keyin bolalar ularni terib oladilar.

«Tepalikdan dumalat»

Kubik yoki bolalar stulchasi o‘rindig‘iga taxtaning bir uchi qo‘yiladi – bu tepalik bo‘ladi. Taxtaning ko‘tarib qo‘yilgan uchiga (polga yoki stul o‘rindig‘iga) 3-4 ta shar yoki kichikroq koptok qo‘yilgan bo‘ladi. Bolalar uni olib, tepalikdan navbatma-navbat birin-ketin dumalatadilar, so‘ngra ular borib, sharlarni terib oladilar. O‘yin yana davom ettiriladi.

«Kaftgacha irg‘ishlab sakrash»

Tarbiyachi bolalarning goh birini, goh ikkinchisini yoniga chaqirib oladi va balandroq sakrab, boshini uning kaftiga tekkizishni taklif qiladi.

«Ehtiyot bo‘l»

Bolalar stulda o‘tiradilar. Ularning oldiga gimnastika skameykasi qo‘yilgan bo‘ladi. Tarbiyachi bolalardan birortasiga skameykaning oxiriga kelib turishni taklif qiladi. Bola skameyka ustiga chiqib, ikki qirrasidan ushlab, emaklab uning oxiriga boradi. So‘ngra o‘rnidan turib, pastga tushadi.

«Yo‘lak bo‘ylab»

Polga ikki qator kegli qo‘yiladi (qator orasi yo‘lak bo‘ladi). Qatorlap orasi 35-40 sm, keglilar orasi esa 15-20 sm ni tashkil etadi. Tarbiyachi signalidan keyin bolalar yo‘lak bo‘ylab, kegliga tegmasdan yurib o‘tishi yoki yugurib o‘tishi kerak.

«To‘pga qo‘lingni tekkiz»

Tarbiyachi to‘pni to‘rga solib, ushlab turadi. U bolalarga sapchib sakrab, ikkala qo‘lini to‘pga tekkizishni taklif qiladi. Bitta bola to‘pga 3-4 marta sakraydi, so‘ngra tarbiyachi boshqa bolalarni sakrashga chaqiradi.

O‘yinda o‘n kishi qatnashadi. Ularning har biri o‘ng qo‘lini oldinda turgan bolaning yelkasiga qo‘yib ketma-ket turadilar. Qator boshida turgan o‘yinchi – ilonning boshi, oxirida turgani – dumi bo‘ladi. Ilonning boshi esa dumini ya‘ni oxirgi o‘yinchini ushlab olishga harakat qiladi. Qatorning dum qismidagi o‘yinchilar har xil usullar bilan ilonning boshiga tutqich bermaslikka harakat qiladilar. Agar ilonning boshi qator oxiridagi o‘yinchini (dumini) ushlab olsa, ular joylarini almashadilar.

«Doirachaning ichiga sakrab tush»

Tarbiyachi balandligi 10-12 sm keladigan skameyka oldida yerga diametri 30-35 sm li doirachalar chizadi. Doirachalar nechta bo‘lsa, shuncha bolani skameyka ustiga chiqishini va u yerdan doira ichiga sakrab tushishini taklif qiladi. Bu bolalar sakrab bo‘lgach, boshqa bolalar chiqadi. Uning kubigini himoya qilishga ulgura olmasa (onaboshi qo‘lini kubikka tekkizsa), u doiradan chiqadi va o‘yinda vaqtincha qatnashmaydi.

Onaboshi 2-3 ta kubikni olganidan keyin yangi onaboshi tayinlanadi. O‘yin hamma bolalar bilan yana davom ettiriladi.

«Arqon ustidan»

Tarbiyachi birorta kattaroq bolalardan arg'amchi yoki qisqaroq arqon uchlaridan ushlab, uning o'rtasini yerga tekkizib turishini taklif qiladi. Bir nechta bolaga arqon ustidan sakrab o'ting, deydi. Ular navbatma-navbat kelib arqon ustidan ikki oyoqda deysinib, sakrab o'tadilar. Keyin esa hamma xohlovchilar yerda yotgan arqon ustidan o'tishlari mumkin. Keyinchalik arqonni 2-3 sm ga, so'ngra esa bundan balandroqqa ko'tarish mumkin.

«Bir oyoqda yo'lakcha bo'ylab sakrash»

Tarbiyachi maydonga uzunligi 2-3 m bo'lgan bir-biridan 50-60 sm masofada ikkita chiziq chizadi. Bu yo'lakcha bo'ladi. Xonaning ichida o'ynash uchun polga ikkita tayoq yoki arqonni xuddi shu masofada qo'yish mumkin.

Tarbiyachi bir necha bolaga yo'lakcha bo'ylab bir oyoqda sakrashni taklif qiladi. Bolalar navbatma-navbat yo'lakchanning oxirigacha bitta oyoqda sakrab borishga harakat qiladilar.

«Quyunchaga sabzi ber»

Bolalar ayvonda yoki maydonchada skameykada o'tiradilar. Tarbiyachi bolalarning biriga sabzi beradi, u esa sabzini o'yinchoq quyonga berishi kerak. Buning uchun bolaning ko'zi bog'lanadi va quyondan 3 m nariga turg'izib qo'yiladi. Tarbiyachining signalidan keyin bola quyunchaning oldiga boradi va unga sabzini beradi (sabzini og'ziga olib borishi kerak).

«Otni sug'or»

Bolalar ayvonda yoki maydonchada skameykada o'tiradilar. Bitta bolaning qo'lga chelakcha beriladi. U o'yinchoq otni sug'orishi kerak. Bola o'yinchoq otdan 2-3

m masofada chiziq orqasida turadi. Tarbiyachi uning qo‘liga chelakcha beradi va ko‘zini bog‘lab qo‘yadi. Tarbiyachi signalidan so‘ng bola otning oldiga boradi va unga suv ichiradi (chelakni otning og‘ziga olib borishi kerak).

«Kech qolma»

Tarbiyachi doira bo‘ylab polga kubiklar (yoki doirachalar, shiqildoqlar) qo‘yib chiqadi. Bolalar kubiklarning oldida turadilar. Tarbiyachining signalidan keyin ular xona bo‘ylab yugurib ketadilar. «Kech qolma», degan signaldan keyin ular kubiklar tomon yugurib keladilar.

«Yuringlar, o‘ynab kelimiz»

Tarbiyachi yoniga kichikroq guruhdagi bolalarni to‘playdi va qo‘liga yorqin rangli ro‘mol yoki bayroqchani olib silkitadi. Bolalarga maydon bo‘ylab orqamdan yuringlar, deydi. Bolalar bir-birlariga urilib ketmasdan, o‘tib va qolib ketmasdan, hammalari birga yurishga harakat qilishlari kerak.

O‘yinni murakkablashtirish uchun bolalarga bir-birlarining orqasidan yurish taklif etiladi.

«Yuringlar, sayrga chiqamiz»

Bolalar maydoncha chetida skameykalarda o‘tiradilar. Tarbiyachi 5-6 nafar bolani galma-galdan chaqiradi. Ular ketma-ket turib, tarbiyachi bilan birga maydonchani aylanadilar va o‘z joylariga qaytib keladilar. So‘ngra tarbiyachi keyingi rpyh bolalarni chaqiradi.

O‘yinning qoidasi shuki, bolalar bir-biridan qolmasdan va oshib ketmasdan, ko‘rsatilgan yo‘nalishda yurishlari kerak.

«Bizning dimog‘imiz chog‘»

Bolalarga ro‘molcha (lenta, shiqildoq) tarqatiladi. Tarbiyachi butun maydoncha bo‘ylab har xil yo‘nalishda ro‘molchani yoki lentani silkitib yurishni taklif qiladi. Bolalar bir-birlariga urilmasdan, yo‘l berib, bo‘sh joyga o‘tishga harakat qiladi. Boshni egmasdan, ro‘molchaga qarab yuriladi.

O‘yinni murakkablashtirish uchun bolalar ketma-ket bo‘lib, qatorda yurishlari mumkin.

«Bosib olma»

Maydonchadan uzunligi 8-10 m to‘g‘ri yoki ilonizi chiziq o‘tkaziladi (arqon, tayoqcha, kubiklar qo‘yish mumkin). Keyin bolalar o‘zlarining mashinalarini chiziq bo‘ylab olib boradilar. Chiziqni bosmaslik yoki undan o‘tib ketmaslik kerak.

O‘yinni murakkablashtirish uchun ikkita parallel chiziq o‘tkaziladi va bir vaqtda bir necha bolaga, yo‘l bo‘ylab chiziqni bosmasdan, birin-ketin mashinani olib o‘tish taklif qilinadi.

«Juft-juft bo‘lib sayrga chiqish»

Maydonchanning bir tomonidan arg‘amchi yoki chilvirdan (stullar yoki ustunlarga bog‘lab) darvoza yasaladi. Bolalar tarbiyachi yordamida qo‘llarini ushlab juft-juft bo‘lib turadilar. Tarbiyachining: «O‘ynagani ketdik», degan signalidan keyin bolalar juft-juft bo‘lib darvoza orqali o‘tib, maydoncha bo‘ylab tarqaladilar. Ular bu yerda irg‘ishlab sakrashi, cho‘qqayib o‘tirishi — «meva, gullar terishi» mumkin. Tarbiyachining: «Uyga ketamiz», degan signalidan so‘ng bolalar yana juft-juft bo‘lib turadilar va darvoza orqali o‘tadilar. Bolalar qo‘llarini ushlab, juft-juft bo‘lib, bir-birlaridan o‘tib va qolib ketmasdan, o‘zlarining harakatlarini

moslashtirib yuradilar; darvozadan o'tayotganda birbirlariga yo'l beradilar.

O'yinni murakkablashtirish uchun yana bitta darvoza qo'yib, undan o'tishni taklif qilish mumkin.

«Ashyoni ko'tar»

Maydoncha bo'ylab koptok, bayroqchalar qo'yiladi. Bolalar ularning orasidan bosmasdan aylanib o'tishga harakat qiladilar. Tarbiyachining: «Ol», degan signalidan keyin to'xtab, yaqinidagi koptokni yoki bayroqchani olib yuqoriga ko'taradilar. So'ngra epra qo'yib, yana yura boshlaydilar.

Bolalar boshini pastga tushirmasdan, oldinga qarab, birbirlariga yo'l berib yurishlari kerak. Signal berilgan vaqtda o'zlariga yaqin bo'lgan faqatgina bitta ashyni olishlari mumkin.

«O'yinchoqlarni olib kel»

Ishtirokchilardan 6-7 metr masofada turli o'yinchoqlar – rangli kubiklar, piramidalar, shiqildoqlar, kichikroq koptoklar qo'yilgan bo'ladi. Har bir boladan to o'yinchoqlargacha 30 sm kenglikda yo'l chiziladi. Tarbiyachining taklifi bo'yicha bolalar o'yinchoqlardan olib, yuqoriga ko'tarib, yana joyiga qo'yadi. Signal bo'yicha boriladi, yo'lakchanning chetini bosmasdan, to'g'ri chiziq yo'nalishini saqlab yurish lozim.

O'yinni murakkablashtirish uchun o'yinchoqlarga yo'l bo'ylab boriladi, lekin yo'lning o'rtasida 50 sm balandlikda osilgan arqon tagidan emaklab o'tiladi va arqonga yugurib qaytib kelinadi.

«Toycha»

Bolalar kichikroq rpyh yoki qatorda, tizzalarni baland ko‘tarib yuradilar. So‘ngra signal bo‘yicha oyoqni balandroq ko‘tarib, qadam tashlab yuradilar. Tizzani baland ko‘tarib yurishda – oyoq uchida, tapillatmasdan yuriladi.

«Sichqonlar»

Bolalar kichikroq rpyhga yoki qatorda tizzalarini baland ko‘tarib, lekin faqat oyoq uchlarida, oddiy yurish bilan almashib yuradilar. Bolalar o‘zlarini to‘g‘ri ushlashga harakat qilishlari, oyoq uchida tovushsiz yurishlari kerak.

«Tegib ketma»

Bolalar bir-birlarining orqalaridan borib, tegishli ashyolar (kubiklar, toshlar, bayroqchalar, kichik chamberaklar) qatorini aylanib o‘tadilar. Bolalar bir-birlari oralaridagi masofani saqlagan polda ularga tegmasdan, ashyolarni aylanib o‘tishlari kerak.

«Kim tezroq tosh yig‘ib oladi»

Maydonchaga toshlar qo‘yiladi. Bolalar maydon bo‘ylab yurib, ularga tegib ketmaslikka harakat qiladilar. Tarbiyachining: «Olinglar», degan signalidan keyin bolalar tezda toshlarni terib olishga harakat qiladilar. Ko‘proq tosh terib olgan bolalar rag‘batlantiriladi. Toshlar signal berilgandan keyin terib olinadi. Toshni yonidagi o‘rtog‘idan tortib olish mumkin emas.

«Bog‘ hovliga sayohat»

Bolalar ikki rpyhga bo‘linadilar: Birinchi rpyh bolalari oldindan belgilab qo‘yilgan poyezd stantsiyasida kutib turadilar. Ikkinchi rpyh bolalari esa poyezdni aks ettiradilar

bolalar maydon bo‘ylab bir-birlarini yoki arqonni ushlab harakat qiladilar. Signal bo‘yicha poyezd stantsiyaga yaqinlashib kelib, to‘xtaydi. Bolalar joylashib olganlaridan keyin hammalari birgalikda harakat qiladilar. Agar guruhda turli yoshdagi bolalar bo‘lsa, kattalari uzun tayoqchanning ikki tomonidan ushlab, poyezdni aks ettiradilar. Kichiklari esa ularning o‘rtasiga kirib oladilar. Signal bo‘yicha hamjihatlikda harakat qilinadi.

«Yuqoriga va pastga»

Tepalikka chiqiladi va u yerdan pastga erkin tushiladi yoki qator bo‘lib tushiladi. Qadamning uzun-qisqaligidan maqsadga muvofiq foydalanish mumkin (tepalikka mayda qadam bilan chiqiladi). Bolalar bir-birini turtmasdan borishlari kerak.

«Bolalarda qat’iy tartib»

Bolalar bir kishilik qatorda turadilar. Tarbiyachining: «Tarqaling», – degan signalidan keyin maydoncha bo‘ylab xohlagan yo‘nalishga tarqalib, tarbiyachining orqasidan quyidagi so‘zlarni qaytaradilar:

*Bolalar, tartib qat’iy,
Hamma o‘z joyin biladi.
Qani, chaling quvnoq kuyni,
Tra-ta-ta, ta-ta-ta!*

Tarbiyachining: «To‘xtang!» signalidan keyin bolalar yana qatorda bo‘ylariga binoan turadilar. Bolalar bir maromda yurib boradilar, so‘zlarni aniq, hamjihatlik bilan aytadilar, bir-birlarini turtmasdan qatorda saf tortadilar.

«Mehmonga borish»

Bolalar ikki guruhra bo‘linib, maydonchanning turli tomonlarida joylashadilar. Tarbiyachi bitta guruhdagilarni boshqa guruh bolalariga «mehmonga borishga» taklif qiladi. Bolalar maydonchanning qarama-qarshi tomoniga o‘tib, har biri o‘zi xohlagani oldiga borib turadi. Ular juft bo‘lib, irg‘ishlab sakrashadi, aylanib, o‘yinga tushishadi. Keyin birinchi guruh bolalari joyiga qaytib keladi. Endi ularning oldiga ikkinchi guruh bolalari boradilar. O‘yin qoidasi shuki, maydonchadan to‘g‘ri yo‘nalishda, qaddi-qomatni to‘g‘ri tutib, yengil qadam tashlab o‘tiladi.

«Birinchi bo‘lib tur»

Bolalar boshlovchi orqasidan qator bo‘lib boradilar. Tarbiyachi bolalardan bittasining ismini aytib chaqiradi. Hamma to‘xtaydi, nomi aytilgan bola qatorni quvlab o‘tib, birinchi bo‘lib turadi, yurish davom etadi. Qator bosh tomoniga qisqa yo‘l bilan o‘tiladi.

«Signalni eshit»

Bolalar qatorda odatdagicha yurishadi, tarbiyachining signali bo‘yicha oyoqning tashqi tomoni bilan almashlab yurishadi. Singal bo‘yicha yurish uslub o‘zgartiriladi.

«Ulkanlar, pakanalar»

Bolalar tarbiyachining «ulkanlar», degan signaliga binoan: Qatorda katta qadam bilan, «pakanalar», deganda esa mayda qadam tashlab yuradilar. Goh katta qadam tashlab, roh mayda qadam tashlab yuriladi.

«O‘z joyingga qaytib kel»

Bolalar ikkita qatorda turadilar. Har bir bola orasidagi masofa kamida 1 metr bo‘ladi. Har bir bola o‘z joyini toshlar (barglar, bayroqchalar) bilan belgilab qo‘yadi. Tarbiyachi bir-ikki, deb sanaganidan keyin bolalar o‘ngga, so‘ngra chap tomonga 3-4 ta qo‘shimcha qadam qo‘yadilar va o‘z joylarini topib olishga harakat qiladilar. O‘yinda oldinga va orqaga qo‘shimcha qadam qo‘yib yurish ham mumkin.

«Darvoza»

Bolalar maydon bo‘ylab qo‘llarini ushlab, juft-juft bo‘lib yurishadi. Tarbiyachining «darvoza» signali bo‘yicha bolalar joylarida to‘xtaydi va qo‘llarini yuqoriga ko‘taradi. Qator oxiridagi juft bola darvoza tagidan oldinga o‘tadi va birinchi bo‘lib turadi. Yurish davom etadi.

O‘yin qoidasi shuki, bolalar qo‘llarini ushlab, juft-juft bo‘lib yuradilar, birgalikda harakat qiladilar. O‘yinni murakkablashtirish uchun bolalar qo‘llarini ushlamasdan, juft-juft bo‘lib yuradilar. «Darvoza» signali berilishi bilan qo‘llarini ushlab, tezda yuqoriga ko‘taradilar. Oxirgi juft uning tagidan o‘tadi.

«Sovg‘a»

Bolalar qo‘llarini ushlab, doira hosil qiladilar. Bitta bola doiraning o‘rtasida turadi. Bolalar doira bo‘ylab yurib, quyidagi she‘rni aytadilar:

*Biz hammaga sovg‘a, hadya keltirdik,
Kim nimani xohlasa, o‘shani oladi.
Manna, sizga yarqiragan lenta bilan qo‘g‘irchoq,
Ot, pildiroq va samolyot.*

Bolalar she‘rni aytib bo‘lishlari bilan to‘xtaydilar. Doira o‘rtasidagi bola yuqorida nomlari aytilgan sovg‘adan qaysi

birini olishini aytadi. Agar u ot nomini aytsa, irg'ishlab sakraydilar, qo'g'irchoq desa — o'ynaydilar, pildiroq desa aylanadilar.

«Bir-ikki kishi bo'lib turish»

Bolalar bir kishidan bo'lib qatorda yuradilar va tarbiyachining signali bo'yicha ikki kishilik qatorga qayta saflanadilar va yana bir kishilik qatorga aylanadilar. Qayta saflanayotganda yurish tezligi pasaytirilmaydi, o'rtadagi masofa o'zgartirilmaydi.

«Issiq-sovuq»

Bolalar maydon bo'ylab har xil yo'nalishda tarbiyachi bir-ikki deb sanab yoki doiraga urib turganda odatdagicha yuradilar. Tarbiyachi «issiq», deganda bolalar – oyoq uchida, «sovuq», deganda esa, yarim cho'qqayib yuradilar.

Yurishning hamma turida ham qomatni yaxshi tutish kerak.

«Koptok – tosh»

Bolalar qatorda yuradilar. Qatorda birinchi bo'lib turgan bolaning qo'lida koptok, oxirgisida esa tosh bo'ladi. Tarbiyachi «koptok», deyishi bilan bolalar birinchi bolaning orqasidan oldinga yura boshlaydilar. «Tosh», deganda esa orqaga burilib, oxirgi bolaning orqasidan yuradilar.

Bolalar aniq va tez burilishlari kerak.

«To'xtovsiz harakatda»

Bolalar o'rmon yoki dala bo'ylab juft-juft bo'lib, o'rtacha qadam tashlab, bir tekis yuradilar. Tarbiyachining signalidan keyin oxirgi juft bo'linadi: Biri qatorning chap, ikkinchisi esa o'ng tomonidan boradi. Ular hamma bolalarni quvlab o'tib, qatorning oldiga borib turadilar. Quvlab o'tuvchilar yugurib emas, balki tez yurib o'tadilar.

«Qorovul»

Bolalarning bittasi qorovul bo'lib, doiraning o'rtasida o'tiradi. Uning ko'zi bog'lab qo'yiladi. Qolgan bolalar esa doira chizig'i orqasida turadilar. Tarbiyachi bolalardan birini qo'li bilan imlaydi. U asta-sekin qorovulga yaqinlashib keladi. Qorovul qadam tovushini eshitib, uning qaysi tomondan kelayotganini qo'li bilan ko'rsatadi. Agar buni to'g'ri ko'rsatsa, kelayotgan bola bilan joyini almashadi. Agar to'g'ri ko'rsata olmasa, yana o'z joyida qoladi. Biror marta ham qo'lga tushmagan bola o'yinda yutgan hisoblanadi.

Qorovulga mayda qadam bilan yaqinlashish kerak, qolgan o'yinchilar esa to'polon qilmasliklari lozim.

«Doirani yoz»

Bolalar qo'llarini ushlamasdan, doira bo'ylab yuradilar. Tarbiyachi, masalan, «nargiza, doirani yoz», deganidan so'ng bolalar bir-birlarining qo'llarini ushlaydilar, nomi aytilgan bola esa tez buriladi va qarama-qarshi yo'nalishda yurib boradi. Bolalar yangi doira hosil bo'lguncha yurib boradilar. Shundan so'ng bolalar qo'llarini yana qo'yib yuboradilar. Doira bo'ylab yurganda uning shakliga va bir-birlari orasidagi masofaga rioya qilishi kerak.

«Merganchasiga yurish»

Maydoncha markaziga nishon – 5 ta doira chiziladi. Har bir doiraning orasi 25 sm bo'ladi. Doira markazidan tashqariga 5, 4, 3, 2, 1 raqamlari belgi qilib yozib qo'yiladi. Bular ochkolar sonini ko'rsatadi. Nishon markazidan 10 metr masofada start chizig'i bo'ladi. Bolalar ko'zlarini yumib, galma-galdan nishon o'rtasiga kirishga harakat qiladilar. O'yinchi to'xtagach, ko'zini ochishi mumkin. To'xtash joyi – aniq nishonga tushishdir. O'yin 3 marta

o'ynaladi. Kim ko'p ochko to'plasa, o'sha yutgan hisoblanadi.

O'yinni murakkablashtirish uchun bolalar soniga qarab nishon tayyorlanadi, bolalar guruhlariga bo'linadi. Bir vaqtda bir necha guruhlar bilan o'ynash mumkin. Nishonga ko'zni yumib boriladi, faqat to'xtagandagina ko'zni ochish mumkin.

«Chig'anoq»

Bolalar qatorda saf tortib turib, qo'llarini ushlab, o'ngga (chapga) burilib, onaboshi orqasidan doira bo'ylab, keyin chig'anoqqa o'xshab turadilar. Ular spiralsimon doira hosil qiladilar. Bu doiralar orasidagi masofa kamida 1 metr bo'lishi kerak.

«Ilonizi»

Bolalar qator bo'lib maydonchani bir tomonidan ikkinchi tomoniga burilib, qarama-qarshi tomonga bir necha marta (maydoncha imkoniyatiga qarab) yuradilar.

«Nina va ip»

Bolalar ikki kishidan bo'lib, bittadan qo'llarini ushlab, zanjir hosil qiladilar. Onaboshi bu bolalarni maydon atrofidan aylantirib chiqib, qo'llarini yuqoriga ko'tarib, qator darvoza hosil qilishlarini taklif qiladi. Bolalar qarama-qarshi tomonga navbatma-navbat darvoza ichidan o'tadilar. Darvozadan o'tgan bolalar yana qo'llarini ko'tarib ushlab, darvoza hosil qilishadi. O'yin shu taxlitda davom etadi.

Bolalar ko'rsatilgan qoida bo'yicha saflanadilar, yurishda bir-birlari orasidagi masofalarni saqlab qoladilar.

«Juft-juft bo‘lib yugurish»

Bolalar o‘z guruhlaridan juft-juft bo‘lib chiziq orqasida turadilar. Maydonchanning ikkinchi tomoniga guruhlar soniga qarab keglilar (stullar, to‘ldirma to‘p) qo‘yiladi. Tarbiyachining signali bo‘yicha guruhda turgan birinchi juft qo‘l ushlab oldinda turgan narsa oldigacha boradi va uni aylanib o‘tib, yugurib o‘z guruhining oxiriga kelib turadi. Keyingi signal bo‘yicha ikkinchi juft yugurib chiqadi va h.k.

Qo‘llarini yonga tushirib turgan bolalar g‘olib hisoblanadi.

«Qarama-qarshi tomonga yugurib o‘tish»

Guruh teng ikkiga bo‘linadi. O‘yinchilar maydonning qarama-qarshi tomoniga chizilgan chiziq orqasida oralarida nomiga bir qadam joy qoldirib, qatorga saflanadilar. Har bir guruhda alohida rangli sariq, ko‘k lenta bo‘ladi. Tarbiyachining «ko‘k» degan signaliga binoan ko‘k lenta ushlagan bolalar qarama-qarshi tomonga yugurib o‘tadilar. U tomonda turgan bolalar qo‘llarini oldinga uzatib, ularning kelib qo‘lga tegishlarini kutib turadilar. Qo‘liga tegilgan bola orqasiga o‘tadi va aylanib qo‘lini yuqoriga ko‘taradi va h.k.

«Polda qolma»

Tutuvchi tayinlanadi. Bolalar maydonchanning har yerida turadilar. Tarbiyachining topshirig‘iga binoan ular tutuvchi bilan birgalikda shartli musiqa jo‘rligida: childirma, chapak ovozi va h.k. ostida ma‘lum tezlikda va maromda yuradilar, yuguradilar, sakraydilar. Tarbiyachining «tut» degan signali berilishi bilan hammalari tutuvchidan qochib, maydonda qo‘yilgan narsalar uchtaga chiqib oladilar. Tutuvchi qochuvchilarni tutishga harakat qiladi. Tutuvchining qo‘li tekkan bola shu zahotiyiq chetga chiqadi. O‘yin 2-3 marta qaytarilgach, tutilganlar sanaladi va yana tutuvchi tayinlanadi. O‘yin qaytadan boshlanadi.

Tarbiyachi balandlikdan bolalarning ikki oyoqda sakrab tushishlarini kuzatib turadi, ularni maydon bo'ylab har tomonda, ustiga chiqib olish kerak bo'lgan narsalardan yugurib borishga o'rgatadi.

«Qarmoq»

Bolalar oralarida biroz joy qoldirib, doira bo'lib turadilar. Tarbiyachi doira o'rtasida turadi. U uchiga qumli xaltacha bog'langan chilvirni doira bo'ylab aylantiradi. Bolalar xaltachani kuzatib boradilar va yaqin kelishi bilan oyoqlariga tegib ketmasligi uchun yuqoriga sakraydilar. Oyog'iga xaltacha tekkan bola orqaga bir qadam tashlaydi va vaqtincha o'yindan chiqadi. Tezda tanaffus qilinadi va o'yin qaytadan boshlanadi, unda hamma bolalar qatnashadi.

Chilvir uchiga bog'langan xaltacha yerga sudralib aylantirilishi kerak. Agar bolalar bu vazifani osonlikcha bajarsalar, xaltachani poldan biroz ko'tarish mumkin. Chilvirni soat mili yo'nalishiga qarab emas, teskari tomonga qarab ham aylantirish mumkin.

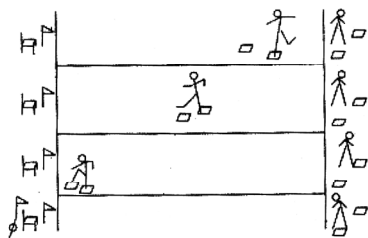
O'yinni murakkablashtirish uchun ikki sakrash o'rtasida bolalarga qo'shimcha topshiriq: O'tirib turish, 1-2 marta aylanish va h.k. vazifalarini berish mumkin. Yuqoriga sakrash o'rniga «qarmoqdan» orqaga sakrash mumkin.

«Narsani almashtirish»

Maydonchanning bir chetida 5-6 bola turadi, qo'llarida o'yinchoq, ikki chetda, ustida bittadan kubik yotgan stullar turadi. Tarbiyachining «yuguring» degan ishorasi bilan bolalar stullar turgan tarafga yuguradilar va o'yinchoqni qo'yib, kubikni olib, o'z joylariga qaytib keladilar. Birinchi kelgan bola belgilanadi. So'ngra yana 5-6 bolalar o'yinni davom ettiradilar.

«Oyog'ingni ho'l qilma»

Maydonchanning bir tarafida bolalar o'tiradilar. Ulardan 3-4 qadam masofada chiziq chiziladi. Uning oldiga 4-5 o'ynovchilar turadilar. Maydonchanning boshqa tarafida har bir o'ynovchi to'g'risiga bayroqcha bilan stullar qo'yiladi. Chiziqdan 4-5 metr masofada botqoqlik (ariqcha) chiziladi, 3-4 metr kenglikda. O'ynovchilar 2 tadan kichkina taxtacha (30x20 sm) oladilar. Bolalarga oyoqlarini ho'l qilmasdan taxtachalar ustidan (polni bosmasdan) yurib bayroqchalarga yetib borish topshiriladi. Tarbiyachining ishorasi bilan o'ynovchilar botqoqlika yetib borib, taxtachaning bittasini qo'yib uni ustida turadilar, orqada yotgan avvalgi taxtachani

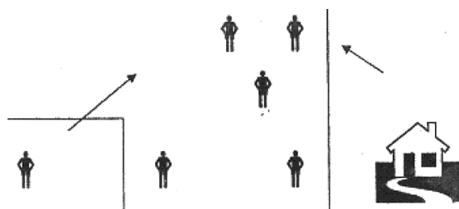
olib yana oldilariga qo'yadilar, botqoqlikdan o'tib olgunlaricha shunday davom etadi. So'ngra o'zlarining bayroqchalari oldiga borib, uning ko'taradilar. Kim birinchi bo'lib bayroqchani ko'tarsa, shu g'olib hisoblanadi. So'ngra bolalar bayroqchalarni joyiga qo'yib, joylariga qaytadi va taxtachalarni boshqa bolalarga beradi. O'yin qaytadan davom etadi, o'yinda hamma katnashishi shart.

«Oʻrmondagi ayiq»

Maydonchanning bir tomoniga ayiq ini chizib qoʻyiladi. Ikkinchi tomonida bolalar yashaydigan uy aks ettiriladi. Tarbiyachi inida oʻtiradigan ayiqni tanlaydi. Tarbiyachi: «Bolalar boringlar, oʻynab kelinglar!» – deyishi bilan bolalar uylaridan chiqib, oʻrmondagi ayiqni ketadilar, qoʻziqorin teradilar, kapalak tutadilar va hokazo (engashadilar, rostlanadilar va shu singari boshqa taqlidiy harakatlarni bajaradilar). Ular baravariga shunday deydilar:

*Ayiq ini oldida,
Qoʻziqorin teramiz.
Ayiqvoy oʻkirganda,
Bizlar qochib ketamiz.*

«Oʻkirganda» soʻzidan soʻng ayiq uylariga qochib ketayotgan bolalarni tuta boshlaydi. Ayiqning qoʻli tekkan bola tutilgan hisoblanadi: ayiq uni oʻz iniga olib borib qoʻyadi.

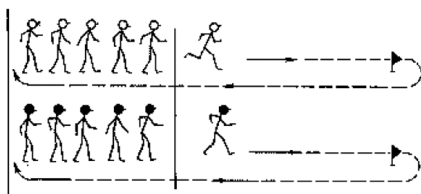

Oʻz chegarasidan oʻtgandan keyin bolalarni ushlab mumkin emas. Ayiq bir necha oʻyinchini olgandan keyin oʻyin yana boshqatdan boshlanadi. Endi ayiq vazifasiga boshqa bola tayinlanadi. Oʻyin 3-4 marta takrorlanadi.

Oʻyinning boshqacha, ikkita ayiq bilan oʻynaladigan turi ham boʻlishi mumkin.

«Kim bir oyoqda tez yuguradi»

O'quvchilar teng ikki komandaga bo'linadilar va bir qatordan start chizig'i orqasida saf tortib turadilar. Har bir komanda qarshisiga 5-6 m masofada to'ldirma to'p qo'yiladi. O'qituv-chining signalidan keyin komandalarning birinchi

turgan o'yinchilari bir oyoqda (chap yoki o'ng oyoqda) to'ldirma to'p-gacha yugurib borib, uning o'ng tomonidan aylanib o'tadilar va orqaga qaytib kelib, ikkinchi o'yinchilarning qo'llariga qo'llarini tekkizib, qatorning oxiriga borib turadilar. Ikkinchi o'yinchilar ham shuning o'zini bajaradilar. Berilgan vazifani birinchi bo'lib bajargan komanda yutgan hisoblanadi. O'yinni qaytarishda endi boshqa oyoq bilan sakraladi.

«Chaqqon yugurib o'tuvchilar»

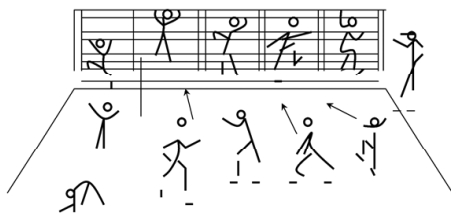
Bolalar diametri 8–12 m keladigan doira atrofida turadilar. Ikkita onaboshi doira markazida turadi. O'qituvchi signalidan so'ng o'ynovchilar doiraning har xil yo'nalishida yugurib o'ta boshlaydilar. Onaboshi esa yugurib o'tayotgan bolalarga qo'l tekkizishga harakat qiladi. O'yinboshi qo'li tekkan bola o'sha joyda qotib turadi, boshqa biror o'yinchi unga qo'lini tekkizib qutqarganidan so'ng u yana o'yinda qatnasha boshlaydi. Birorta ham qo'l tekkizilmagan bolalar o'yinda yutib chiqadilar.

«Sakrovchilar»

Bolalar 2–4 ta komandaga bo‘linadilar va bir qatordan bo‘lib start chizig‘i orqasida turadilar. Start chizig‘idan 3 m narida 20 sm oraliqda bir necha chiziq chiziladi. Bu chiziqlar 1, 2, 3, 4 va hokazo raqamlar bilan belgilanadi. Ayni paytda shu chiziqlar ochkolar sonini bildiradi, ya’ni bolalar qaysi chiziqqa sakrasalar, shuncha ochko oladilar. O‘yin paytida 3–4 ta hakam saylanadi. O‘qituvchining signalidan so‘ng birinchi o‘yinchilar start chizig‘idan iloji boricha uzoqroqqa sakrashga harakat qiladilar. Keyin ikkinchi, uchinchi va hokazo bolalar sakraydi. Hakamlar ochkolar sonini hisoblab chiqib, har bir komanda qanchadan ochko to‘plaganini aniqlaydilar va yutgan komandani e‘lon qiladilar.

«Qushlar uchib o‘tadi»

Bir gala «qushlar» bolalar maydoncha chekkasiga bir necha zinapoya bo‘lgan gimnastika devorchasi qarshisida to‘planib (tarqalibroq) turishadi. Tarbiyachining «Qani uchaylik!» degan signali bilan qushlar qanot qoqadilar va maydoncha bo‘ylab uchib ketadilar. «Bo‘ron» degan signal berilib, qushlar daraxtlarga tomon uchadilar (devorchalarga chiqadilar). Tarbiyachi: «Bo‘ron tindi!» deyishi bilan qushlar daraxtlardan sekin tushib, yana ucha boshlaydilar. O‘yin 3-4 marta takrorlanadi.

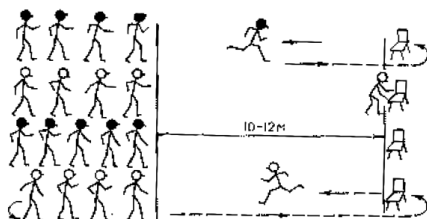

Gimnastika narvonchasidan tushayotganda sakrash mumkin emas. Agar narvoncha zinapoyalari kamroq bo‘lsa o‘yinga barcha bolalarni baravar jalb qilmaslik kerak.

Narvoncha o‘rniga stul, skameyka va boshqa buyumlardan foydalanish mumkin.

«Tosh ko‘taruvchi»

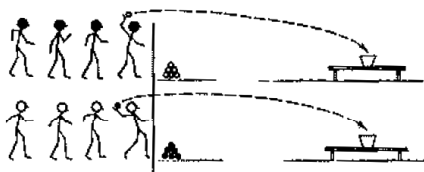
O‘quvchilar 3–4 guruhga bo‘linadilar. Guruhlar start chizig‘i orqasida bir qatorda saf tortib turadilar. Har bir guruhda qarshisiga 8–10 m masofada stulchalar qo‘yib qo‘yiladi. O‘qituvchi signalidan so‘ng birinchi o‘quvchilar

stulchalar tomon yugurib borib, uning ikkala oyoqchasini ushlab, yuqoriga ko‘tarib, asta-sekin pastga tushiradilar. Kim ko‘p ko‘tarishga musobaqalashadilar. So‘ngra orqaga qaytib kelib, ikkinchi o‘yinchilarning qo‘llariga qo‘l tekkizadilar. Qaysi guruhda o‘yinchilari stulchalarni ko‘proq ko‘targan bo‘lsa, o‘sha guruhda g‘olib chiqadi. O‘yin shu yo‘sinda davom etadi.

«Uy basketboli»

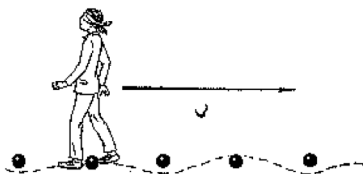
Bolalar ikki guruhga bo‘linib, bir qatordan saf tortib turadilar. Ulardan 5–6 m narida stul ustida chelak yoki savatcha qo‘yilgan bo‘ladi. O‘qituvchi guruhidan keyin guruhning birinchi o‘yinchilari 5 tadan tennis to‘pini

savatchaga tashlaydilar. So'ngra ikkinchi, uchinchi o'yinchilar tashlaydilar. 5 imkoniyatdan savatchaga ko'proq to'p tushirgan guruhda o'yinda yutgan bo'ladi. To'pni otishda chiziqdan chiqmaslik kerak. To'pni pastdan yuqoriga tashlash lozim.

«To'plardan o'tib ko'r»

5-6 ta to'pchalarni bir chiziq bo'ylab qator qilib qo'yib chiqiladi. To'plar orasidagi masofa taxminan 1-1,5 m. O'yinchi to'plar joylashishini yaxshilab yodlab oladi keyin orqasi bilan o'girilib olib, orqaga qarab yuradi. Vazifa – to'plarga tegib ketmasdan manzilga yetib borish. Bunda tez yoki sekin yurish o'yinchining o'ziga havola.

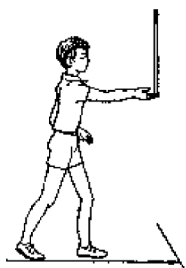
- Variantlar: 1. To'plar sonini oshirish mumkin.
2. To'plar ustidan oyoqni oshirib o'tish ham mumkin.
3. Ko'zni boylag'ich bilan bog'lab qo'yish.

«Tutuvchi lentani ol»

O'ynovchilar doira yasab turadilar. Har biri orqalariga, belbog'iga yoki yoqasiga rangli matodan qilingan lentani qistirib oladilar. Tarbiyachining «Yuguring»degan ishorasi bilan bolalar yugurib ketadilar. Tutuvchi ularni quvlab lentalarini olishga harakat qiladi. Lentadan mahrum bo'lgan bola chetda turadi.

Tarbiyachining «1,2,3 hammangiz doira bo'lib yig'iling»degan ishorasi bilan bolalar doira bo'lib turadilar. Tutuvchi tutgan lentalarini sanaydi va uni bolalarga qaytarib beradi. O'yin boshqatdan boshlanadi.

«Jonglyorlar»

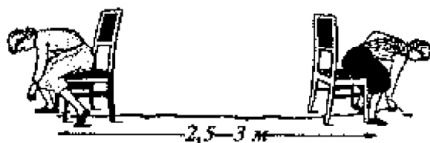
Bir-biridan taxminan 10-12 qadam oraliqda start chizig'idan to finishgacha bo'lgan ikkita parallel chiziq chiziladi. Ikkita ishtirokchi startga turib, o'yin-boshi buyrug'ini kutishadi. Ishtirok-chilar qo'lida gimnastik tayoqcha ushlab turishadi.

Buyruq berilishi bilan ishtirokchilar finishga qarab harakatlanishadi. Tayoqchani barmoq uchida olib borishi kerak. Kim birinchi bo'lib tayoqni tushir-masdan finishga yetib kelsa, o'sha g'olib bo'ladi.

Mabodo tayoqcha tushib ketsa, o'sha joydan yana qayta boshlashga to'g'ri keladi.

«Arqonni top»

Polga uzunligi 2,5-3 m bo'lgan arqon qo'yiladi. Arqonning ikki uchi tomoniga ikkita stul qo'yiladi. Arqon uchlari stulning oyoqlari oldidan biroz chiqib turadi. Ikki ishtirokchi ko'zlariga boylag'ich taqib qo'yiladi. Stullar bir-biriga orqa bilan turadi.

Ikkala stulga o'yinchilar o'tkiziladi. Ishtirokchilar stulga suyanib o'tirishlari talab etiladi (shunda arqonni topish biroz murakkabroq bo'ladi). O'yinboshi buyrug'i bilan, o'yinchilar tezda pastga bukilib, arqonni topishi va o'ziga tortib olishi kerak. Arqonni o'z tomoniga tortib olgan o'yinchi g'olib chiqadi.

«Qaldirg‘och va asalarilar»

Maydon bo‘ylab uchib yurgan o‘ynovchi bolalar – asalarilar qo‘shiq aytib chopishadi:

*Biz asalarilarmiz,
Asalimiz teramiz.
Viz, viz, viz!
Viz, viz, viz!*

Bir ishtirokchi qaldirg‘och bo‘ladi va o‘z inida o‘tirgan bo‘ladi. U asalarilarga qarab: «Qaldirg‘och turadi va arilarni tutadi!» – deb aytadi. Shundan keyin, o‘z joyidan turib, asalarilarni tutishga harakat qiladi. Tutilgan ari o‘rtaga turadi va qaldirg‘och bo‘ladi. O‘yin shu tarzda davom etadi.

O‘yin qoidalari: asalarilar butun maydon bo‘ylab uchishlari lozim. Qaldirg‘och asalariga qo‘lini tekkizsa kifoya.

«Otma tayoq»

Maydonga diametri 1,5 m bo‘lgan aylana chiziladi. Aylana ichiga uzunligi 50 sm li tayoq qo‘yiladi. Sanash orqali bir kishini o‘rtaboshi qilib tayinlashadi. Bir o‘yinchi to‘pni uzoqroqqa otadi. O‘rtaboshi otilgan to‘pga qarab yuguradi. Bu paytda esa o‘yinchilar berkinishadi. O‘rtaboshi tayoqni

olib o'z joyiga qaytib keladi va uni joyiga (markazga) qo'yib, bolalarni qidira boshlaydi. Berkinganlardan kimnidir sezib qolsa, uning ismini aytadi. Aytib bo'lib, darrov tayoqcha oldiga yuguradi, ketidan nomi aytilgan bola ham. Agar o'yinchi o'rtaboshidan oldin yetib kelsa, tayoqni yana olib, uzoqroqqa otadi va yana berkinadi. Agar o'rtaboshi birinchi kelsa, o'yinchi uning o'rniga o'rtaboshi bo'lib turadi.

Hamma o'yinchilar topib bo'lingandan keyin, o'yin yana boshidan boshlanadi.

O'yin qoidalari: tayoq doira markaziga olib kelib qo'yilmaguniga qadar o'yinchilarni qidirish mumkin emas. Ismi aytilgan bola o'sha zahoti chiqishi kerak, joyida chiqmay o'tirish yoki aldamchi harakatlar mumkin emas.

«To'pni hayda»

Maydonchanning ikki qarama-qarshi tomonlarida ikkita chiziq tortiladi. Ular orasidagi masofa 5-10 m.

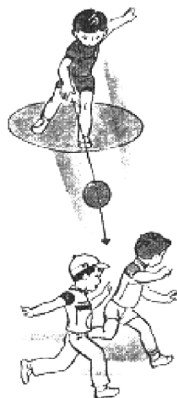
O'yinovchilar ikki guruhga bo'linishadi, chiziqqa qarama-qarshi qarab chizilib turishadi. Qur'aga ko'ra ularning biri o'yinni boshlaydi. Bolalar ketma-ketlikda oyoqda to'pni kuchli tepib, uni raqiblar tomoniga yo'naltirishadi. Ular esa o'z navbatida to'p chiziqdan tashqariga o'tib ketmasligi uchun to'pni tepib yuboradilar. Agar to'p chiziqqacha yetib bormasa, o'yinovchilar uni qo'llari bilan uzatishlari mumkin. Shu yo'sinda o'yin to'p to chiziqdan tashqariga chiqib ketmaguniga qadar davom etadi. To'pni qo'yib yuborgan o'yinchiga jarima belgilanadi (u o'yinchilar safidan chiqadi). Eng ko'p o'yinchisi qolgan jamoa yakunda g'olib chiqadi.

O‘yin qoidalari: to‘pni qabul qilayotgan o‘yinchi chiziqdan 1 qadam tashqariga chiqib turishi mumkin. Agar to‘p juda sekin yo‘naltirilgan bo‘lsa, va raqib tomonga yetib bormasa ham o‘sha o‘yinchiga jarima belgilanadi.

«Mergan bola»

Bir-biridan 10-15 m masofa oralig‘ida ikkita parallel chiziq tortiladi. Ular o‘rtasida diametri 2 m bo‘lgan aylana chiziladi. Unda bir bola (mergan) turadi. Uning qo‘lida to‘p bo‘ladi. Boshqa o‘yinchilar bir chiziqdan ikkinchisiga yugurib o‘tib harakatlanishadi. Mergan ularga qarab to‘p otib, tekkizishga harakat qiladi. To‘p kimga tegsa, o‘sha o‘yinchi mergan bo‘lib turadi.

O‘yin qoidalari: o‘yin boshida mergan qilib bir bolani tanlashadi. Ya‘ni, tarbiyachining «O‘tiring!» degan buyrug‘idan keyin oxirgi o‘tirgan bola mergan bo‘ladi. Agar mergan otgan to‘pni yugurayotgan o‘yinchi ilib olsa, unda hisobga kirmaydi.

«Kiyikni ur»

O‘yinchilar orasidan ikki kishi o‘qchi bo‘ladi. Qolgan o‘yinchilar esa kiyik – ular katta doira ichida turishadi. O‘qchilar doira tashqarisida, bir-birlariga ro‘parama-ro‘para turishadi. Tarbiyachining «Bir, ikki, uch – tut!»

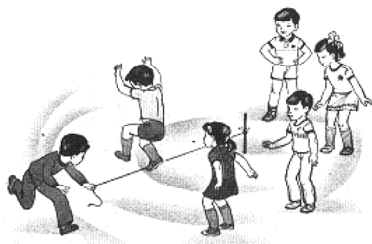

degan signaliga ko'ra o'qchilar kiyiklarga qarata to'p otishadi, ular esa to'pdan qochishga urinadilar. Qaysi kiyikka to'p tegsa o'sha bola tutilgan hisoblanadi.

O'yin qoidalari: O'yinni faqat signalga ko'ra boshlash lozim. To'pni faqat o'yinchilarning oyog'iga otish kerak.

«Suvdagi yirtqich»

O'yinda 7-8 tagacha bola qatnashadi. O'ynovchilardan biri yirtqich bo'lib tanlanadi, qolganlar esa baliqlar. O'yin uchun 2-3 m keladigan ip kerak. Uning bir uchi katta tayoqchaga mahkam bog'lanadi. Ikkinchi uchini yirtqich rolini bajaruvchi bola tizza balandligida tarang tortib ushlab turadi. Arqonni tarang ushlab turgan holda aylana bo'ylab yuguradi. Arqon yaqinlashayotganda baliqchalar (bolalar) ustidan sakrab o'tishadi. Arqon kimning oyog'iga tegsa, o'sha baliq yeyilgan hisoblanadi (o'yindan chiqadi).

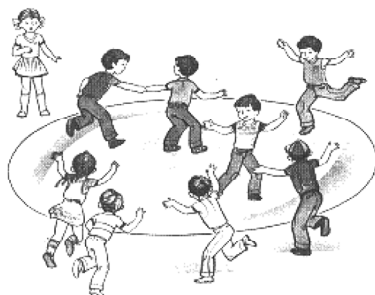

O'yin qoidalari: bolalar o'yinni tarbiyachi signaliga qarab boshlashadi. Arqon doim tarang tortilib turishi kerak.

«O'rmonchi»

Yerga diametri 8-10 m bo'lgan katta aylana chiziladi. Bu o'rmon hisoblanadi, o'rtasida kvadrat bo'lib, bu o'rmonchining uyi. Kvadrat ichiga bir bolani qo'yishadi va o'rmonchi tanlanadi. Qolgan ishtirokchilar oqqushlar bo'ladi.

Oqqushlar o'rmonga uchib kirib, o'rtadagi bolani olib chiqishga urinadilar, o'rmonchi esa ularni tutib olishga, qo'l bilan tegishga harakat qiladi. Bolani kvadratdan olib

chiqqan oqqush o'rmonchi bo'lib oladi va o'yin qaytadan boshlanadi.

O'yin qoidalari: o'rmonchining uyiga kirish mumkin emas. Tutilgan oqqushlar o'yindan chiqadi. O'rmonchi o'rmon tashqarisiga chiqib ketishi mumkin emas. Undan tashqari bitta joyda ham turish kerak emas, u doimiy ravishda aylana ichida harakatlanib turishi lozim.

«Tegirmonda to'p»

Bir nechta ishtirokchilar katta aylana bo'ylab turishadi, bir-biridan kamida 2-3 qadam oraliqda turishlari kerak. O'yinchi-lardan biri tarbiyachidan to'pni olib yonidagi sherigiga otib uzatadi, unisi yonidagiga, keyin shu tariqa to'p aylana bo'ylab uzatilaveradi. Sekin-sekin to'p tezligi oshib boradi.

O'yin qoidalari: to'pni qo'lidan chiqarib yuborgan yoki noto'g'ri uzatgan bola o'yindan chiqadi. Shu tariqa o'yinda qolgan oxirgi o'yinchi g'olib hisoblanadi.

«Dumini ushla»

Barcha ishtirokchilar aylana bo‘ylab turishadi. O‘rtada sher o‘tiradi. Qolgan ishtirokchilar qo‘y hisoblanishadi. Sher o‘zini uxlayotganga solib o‘tiradi. Qo‘ylar uning atrofida qo‘shiqlar aytib aylanishadi va ora-orada sherni qo‘llari bilan turtib qo‘yishadi. Sher kutilmaganda uyg‘onib darhol qo‘ylarni tutishga urinadi (qo‘li bilan tegadi). Tutilgan qo‘y sherga yordamchi bo‘lib o‘rtaga o‘tiradi.

O‘yin qoidalari: sher xohlagan paytda qo‘ylarni tutishi mumkin, lekin unga kimdir birinchi marta tegmaguniga qadar o‘rnidan turmaydi.

«Quyong tungi»

Bir nechta o‘yinchilar ya‘ni quyonglar, ulardan biri murabbiy bo‘ladi. Maydoncha o‘rtasiga kichkina aylanachalar chiziladi – bu ularning uychasi. Murabbiyning bunday uychasi yo‘q. Murabbiy quyongchalarga qarab: «Hamma tursin! (quyongchalar harakatlar bilan buyruqni bajaradilar). Hamma yuvinadi; gimnastika qiladi; o‘rin yig‘ishtiradi; nonushta qiladi; maktabga ketadi; maktabda o‘qiydi; uyga qaytadi; dars tayyorlaydi; hovliga chiqib o‘ynaydi» deydi. «Xovliga chiqib o‘ynaydi» - degandan so‘ng, quyongchalar uychalaridan chiqib, chopib yuradilar.

Murabbiy birdaniga: «Tun» deydi. Shunda hamma o‘z uychasiga yugurib qaytishi kerak. Oxirgi qolgan bola yutqizgan hisoblanadi.

O‘yin qoidalari: barcha harakatlar murabbiy buyrug‘idan so‘ng bajariladi.

Hovlida yugurayotganda uychasidan kamida 10 qadam tashqarida bo'lish kerak.

«Baliq ovi»

Bir necha o'yinchi ikki guruhga bo'linadi. Guruhlar bir-biriga qarama-qarshi turishadi. Birinchi guruh – baliqchilar (ularning soni kamroq), qolganlar – baliqlar. Baliqchilar:

- *Biz baliq tutamiz.*
- *Qanday baliq?*
- *Laqqa baliq.*
- *Tutinglar!* – deb baliqlar javob qaytarishadi.

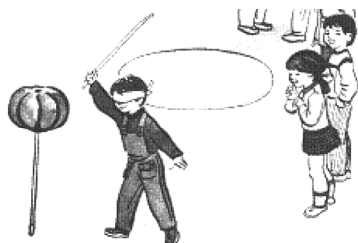
Baliqlar o'girilib belgilangan chegaragacha qochadilar. Har bir tutilgan baliq o'yindan chiqadi.

O'yin qoidalari: baliqlarni faqat chegaragacha tutish mumkin. Baliqchining qo'li tekkan baliq tutilgan hisoblanadi.

«Qovoqni urish»

O'yinda bir nechta bola ishtirok etadi. Yerga diametri 1-1,5 m bo'lgan aylana chiziladi. Undan 6-8 qadam nariroqda yerga tayoq qadaladi (balandligi 1 m dan ortiq bo'lmasligi kerak), uning ustiga esa quruq ko'rgazmali (dekorativ)

qovoq kiygiziladi. Qur'aga ko'ra bir o'yinchi aylana ichida qovoqqa orqasi bilan turadi. Uning qo'liga uzunligi 1 m li tayoqcha beriladi, ko'zi esa ro'molcha bilan bog'lab qo'yiladi. Turgan joyida bir necha marta atrofga aylanib to'xtaydi va qo'lidagi tayog'i bilan aylanadan chiqib, qovoqni qidirishni boshlaydi hamda uni urishga harakat qiladi. O'yinchilarga talabni bajarishga ma'lum bir vaqt beriladi. Shu vaqt ichida vazifani bajargan o'yinchiga ball beriladi.

O'yin qoidalari: faqat qovoqni urish kerak, tayoqni mumkin emas. Aylana atrofidagi boshqa o'yinchilar ishtirokchiga umuman halaqit bermasliklari yoki aksincha, ko'mak bermasliklari lozim.

«Kishmish»

Maydonchada katta bir aylana chiziladi (aylananing diametri o'ynovchilar soniga qarab chiziladi). Bolalar ikki guruhga bo'linishadi. Qur'aga ko'ra jamoalardan biri aylanaga kiradi, ikkinchi jamoa tashqarida turadi. Tashqaridagi o'yinchilarning bir nechtasiga to'p beriladi. Lekin ichkaridagilar to'plar kimga berilganini bilmasliklari kerak. To'p bilan bo'lgan bolalar shartli ravishda raqam tanlaydi, faqat o'sha raqamlarni o'yinboshidan tashqari hech kim bilmasligi kerak. Hamma aylana atrofida yuradi. O'yinboshi o'yinchilardan birining raqamini aytadi. U darrov qo'lidagi to'pni o'rtada yurgan bolalardan biriga otadi va tekkan o'yinchi o'yindan chiqadi. Agar to'pni tekkiza olmasa, otgan o'yinchining o'zi chiqib ketadi va to'pni boshqa sherigi otishni boshlaydi. Jamoalardan birida birgina o'yinchi qolgungiga qadar o'yin davom etadi.

O'yin qoidalari: to'pni faqat raqami aytilgan o'yinchi otishi mumkin. O'rtadagilar to'pni ilib olishlari ham mumkin.

«Ro‘molchani ber»

O‘ynovchilar bir-biriga qarama-qarshi turgan holda ikki guruhga bo‘linishadi. Hamma qo‘lini orqasiga qo‘yadi. Markazda bitta o‘yinchi turadi. Har ikkala jamoadan bittadan o‘yinboshi tanlashadi va unga ro‘molcha berishadi. O‘yinboshi o‘z jamoasi o‘yinчилari orqasidan sekin o‘tib, bildirmasdan o‘yinчилardan birining qo‘liga dastrumolni tutqazadi.

Shundan so‘ng, o‘rtada turgan o‘yinchi buyruq beradi: «Ro‘molni ber!». Bolalar qo‘lidagi ro‘molchani yugurib borib o‘rtadagi o‘yinchiga ro‘molchani qo‘liga berishlari kerak. Ro‘molchani birinchi bo‘lib bergan o‘yinchi g‘olib bo‘ladi. Yakunda eng ko‘p ball yiqqan jamoa g‘olib sanaladi.

O‘yin qoidalari: Ro‘molchani faqat bo‘yruqdan keyin olib borish kerak. Ro‘molchani qo‘lga berolmagan yoki tushurib yuborgan o‘yinchi birinchi yetib borganiga qaramay yutqazadi.

«Soloy–soloy»

O‘yinda qatnashadigan bolalar doira shaklida qo‘lini orqasiga qilib o‘tiradilar. Ulardan biri qo‘liga ro‘molcha olib: «Soloy, soloy, kimga soloy, sochi uzun qizga soloy!» deb atrofida aylanadi va o‘tirganlardan birining orqasiga tashlab ketadi. Orqasiga ro‘molcha tushganini bilmay qolgan bola davra o‘rtasiga tushib o‘ynab beradi. Agar bilib qolsa, ro‘mol

tashlagan bolaning orqasidan quvadi. Qochgan bola quvganning o‘z joyiga kelib o‘tirishiga ulgurmasdan yetib olib ro‘mol bilan urishi kerak. Aylana o‘rtasini kesib o‘tish mumkin emas.

«Nimaning pati»

O‘yinda qatnashadigan 10 ta bola doira hosil qilib o‘tiradi. O‘yinboshi biror qushning patini (o‘rdak, g‘oz, qarg‘a va xokazo) olib, bolalardan biriga ko‘rsatib, «bu nimaning pati», deb so‘raydi. Patning nomini aytadi, boshqa boladan so‘raladi, boshqa bola ham javob beradi. O‘yin qoydasida bir qushning nomi ikki marta takrorlanmasligi kerak. Bir bolaning aytganini ikkinchisi aytib qo‘ysa, o‘yinboshining buyrug‘ini bajaradi: o‘yinga tushadi, qo‘shiq aytadi va hokazo. Kim qushlar nomini ko‘p bilsa, o‘sha «bilag‘on» nomini oladi.

«Son aytish»

O‘yinda 15-20 bola qatnashadi. Bolalar sahnaga chiqib turadilar. Ularning tartib raqamii bo‘lishi kerak. Bir bola o‘yini boshqaradi. U «18» yoki «15» soni aytadi. «15» raqamli bola darhol «xo‘p» deyishi kerak. «18» raqamli bola bo‘lmasa, birinchi bola «bir», ikkinchisi «ikki», uchinchisi esa «xo‘p» deb hisobini boshlovchi aytadigan raqamigacha davom ettirishi kerak. Xullas, 3 ga bo‘linuvchi sonlarga to‘g‘ri kelgan bolalar «xo‘p» deyaveradilar. Shartni buzganlar o‘yinda qatnashish huquqidan mahrum bo‘ladilar. Masalan, 12 «xo‘p» so‘zini aytmasa, turgan gapki, o‘yindan chiqariladi. Ziyraklar esa mukofotlanadi.

MUNDARIJA

Kirish	3
Harakatli o'yinlarni tanlab olish va o'tkazish qoidalari	6
Harakatli o'yinlarni bolalar yoshiga mos holda o'tkazish	10

MAKTABGACHA TARBIYA YOSHIDAGI BOLALAR UCHUN O'YINLAR

«Chumchuqlar va avtomobil»	14
«Poyezd»	15
«Samolyotlar»	15
«Pufak»	16
«Qo'g'irchoqlarnikiga mehmonga»	17
«Koptokni quvib yet»	17
«So'qmoq bo'ylab»	18
«Ariqdan sakrab o'tish»	18
«Kim sekinroq»	19
«Tayoqchadan hatlab o't»	19
«Menga yetib olinglar»	20
«Shiqildoqqacha emaklab kel»	21
«Darvoza»	21
«Chiziqni bosma»	22
«Ehtiyot bo'l»	22
«To'p doirada»	23
«To'pni ilib ol»	23
«To'pni yumalat»	24
«Nishonga tushir»	24
«Tutuvchi lentani ol»	25
«Oyog'ingni ho'l qilma»	25
«Qo'lga tushib qolma»	26
«Mening quvnoq, sho'x koptokcham»	26
«Oq quyonim alomat»	27
«Uzun ilon izi bo'ylab»	29
«Qush va uning bolalari»	29

«Quyosh va yomg'ir»	30
«Sichqonlar va mushuk»	30
«Paxmoq kuchuk»	31
«Tekis yo'l bo'ylab»	32
«Chivinni tut»	33
«Chumchuqlar va mushuk»	33
«Kurk tovuq va jo'jalar»	34
«Maymunchalar»	34
«Doiraga tushir»	35
«Rangli avtomobillar»	35
«O'rmondagi ayiq»	36
«Tulki tovuqxonada»	37
«Kulrang quyon yuvinayapti»	37
«Podachi bilan poda»	38
«Qushlar uchib o'tadi»	38
«Bulavani urib yiqib»	39
«Top, lekin aytma»	40
«Ketgan kim»	40
«Holatni bajar»	41
«Do'ngdan-do'ngga»	41
«Koptok maktabi»	41
«Koptok onaboshiga»	42
«Serso»	42
«Kim uchadi»	43
«Badminton»	43
«Qarqara»	43
«O'tinchi suvda»	44
«Charxpalak»	44
«Qo'rqma»	44
«Doirada suzish»	44
«Favvora»	45
«Quticha»	45
«Daryo to'liqinlanmoqda»	45
«O'tir va tur»	45
«Chumchuqlar suvda»	45
«Arg'imchoq»	46
«Botir bolalar»	46
«Qurbaqa»	46
«Indagi qushchalar»	46
«Tovush qayerdan kelyapti»	47
«Bayroqchani top»	48
«Ko'prikcha ustidan»	48
«Yugurib keling oldimga»	49

«Xaltachani kim uzoqqa irgʻita oladi»	49
«Doiraga tushir»	50
«Balandroq irgʻit»	50
«Koptokni ilib ol»	51
«Toping-chi, nima qichqiryapti»	51
«Yashirilgan narsa nima»	51
«Sekin yur»	52
«Uchuvchilar»	53
«Oʻz juftingni top»	53
«Toychalar»	54
«Quyongʻillar bilan boʻri»	55
«Kegʻli»	56
«Qayerga yashirilganini top»	56
«Qopqon»	57
«Tutuvchilar»	58
«Karusel»	58
«Gʻozlar»	59
«Qiziqchilar»	60
«Tovonbaliqlar va choʻrtanbaliq»	61
«Oʻz bayrogʻiga kim tezroq yetib boradi»	61
«Kim kamroq qadam tashlaydi»	62
«Ovoz chiqarmay yugurib oʻt»	62
«Tezroq, meni tushurib yuborma»	62
«Juft-juft boʻlib yugurish»	62
«Qarama-qarshi tomonga yugurib oʻtish»	63
«Polda qolma»	63
«Qarmoq»	64
«Kim tezroq»	64
«Ayiqlar va asalarilar»	65
«Oʻt oʻchiruvchilar mashqda»	65
«Ayyor tulki»	66
«Narsani almashtirish»	67
«Tutuvchi, lentani ol»	67
«Boyqush»	68
«Tutuvchi»	68
«Oʻradagi boʻri»	69
«Qoʻlga tushib qolma»	69
«Koptok maktabi»	70
«Koptok ketidan yugur»	70
«Poyezdlarning yer osti yoʻlidan oʻtishi»	70
«Suvni tutib ol»	71
«Dengizdagi toʻlqinlar»	71
«Meduza»	71

«Po'kak»	72
«Tyulenlar»	72
«To'pni uzat»	72
«Kechuv»	72
«Vint»	73
«Toycha»	73
«Otliq askarlar» (suvorilar)	73
«Chambarakni quvib yet»	73
«Pirpirak bilan yugurish»	74
«Kapalakni tut»	74
«Ariqcha orqali»	74
«Tovuqlar polizda»	75
«Keglini nishonga ol»	75
«To'pni dumalat»	75
«Chambarakni dumalat»	76
«Buyumni saqla»	76
«Sharlarni uzatish»	76
«Darvozaga tushir»	77
«Tepalikdan dumalat»	77
«Kaftgacha irg'ishlab sakrash»	77
«Ehtiyot bo'l»	77
«Yo'lak bo'ylab»	78
«To'pga qo'lingni tekkiz»	78
«Doirachaning ichiga sakrab tush»	78
«Arqon ustidan»	79
«Bir oyoqda yo'lakcha bo'ylab sakrash»	79
«Quyunchaga sabzi ber»	79
«Otni sug'or»	79
«Kech qolma»	80
«Yuringlar, o'ynab kelamiz»	80
«Yuringlar, sayrga chiqamiz»	80
«Bizning dimog'imiz chog'»	81
«Bosib olma»	81
«Juft-juft bo'lib sayrga chiqish»	81
«Ashyoni ko'tar»	82
«O'yinchoqlarni olib kel»	82
«Toycha»	83
«Sichqonlar»	83
«Tegib ketma»	83
«Kim tezroq tosh yig'ib oladi»	83
«Bog' hovliga sayohat»	83
«Yuqoriga va pastga»	84
«Bolalarda qat'iy tartib»	84

«Mehmonga borish»	85
«Birinchi bo‘lib tur»	85
«Signalni eshit»	85
«Ulkanlar, pakanalar»	85
«O‘z joyingga qaytib kel»	86
«Darvoza»	86
«Sovg‘a»	86
«Bir-ikki kishi bo‘lib turish»	87
«Issiq-sovuq»	87
«Koptok – tosh»	87
«To‘xtovsiz harakatda»	87
«Qorovul»	88
«Doirani yoz»	88
«Merganchasiga yurish»	88
«Chig‘anoq»	89
«Ilonizi»	89
«Nina va ip»	89
«Juft-juft bo‘lib yugurish»	90
«Qarama-qarshi tomonga yugurib o‘tish»	90
«Polda qolma»	90
«Qarmoq»	91
«Narsani almashtirish»	91
«Oyog‘ingni ho‘l qilma»	92
«O‘rmondagi ayiq»	93
«Kim bir oyoqda tez yuguradi»	94
«Chaqqon yugurib o‘tuvchilar»	94
«Sakrovchilar»	95
«Qushlar uchib o‘tadi»	95
«Tosh ko‘taruvchi»	96
«Uy basketboli»	96
«To‘plardan o‘tib ko‘r»	97
«Tutuvchi lentani ol»	97
«Jonglyorlar»	98
«Arqonni top»	98
«Qaldirg‘och va asalarilar»	99
«Otma tayoq»	99
«To‘pni hayda»	100
«Mergan bola»	101
«Kiyikni ur»	101
«Suvdagi yirtqich»	102
«O‘rmonchi»	102
«Tegirmonda to‘p»	103
«Dumini ushla»	104

«Quyov tongi»	104
«Baliq ovi»	105
«Qovoqni urish»	105
«Kishmish»	106
«Roʻmolchani ber»	107
«Soloy–soloy»	107
«Nimaning pati»	108
«Son aytish»	108

T. USMONXO‘JAYEV, M.TOIROVA,
X. SAGDIYEV, T.SHARIPOV

**KICKINTOYLARGA 200 TA
HARAKATLI O‘YINLAR**

Muharrir

Nasiba YUSUPOVA

Texnik muharrir

Yelena DEMCHENKO

Badiiy muharrir

Bahriddin BOZOROV

Musahhih

Zebo NURMANOVA

Sahifalovchi

Feruza BOTIROVA

Bosishga 09.01.2009 y.da ruxsat etildi. Bichimi 84x108 1\32.
Bosma tobog'i 3,625. Shartli bosma tobog'i 6,09.
Adadi 500 nusxa. Buyurtma № 3.
Bahosi kelishilgan narxda.

«Yangi asr avlodi» NMM da tayyorlandi.
«Yoshlar matbuoti» bosmaxonasida bosildi.
100113. Toshkent, Chilonzor-8, Qatortol ko'chasi, 60.

Murojaat uchun telefonlar:
Nashr bo'limi – 278-36-89;
Marketing bo'limi – 128-78-43
faks — 273-00-14; e-mail: yangiasravlodi@mail.ru